DE
ESCVLENTORVM
POTVLENTORVMQVE
FACVLTATIBVS.
Liber vnus.

Laconica quidem, at varia iucundaque, medica & historica eruditione refertus. Ex Italico Balthasari Pisanelli Medici Bononiensis scripto nunc primum in Latinam linguam conuersus.

AB

ARNOLDO FREITAGIO Embricensi, Rmi. & Illmi. P. ac D. Domini HENRICI-IVLII, *Episcopi Halberstadiensium, Ducis Brunsuicensis & Lunaburg, &c. Medico aulico:*

Cuius περιοχὴ seu argumentum ex nuncupatoria epistola beneuolo lectori innotescet.

GENEVAE.
Apud Philippum Albert.

0
1
2
3
4
5

ANTIQVA GENERIS NOBILITATE, VIRtute, eruditione, & rerum vſu prę-ſtantiſsimis viris, AVGVSTO, IOANNI-ERNESTO, & LVDOVICO, ab Aſſeburg, fratribus germanis

ARNOLDVS FREITAGIVS Embricenſis, S.

AD VNIVERSA vitæ humanæ munia & functiones obeundas maximè neceſſarium eſt (ſiquidem corporis temperies teſte Galeno animi mores ſequũtur) quare & à Deo orandum, vt

ſit mens in corpore ſano, viciſsim & id optandum à ſummo numine, vt menti ſanæ contingant organa ſana, quod neque hęc illius neque illa horum adminiculis carere vnquam poſsint, ad res magnas commodè perficiendas. Corporis autem ſanitatem à primæuo ortu, naturę nobis fauore & beneficio indultã aut tuemur, ac ſartam tectãque conſeruamus, aut deperditam recuperamus. In hoc quidẽ perficiundo vnico vtimur inſtrumento, poſterius illud pluribus, quæ tamen ternario numero conſtant, perficimus. Rectæ valetudinis conſeruatio ac tutela, quæ ὑγιεινὴ Græcis eſt, & victus ratione, quam διαιτητικὴ illi nuncupant, maximè perficitur, neque alio ferè eget præſidio. at profligata, nunc victus requirit alias atque alias.

alias leges, & alimentorum delectum, nunc à medicamentis opem postulat, nunc formidandam chirurgi, ferri item ac ignis non raro ad mali resectionem, ne pars sincera trahatur, immitis in seipsum æger, manum deposcit & vltrò implorat. De singulis fusè & latè maiores nostri prisci illi nobiles Asclepiadei scripsere, non minùs feliciter & accuratè fors & accuratius (sit venia verbo) nostri seculi homines & iuniores medici, ita, vt prope modũ in arte hac nobili, chemię & destillatorię vsus dexterο accessu, nihil intactum, nihil inexploratum, nihil inaccessum, si ita dicere licet, sit amplius. Meretur tamen inter scriptores peculiarem suam quisque laudem. &
& ad popularem vsum se hic for-

ſitan magis accommodauit, alio. Neque interim ille forſan alio nomine minus erit literatæ Reipub. vſui. Iure itaque habendæ omnibus qui prodeſſe cupiunt, ſunt gratiæ, atque ita erroribus condonandum, vt per veritatem proficiamus, non in hiſce ſolis diſpiciendis ceu Catones cẽſoriam ſemper virgulam vibrãtes, Lyncei ſimus. Inter haſce Medicinæ partes diæteticen ſemper facilè primam numeraui, quod omnes hac egeant, illis aliqui. quot enim licet reperire, qui pharmaceutices opem nunquam præſtolarint? diętetices ſcil. cultus aſsiduo beneficio. quot qui chirurgicen prorſus ignorãt? ad duas haſce vt plurimum ægri, ad illam, & qui beate viuunt, & qui integra perfruuntur ſani-

ſanitate, & quos diri morbi diuexant, cõfugiunt. Quo factum eſt, vt eum vtilitatem incomparabilẽ & neceſsitatem penè maximam huius Medecinæ partis tractationem, vt voluptatem taceam, efflagitare cernerem, & cæteras Medecinæ partes huius egere præſidio, hanc ſine illis conſiſtere, & ſuis fulcris niti, eamque ita ab hoc auctore, quoad alimentorum facultatem, eſſe traditam, vt à neotericorum non facilè quoquam alter, eam ex Hetruſco ſermone Latinè vertendam ſuſceperim, eique inſcriptionem de eſculentorum potulentorumque facultatibus fecerim: & vobis, nobiliſsimi viri, qui artes, qui literas, qui linguas calletis, qui has & virtutem amatis, inſcripſerim, vt ſit contractæ mihi

vobiſcum,hic labor, familiaritatis pignus,& rei familiaris quę in nobili veſtra proſapia cauta eſt, lautiùs tractandæ idoneum inſtrumentum. Animi quidem primum gratia, cùm in illuſtri Academia Iulia Helmſtadii Medecinam docerem & facerem ante annos aliquot,mihi conuerti; vocatus dein in aulam à Reuerendiſs. & Illuſtr. Principe, Domino Henrico-Iulio Epiſcopo Halberſtadenſi, Duce Brunſuicenſi & Lunæburg. &c. Domino meo clementiſsimo, ad Medicinam faciendam, fuére qui meum diutius eſſe non paſsi ſunt, ſed vt ederem mihi inſtiterunt. illis parui amicis, & rei quæ nulli non eſſet futura vſui, hoc depoſcenti.Farraginem hanc auctor ex Græcis,vt liquet, Latinis & Arabibus

bibus, & iis, quæ longo ipſe vſu explorata habuit, in hanc conſonātiam & ordinem optima methodo, & pulchro artificio digeſsit, neque præter rationem, vti qui oleracea, radices, legumina, frumētacea, quibus priſci ſeculo necdū corrupto, aut vitiis & luxu eneruato, diu vitam traxerunt, frugalē & nullius indigam, Saturni aurea ætate & Iani beatis temporibus, vt vulgari more loquar, cæteris præmiſerit eſculentis; dein carnibus & piſcibus ſuas leges dederit, iure merito ſecundo loco, & iſta ætate qua κρεοφαγίας vetere iuſtitia & frugalitate labefactata, habenas gulæ & helluationi laxarat. Tertio ordine voluit condimenta ſuccedere, quæ vnā cum infelici noſtro ſeculo effœtis & perpetuo

quaſi

quaſi maraſmo contabeſcentibus noſtris temporibus, nauſeantibus propè ægrorum more ad omnia virtutes ſcil. & alimenta paruis nobis & malignis, cibos blanditie ſua ingererent. quibus ſi ſaltem nos Germani vti olim, heroum tēporib. nunc etiam carere potuiſſemus, maneret libertas priſtina, quæ ab exteris nunc impetitur, priſca fides, conſtantia, virtus, morum integritas, fortitudo; neque tantam peregrinorum malorum in dulcem noſtram patriam eluuiem & voraginem attraheremus feliciores multo futuri in frugali illa, molliùs dicta, barbarie, quam ſcaturienti omnibus vitiis Aſiatico luxu & Sybaritica comitate & mollitie. Poſtremum, ciborum vehiculo potulentis locum dedit,

omnium

omnium deſcribit alimentorum delectum, vſum, noxam, præparãdi rationem breui addita, ſed luculenta, & ita iucunda ſingulorum hiſtoria, vt neque tædio afficiat lectorem, nec quicquã quod monitu operæprecium ſit, prætermittat, & mirè interim delectet. Vtilis imprimis labor patribusfamilias, medicis, ægris, lurconibus etiam & Scholæ Apilianæ ſectatoribus, omni hominum ordini, ſexui, conditioni & ætati. Venit itaque ad vos, nobiliſsimi viri, hic meus labor ſine phaleris & fuco, vt gratior ſimul ſit & vtilior, quẽ vobis & veſtræ nobili proſapiæ tanto & gratiorem & vtiliorem omnibus votis eſſe percupio, quãto veſtræ dignitati & honori mea

ſtudia & conatus ſeruire geſtio. Valete. Halberſtadij: Non. Iun. cIↃ. IↃ. XCII.

V. V. N. N.
Addictiſſ.
Arnoldus Freitagius Embricenſis, Medicinæ D.

AD
CLARISSIMVM VIR-
tute ac doctrina præſtantiſsimum
virum, D. Arnoldum Freitagium,
Reuerendiſsimi Domini, Domini HENRICI-IVLII, poſtulati Halberſtadienſium Epiſcopi Brunſuicenſ. & Lunæburg. Ducis Illuſtriſſ. Archiatrum.

FReitagi cupidè tuum libellum
Perlegi, ingenii libens acumen
Percepi, varios modos ſagacis
Naturæ, varias & artis inde
Dotes conſpicuo dabis nitore.
Vos quæ Parrhaſio ſub axe Muſæ,
Seu quocunque tenetis orbe ſedem
Muſæ, cingite frondibus capillos,
Flores promite, veſtra laus decuſque
Phœbeo reſidet manetque libro.
Muſas Pierides, nouũ hunc libellũ

Si digna videam bearem laude,
Tot grates dabo quàm memor, quot herbæ
Telluris modò stant sinu virente,
Napææ, Dryadesque, Orcadesque
Quot ducunt lepidas modo choreas.
Sic lucem voueo decusque amate
Freitagi cupidè tuo libello.

Joannes VVernerus D. Reuerendiss. Capituli Halberst. ac vrbis ipsius Medicus.

AD CLARISSIMVM VIrum, Dominum D. Arnoldum Freitagium.

Terrena terris omnia permanẽt,
Metalla, gemmæ, purpura, lar, agri.
Cœlestia ascendunt Olympum
Ars, sapientia, suada, virtus
Hæc nempe tollunt pulueribus virũ,
Vt tangat alto sidera vertice,
Et instar alitis per omnes
Possit humi volitare Zonas.
Hæc dum tuo sub pectore sessitant,
Arnolde, gentis gloria Belgicæ,
Te longiùs terris morari
Iã prohibent, in auẽq; mutãt.
Alas adaptant en humeris tuis,
Quibus feraris per liquidũ æthera,
Nascuntur en inusitatæ
Cruribus articulisque plumæ.

His trāsuolabilis culmina Bructeri,
Visens Eoi littora Nerei ,
Camposq; Riphaos, & Afros
Hesperidū peragrabis hortos.
Sacrisq; lauri frondibus insidens
Cantabis illic Ausonium melos,
Hetrusca barbaro quod olim
Gutture concinuit volucris.
Quæ nempe nostro pabula corpori
Sint sana, morbos at fugiant graues,
Quid prosit infirmo, quid obsit,
Quā faciant duo mixta crasin.
Quid, quādo, quantū cōue niat bibi,
Quod esculentum nutriat optimè,
Quæ singulorum qualitates,
Quod viniū simul atq; virtus.
Hæc eleganti gutture dum canes,
Stupebit ortus solis, & occidens,
Sit vnde tam venustus ales,
Lusciniam superās vel ipsam.
Te Thrax & asper suspiciet Scytha,
Te

Te noſcet Iſtri potor, & Adriæ,
Ignobili te fluminum Rex
Holdemiæ Padus inuidebit.
Salue refulgens alituum decus,
Qui propter vndas Holdemiæ volāt,
Pluresque nobis cantilenas
Ambroſio meditare roſtro.
Sic parcat alis accipiter tuis,
Vllas nec auceps inſidias ſtruat,
Sed pauo te tutum periclis
Siderea tegat vſque cauda.

Daniel Saxo M. Eccleſiæ cathedralis Halberſtadienſis miniſter.

FICVS.

Delectus. FIcuum primas tenent albæ, ſecundas rubræ, tertias nigræ, quæ cute integuntur teneriori, facilius conficitur cæteris, ſine cortice tamen ſumantur omnes nudæ, purgatæ, & maturæ.

Vſus: Optimè nutriunt, calculum renum tollunt, venenis reſiſtunt, plus reliquis fructibus nutriunt, ſitim ſedant, pectus mundant.

Noxa: Damna. Flatus generat vſus eorum immodicus: ventriculos idcirco infeſtant illorum, qui colico dolori obnoxij ſunt, quòd cruditates pariant.

Correctio. Noxam, ſi cum Arantiis, malis punicis, acidis aliiſue cibis aceto conditis ſumantur, facilè ſuſtuleris.

Gradus. Calidæ ſunt in primo gradu, humidæ ſecundo.

Tempus. Ætas. Craſis ſeu Temperamentum. Omni tempori conueniunt, autumno præcipuè, omni ætati, minùs tamen ſenili: cuiuis temperamento, modò exquiſitè maturuerint.

VVA.

HISTORIA NATVRALIS.

Ficus tantum alimenti non suppeditant atque frumentum aut caro. plus interim cæteris fructibus citiusque nutriunt. Maturescentes lacteum præbent succũ, cùm maturitatem consecutæ sunt, frumẽti quid instar. percoctæ vero mel. Constant ex semine, cortice & carne seu pulpa. Semẽ nõ nutrit: sed instar lapidis est. cortex agrè digeritur, caro affatim nutrit. Esui ficuũ frigida superbibitur, quod tẽperamento sint calidiori, eadem prorsus ratione, qua post frigidorũ fructuũ esum vinũ potamus. Impinguãt, colori gratiã conciliãt coitũ stimulãt, optimè maturæ innoxiæ sunt. Siccæ tussim tollũt, quòd glutinosæ sint, cũ nucibus & amygdalis rectè ficus estur. hac enim ratione obstructiones magis aperiunt, & si quid natiui habẽt vitij, deponũt, sanitatique cõueniũt. Renes purgãt nullo vitio imbutos nõ morbis obnoxios. abstergendi enim illos à viscosis humoribus insignem facultatẽ obtinẽt: flatibus ventrem implẽt. Calidæ sunt secũdo gradu, siccæ medio primi sudorẽ multis eliciũt, pediculos gignũt. Arbor ipsa ob paucitatẽ radicũ citò consenescit, fructus inodorus est.

V V A.

Debētur: Matura, alba, dulcis, teneri cute deligatur. hæc enim promptè permeat & minus flatuum gignit.

Vsus. Probè nutrit, pinguefacit, refrigerat inflammatum iecur, vrinam cit, venerem suscitat.

Damna. Sitim flatusque gignit, ventrem turbat, colicos dolores generat immodicus eius vsus, lienem in tumorem attollit, eidemque dolores conciliat.

Correctio. His malis occurritur, si cibi saliti, punica mala, arantia aliaue id generis acida, aut cum aceto condita, iis superedantur.

Gradus. Calida est in primo, humida in secundo gradu, temperata interim sine excessu.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Conuenit autumno & veri, debita quantitate ac ratione sumpta: conuenit omni temperamento & ætati, excepta senili, in hac enim defluxiones auget.

HIST. NATVRALIS.

IN Vua est Vnica cautione opus est, ne folliculos deglutias aut Vinacea, concoctionem namque impediunt, & excrementorum descensum remorantur. Neque aqua niue refrigerata superbibitur, ne dolores generet colicos. Alba uua nigra præstat, Velociter enim pertransit. A Vite per aliquot dies decerpta & suspensa deponit naturam flatulentam, & euadit præstantior. Quo plus maturuit, eo minus nutrit. Indicio sunt Vinitores nutrire Vuam, quod cum Vindemiæ tempore Vix alio cibo Vescantur, corpulenti tamen euadant. Pectori conueniut & pulmoni Vuæ passæ dulces, sanum iecur impinguant, nocent scirrhoso, idem iudicium esto de liene. Vtilis est Ventriculo intestinorum torminibus, renibus & Vesicæ, obstructiones aperit, affatim nutrit. Acerba minus nutrit, constringit magis. Quæ nullis constat Vinaceis, reliquis præfertur: pectori & tussi optimè conuenit.

MELONES, SEV MELOPEPONES.

Delectus. Sint exquisiti odoris & saporis, & qui palato arrideant, recentes, maturi, quos à deterioribus solus gustus diiudicet.

Vsus. Euidenter refrigerant, abstergunt corpus, vrinam cient, atque ob id frequens eorundem vsus præseruat à calculo vesicæ & renum, sitim sedant, orexin excitant.

Damna. Flatus gignunt & tormina ventris, quo fit, vt colicis deuitandi sint & magnis lienibus præditis.

Correctio. Vitium deponunt si vetus vnà edatur caseus, si cibi saliti, si generosum vinum superbibatur, & aciduli cibi comedantur.

Gradus. Frigidi sunt principio secundi gradus, humidi in tertio.

Tempus, Ætas. Crasis. Calidis omnique ætati conueniunt, præterquam senio, nocent autem phlegmaticis & melancholicis.

HISTOR. NATVRAL.

Melonum oblonga alij ac tereti forma sunt, & vocantur Melopepones. alij rotundi pepones, aut generis nomine Melones nuncupantur. Primi generis pulpa, quæ semen continet, edulis est, postremi non item, neque eam merentur laudem quam primi, quod succo constent crasso & viscoso, qui superficiei supernatando ad latera sese circumquaque diffundat, quod longioribus non euenit, quibus quod facilè diffluat humor, lentorem tamen amittit. Abstergendi facultate esse præditos hinc liquet, quòd sordibus corporum affricatus Melonum succus, nitidiora euadat. Ieiuno edantur stomacho, nam facilè cõficiuntur, minimo etiam labore in humorem ventriculo contentum facescunt. Euchymi illis cibi superedantur. Græcè πέπων dicitur, quod nobis maturum significat. Spartianus Hostienses Melones cæteris præfert, quòd suo seculo fors in pretio fuerint.

PRVNA.

Delectus. Optima sunt, quæ in suo genere rectè maturuerint, membrana autem tenera, dulci sapore, nulla asperitate prædita, non astringant, ante solis ortum ab arbore decerpta.

Vsus. Purgant bilem, calorem obtundunt, refrigerant & humectant corpus, sitim tollunt, orexin excitant.

Damnũ. Qui debili & frigido sunt ventriculo, à prunis abstineant, quòd aquosos humores generent. Nocent & decrepitis ac pituita multa refertis.

Correctio. Vnde saccarum rosarum rectè iis superditur, aut aromaticum rosatum, ac salitis cibis iure optimo præponuntur.

Gradus. Frigida sunt principio secundi gradus, humida in fine tertij.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Conueniunt calidæ aëris constitutioni, iuuenibus, biliosis & sanguineis.

HISTO-

HISTORIA NATVRAL.

PRuna in febribus ardētibus summè laudantur, quòd sitim leuent, ardētem & ebullientem bilem compescant, & per inferna purgent. Colicis prunorum esu interdicitur, quia aquosa & flatulenta sunt. Decrepitis item, nisi Vini Veteris & odoriferi haustum superbibant. Manifestè namque stomachum refrigerant. Candida duriori cæteris integuntur cortice, ob id difficiliùs digeruntur. Omnes in Vniuersum debilitāt & relaxant Ventriculum. Cumque corpori parum aut nihil alimenti conferant, prima mensa adhibeantur, dein euchymi cibi superedantur, generosumque Vinum superbibatur. Damascena reliquis præstant omnibus, à Damasco Syriæ nomen traxerunt, quæ optimorum & laudatißimorum prunorum ferax est. Ab immaturis, duris, acerbis, stipticis cauendum quam maximè est, quod Variis modis incommodent: dulces, & maturi non sine fructu assumuntur.

MORA.

MORA.

Delectus. Optima sunt nigra, pinguia, optimè matura, nullius animantis contactu contaminata, ante solis ortum ab arbore conuulsa.

Vsus. Gutturis asperiti medentur, sitim sedant, corpus lubricum reddunt, choleram compescunt, appetentiam excitant.

Damna. Stomacho dolorem conciliant, eũdemque perturbant si distento humoribus prauis offerantur, flatusque generant.

Correctio. Vino eluantur antequam in cibum cedant, ac cibi iis acerbi & acidi superedantur.

Gradus. Matura calida sunt & humida gradu secundo, immatura frigida & sicca.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Calidæ conueniunt aëris constitutioni, iuuenibus, biliosis & sanguineis.

HISTO-

HISTOR. NATVRAL.

MOra in cibum non admittuntur austera, quòd cruda & nondum concocta plurimos flatus gignant: at dulcia & matura grata admodum sunt ventriculo: ante cibum vtiliter ab iis assumuntur, quorum ventriculus non scatet prauis humoribus. Parum nutriunt, aluum lubricam reddunt, citò ex ventriculo & intestinis prolabuntur, & reliquos cibos vnà secum facilè descendere faciunt, summè humectant: optimè ab his conficiuntur qui vacuo sunt ventriculo. Quod si cum niue refrigerentur, magnam vim refrigerandi nanciscuntur, suapte enim natura frigidis non miscentur. Acerba corpus astringunt. Horat. li. 2. serm. Satyr. 4. Mora his verbis laudat: ---ille salubres
Æstates peraget, qui nigris prãdia mo(ris
Finiet, ante grauẽ qui legerit arbore solem.

A primordio fructus hic cãdidus fuit, antequã Pyrami & Thisbes cruore tinctus, ruberet. Prudentẽ Morũ appellant Poetæ, quod non nisi exacto frigore & hyeme soluta postremaꝗ arborũ germinet.

CERASA.

Delectus. PRæstant cæteris quæ dura cōstāt carne, matura, qualia sunt Appia aut Cæciliana Plinij, quę nobis Corbine appellantur, quorum succus sanguinis in morem inficit.

Vsus. Aluum cient, celeriter è ventriculo descendunt, sitim sedant, refrigerant moderatè, appetentiam prouocant.

Damna. Celeriter computrescunt, ventriculum inflant, propter flatus quos generant, si affatim edantur, id quod maximè faciūt nobis dictæ vulgo Aquaiolanæ.

Correctio. Id mali exuunt, si confestim euchymi cibi aut saliti superedantur vel etiam acidi.

Gradus. Frigida sunt gradu primo, humida secundo.

Tempus, Ætas, Tēperamentum. Calidæ aëris constitutioni competunt, iuuenibus, cholericis: nocent senibus & plegmate abundantibus.

HISTO-

HISTORIA NATVRAL.

Exiguam Cerasa ſtilitatem corpori adferunt: ſunt enim aut nullius omnino, aut praui alimenti. Recentia & matura aluum mouẽt, ſicca aſtringunt: dura deligãtur ob negatã facilem comm putreſcendi vim quæ cæteris ineſt, inſipida vituperantur, vti & nulla humiditate prædita, quæ noſtri Aquaiola, Plinius Iuliana appellant. Cibi loco non eduntur, ſed ſitis reſtinguendæ cauſa, aere plurimùm æſtuante. A Ceraſunte Ponti oppido ceraſa denominationẽ traxerunt, vnde primùm ad nos aduecta ſunt. Ante Mithridatem à Lucullo bello deuictum viſa Romæ nõ fuêre. Is primùm ea 680. anno ab vrbe condita Romam ex Ponto aduexit. Quacunque induſtria, aut ſtudio in AEgypto culta, nec creſcere, neque fructum ferre potuêre. Viſciole noſtratibus dictã ſtomacho conueniunt, choleram reſtinguunt, lentos ac tenaces humores incidunt, orexin excitant, ſi cum ſufficienti quantitate ſacchari coquãtur. Amarena quas maraſche noſtri nuncupant, acidula ſunt, ideòque vitreis vaſis ſaccharo condita, crudis longè præferuntur.

FRAGA.

Delectus. Rubentia deligantur, matura, magna, odora, hortensia atque satiua. Voluntaria etenim seu syluestria sua asperitate vẽtriculum offendunt.

Vsus. Sopiunt ebullitionem & acredinem sanguinis & cholerę, iecur refrigerant, sitim sedant, vrinam prouocant, & appetentiam.

Damna. Paralyticis & neruorum morbis obnoxiis obsunt, nocent & debili ventriculo.

Correctio. Prosunt, si vino optimo abluātur atque à foliis omnique eluuie repurgẽtur, ac cum saccharo multo in cibum assumantur.

Gradus. Frigida & sicca sunt gradu primo, quanto maturiora, tanto sunt temperatiora.

Tempus, Ætas, Tẽperamẽtũ. Calidę aëris constitutioni, ætati iuuenili, cholericæ & sanguineæ crasi conueniunt.

GIST.

HISTORIA NATVRAL.

Gratissima sunt palato æstiuis mẽsibus fraga, quæ, quanquam veteribus medicis incognita fuerint, testante tamen experientia conueniunt ventriculo bile abundante, quòd sitim sedét. Vulnera conglutinant, sanguinem sistũt & fluxus, vrinam tamen prouocant. decoctum fragorum iecur plus iusto incalescens refrigerat, atque ad naturalem temperiem reducit inflammatione laborans. Idem decoctum purgat renes, in oris collutionibus adhibitum sistit catarrhum, dentes firmat, gingiuas corroborat. Vinum è fragis instillatum faciei vlcuscula & oculorũ epiphoras, fluxionésue exsiccat, & visum acuit. Poetis magis quàm Medicis celebrantur fraga, fors ideo quòd minus veteribus eorum vsus innotuerit, denominationémque à collibus traxerunt variam, vt rubentia, mollia, fragrantia, humilia, vinosa, sanguinolenta, rutilantia, nuncupentur.

MALA ARMENIACA.

Delectus. Sint in suo genere magna, optime colorata, matura, nucleis interioribus & quæ facilè ab osse dissoluantur, gustu grata.

Vsus. Sitim tollunt, appetitum proritant, vrinam prouocant, nucleus vermes necat, infusio ex aridis facta, acute febricitantibus prodest.

Damna. Ventriculum inflant, promptè corrumpuntur, ac sanguinem multo sero diluunt, corruptionique obnoxium reddunt.

Correctio. Vitium id deponunt, si anisi semina aut cibi sale aromatibusve conditi caseusque vetus ipsis superedatur, ac generosum vetus vinum odoriferum iis superbibatur.

Gradus: Frigida sunt & humida secundo ordine.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Sub finem Maij eorum esus conuenit, ac principiũ Iunij iuuenibus cholera ac sanguinem abundantibus iisque qui robusto sunt ventriculo.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

Armeniaca ab Armenia, vnde primùm ad nos aduecta sunt, nomenclaturam traxerunt: à Græcis Bericoccia, à Latinis Præcocia nuncupata sunt, idque vulgo præmatura sonat: sub finem enim veris inter hortarios fructus comparent: Romæ Chrysomela & albricochia appellantur, Hetruscis Bacoche & Montache: in Hispania Albriquoquas & Albergos. Gal. 2. de alimentorum facultatibus præfert hos fructus persicis, quòd non tam facilè corrumpātur atque persica, cùm tamen contrarium dictet experientia & ratio. Dubitandum igitur non est, aut textum esse corruptum Galeni, aut gustu fuisse destitutum auctorem. Constat enim horum vsu relaxari ventriculum, cum è diuerso persicorum astringatur potius, adde quòd Armeniaca confestim in choleram facescunt, ac præterquam quòd parcè alant, praui sunt succi, ac confestim putrescunt, sanguinem multo sero diluunt, pestilentes febres procreāt, phlegma crassū, viscosū, progignūt in hepate, & liene. Oleum Armeniacorum inflammatis hæmorrhoidibus opitulatur, cunctaque phlegmoni.

PERSICA MALA.

Delectus. Sint fragranti odore, benè colorata, matura,& quæ facilè à nuce sua dissoluantur, nec ingrati saporis.

Vsus. Fœtentem animam quæ ventriculi consensu oritur, corrigunt, odor cordis affectibus mirè prodest, folia trita atque vmbilico imposita vermes necant.

Damna. Putredini facilè obnoxios humores generant, quòd mollia sint & humida, flatusque progignant.

Correctio. Compescitur natiuum istud malum vino optimo, odorifero & aromatico, si ieiuno & vacuo edantur ventriculo.

Gradus. Frigida sunt primo gradu, humida tertio.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Iuuenibus inter ætates, temperamenti porrò ratione cholericis & sanguineis conueniunt, at senibus, phlegmaticis, & qui debili sunt ventriculo noxam adferunt.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

Persica quatenera & quæ à nuce facilè separantur, haud difficulter digeruntur: at quæ contrarium obtinent, & nucleo contumaciter adhærent, duræ tardæque digestionis cẽsenda sunt. Matura orexin excitant, si mensæ principio assumantur, neque Vnquam reliquis ferculis subiungenda sunt. Optimo Vino diluantur, Veteri & odoro. Quo loco istud obiter monendum est, Vinum quidẽ maceratione Persicorum malorum non ob id reddi deterius, Vti quòd Persicorũ Venenatam Vim ad se attraxerit, Vulgò creditum est, sed ea propter potius, quòd cùm Persica porosa ac spõgiosa sint, Vini spiritum imbiberint, quo fit Vt Vapescat & euanidũ fiat, atque ita pristinis Viribus destituatur. A Persia nomen traxerunt: Veteribus dulcis & maturi epithetis insignita sunt. Duracina à pluribus commendantur: quæ non decidunt ab arbore, laudabili etiam sapore, quæ cotoneum æmuletur, sunt prædita, sed Vltimo loco edenda sunt.

MALA.

Delectus. Sint dulcia, grandia, colorata, & cum primis matura. Appia præ cæteris primas tenent, secundas Rosea.

Vsus. Cor confortãt, sitim tollunt, pectus dilatanr, destillationes maturant, sputum prouocant, tussim compescunt.

Damna. Debili nocent ventriculo, & his qui neruorum doloribus tentantur, si pręsertim cruda magnaque mole ingerantur.

Correctio. Coctione meliora euadunt sacchar oque & aniso sacharo incrustato cõdita, vel si saccharum rosatum iis superedatur.

Gradus. Dulcia calida sunt primo gradu, tẽperatè humida, acida & stiptica, frigida sunt & sicca.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Autumno, & veri iuuenibus conueniunt, ac cholericis firmoque ventriculo præditis.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

Malorum appellatione tãquam generis, Varia Veniunt species: dulcia, austera, insipida, quæ Vti specie, ita & facultatibus differunt, quo fit Vt & diuersum Vtendi modum efflagitent: dulcia aluo lubricitando sputoque educendo cõueniunt, acerba astringendo, insipida Vel (Vt dici assolet) saporis fatui, nulli propè Vsui, tanquã inertia, dicata sunt. Appia Vocata cor confortant, aromatico sapore Ventriculum imbuunt, concoctionem adiuuant, animum exhilarãt, syncopen tollunt: à Dioscoride ob saporis similitudinem Melimela nũcupata sunt. Mala Rosea secundas obtinent, quæ Epirotica Dioscoridi nuncupantur, aut orbiculata Quæ hyeme asseruantur, præstant reliquis, quòd naturam flatulentam deponant, & palato gratiora euadant, Vsibus haud priùs dicanda quàm in arbore maturuerint, prauì enim ante hoc tempus sunt succi. Mala acerba & acida plurimum gignunt pituitæ, nocẽtque memoriæ, dulcia Verò principio mẽsæ, Vel post alios cibos pro diuerso Vtentis consilio assumuntur.

PYRA.

Delectus. DVlcia deligantur, matura: primas tenent muscatellina nostratibus dicta: Secundas glaciola. Tertias Bergamensia. Quarto loco sunt Buon-Christianæ. Quinto Carauelle. Vltimi generis ea sunt, quæ in hyemem culinæ afferuantur.

Vsus. Gustui grata sunt, appetitum prouocant, confortant ventriculum debilem, faucesque ad excretionem stimulando, ventrem subducunt.

Damna. Colico dolore affectis noxius pyrorum esus est, frigidum nanque sanguinem progignunt & flatulentũ: non parum etiam d-mni adferunt si cæteris cibis præmittantur.

Correctio. Noxam hanc deponunt, si post aliorum ciborum vsum assumantur benè matura, vel cum multo saccharo cõdita, & si vinum fragrantissimum iis superbibatur.

Gradus. Frigida sunt primo gradu, sicca secundo.

Tempus, Ætas. Crasis, Autumno conueniunt & hyemi, omni ætati, temperamento, præterquã senibus, & quibus pituita molesta est.

HISTORIA NATVRALIS.

PYrorum propè infinitæ sunt species. Veteribus decantata fuere Crustumina, Falerna, Superba, Decumana, Pompeiana, Liceriana, Fauoniana, Tiberiana, & id genus innumera, nos præter recensita habemus nobis dicta Ciãpollina, Papala, Durella, Zuccata, Vernareccia, Gentilia, pinosa, aliaque quàm plurima quæ eiusdẽ facultatis non sunt, quanquam astringant omnia. Vitandus vsus syluestrium, acerborum & Ponticorum, quæ neruis noxam adferunt. Aliis cibis substituuntur. Insipida praui succi sunt. Pyrorum semina vermes necant, atque à putredine præseruant. Notatu dignum est, dictionem nostrates Bergamot à Turcis traxisse, quibus Bergk Dominum significat, mot pyrum, quasi dicas pyrorum omnium dominum, quòd principatum inter pyra obtineat. Pyrus à pyramide arbor dicitur, quòd fastigiata in cuspidem pyramidis more assurgat. Syluestria tardè maturitatem consequuntur.

CYDONIVM.

Delectus. DEligantur ea quæ propriè malorum cotoneorum nomen merentur, parua, depressa, sulcata seu striata, flaua, lanuginosa, cæterisque fragrãtiora optimè maturitatem consecuta.

Vsus. Cor recreant, ac os ventriculi confortant, fluxus sistunt, relaxarum ventriculum reficiunt ac roborant: vltima mensa assumuntur.

Damna. Si cruda assumantur, neruis nocent, sique ante cibum confertim ingerantur, plurimis dolores colicos cient, nisi rectè maturuerint.

Correctio. Vtiliora euadunt, si cum melle optimè coquantur, vel postquam cocta sint, saccharo plurimo condiantur, aut moschi momento, vel si cotoneatum ex iis conficiatur.

Gradus. Frigida sunt primo, sicca principio secundi gradus.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Autumno conueniunt & hyemi, omni ætati, temperamento, optimè cocta & debita quantitate assumta.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

COtoneorum tria ſunt genera: primũ propriè Malum Cotoneum appellatur, idipſum præſtat reliquis: ſecundum eſt quod propriè Cotoneum dicitur. Primi generis Græcis Cydonia à Cretenſi quodam caſtello Cydone nomen traxerunt, ſecundi à Dioſcoride & Galeno Struthia dicta ſunt, pyris non ſunt abſimilia: tertium genus ſpurium eſt, naſcũtur enim ab inſititiis. Cotoneorum odor corroborat, ebrietatem arcet: cibis præmiſſa ventrem ſiſtunt, & poſt cibum eũdem laxant: ſi cruda edantur, punctorio dolore ventrem lancinant coctis itaque, non crudis veſci conuenit. Ea tametſi corpus conſtringant, vrinam tamen ciẽt, ex accidenti vomitum ſiſtunt, vapores coërcent, quò minus cerebrum impetãt. Cydoniorum caro cum ſaccharo & moſcho condita melancholicos humores minuit. Galeni tempore è Syria & Iberia Romam cydoniorum caro delata eſt.

MALA PVNICA.

Delectus. Dulcia, magna, magno semine, matura, quæ facilè delibrentur, item acida, ſucci plena.

Vſus. Dulcia ventriculo conueniunt, pectori, tuſsi, venerem ſtimulant, acida iecori calido & febribus.

Damna. Dulcia flatus gignunt ac æſtum. quare in febribus non iniuria iis interdicitur: acida pectori aduerſantur, dentes & gingiuas offendunt.

Correctio. Vna ſpecies alterius damna cõpeſcit, iccirco vtriuſque acini confuſi eduntur.

Gradus. Dulcia temperatè calida ſunt & humida, acida frigida cum leni quadam aſtrictione, quam ſtipticam nominãt, in ſecundo gradu.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Dulcia hyeme omnibus competunt, acida æſtate cholericis & iuuenibus, at ſenibus inimica ſunt, quòd thoracem conſtringant.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

Mala Punica Granatorũ nomẽ à granorũ multitudine sortita sunt, non à Granatensi in Hispaniis regno, ut plurimi autumant. nam illud, à granatis potius nomẽ desumpsit, unde & in insigniis regni malum gerunt Punicũ. Triũ sunt generum, dulcia, acida, & vinosi saporis. Vinosa illa sũt, quæ vulgò Agrodolci, perinde atq. si acidodulcia dicas: vocantur nonnullis Schiani, Hetruscis Vaiani nominantur. Acida dulcescunt, si arboris radici fimum porcinum circũfodias, aut humanum, cum urina veteri. Acida æstuãtibus, biliosis, secũdæ mẽsæ adhibentur, choleram enim vehementer cõpescunt. Granatorum vinum inhibet destillationũ in subiecta viscera defluxionem, exucta semina expuuntur. AEgrotis acida exhibentur, impediũt enim vaporum ad caput exhalationẽ: dulcia frigidis, acida calidis utiliter dantur. Acida sanis astringũt corpus, ægris minimè. Paulo AEgineta attestante, Salernitana magnitudine, Tiburtina vincũt cõpia. Si quis tres mali Punici flores exiguos essitarit, tutũ fore aiũt toto anni decursu à quocunque oculorum affectu.

SORBA.

Delectus. Sint crassa, odorifera, optimè matura, expertia omnis corruptionis, suspensa, vel in stramine aliquandiu asseruata.

Vsus. Si cibo præmittantur, sistunt fluxus: decocto si pudendum muliebre colluatur, arctius redditur: anhelitum commendant, si post cibos reliquos edantur.

Damna. Concoctionem nonnihil remorantur, immodico vsu ventriculum grauant, & crassos humores generant.

Correctio. Tollitur id vitij, si mellis fauus iisdem superedatur.

Gradus. Frigida sunt primo gradu, sicca tertio.

Tempus, Ætas, Tēperamentum. Autumno conueniunt & hyemi, iuuenibus & calida corporis constitutione præditis, si moderatè assumantur.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

Sorba tam domestica quàm syluestria in astringentium medicamentorum recensentur numero, ideoque Galenus vetat alimenti loco ea sumere. crassum enim, exiguum & melancholicum succũ suppeditant: at optimus eorundem in re media vsus est, vbi vehementer astringendi consilium est. Sorba immoderatũ vomitum sistunt, roborant vẽtriculum, si exigua quantitate edantur. Oris halitum commendant, omnemque fluxum cohibent. Post reliquos cibos esitantur, non antè, more omnium quæ astringunt, exigua tamen quantitate, ne concoctioni officiant. At si cui astringendi consilium est, is ea ante cibum adhibebit.

MESPILA.

Delectus. Sint magna, pulposa, nucleis exiguis, quæque vel aëri exposita, aut in stramine asseruata probè maturuerint.

Vsus. Arcent ebrietatem, fluxus sistunt, ventriculo grata sunt, compescunt vomitum.

Damna. Tardè conficiuntur, concoctionem aliorum ciborum remorantur, nimiusque eorum vsus ventriculum onerat.

Correctio. Vitium hoc adimitur, si penidia aut saccharum violarum, aut candum, aut glycyrrhiza, aut id genus thoracica superedantur.

Gradus. Frigida sunt & sicca primo gradu.

Tempus, Ætas, Tēperamētū Hyemi competunt, iuuenibus, cholericis & firmo ventriculo præditis.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

DVas enumerat species Mespilorum Dioscorides. Primi generis Aronia nuncupat, eaque suauis gustus esse, tribusque constare nucleis, quæ Zaror Arabibus vocantur, ac nobis Azzarole. grata admodū sunt gustui, mulieribus præsertim grauidis, non modò quòd palato arrideant, verumetiam quod ob acidulum saporem picæ eas biberent. ideoque sacchara cōdita, exquisitum fiunt eduliū. Secundū genus sunt nobis vulgata, quæ minus grata sunt, Azzarole vulgò dicta, neq. tribus vti ista (quæ ea propter Tricoceo dicta sunt) constant ossiculis, sed quinque. vulgatior Mespilorum in re medica, & maior quàm cibaria vsus est, aluum astringunt, vomitum sistunt ac fluxus, vrinam prouocant. Nuclei in puluerem redacti si cum vino albo bibātur, in quo petroselini radices cocti fuerint, mirum in modum calculos renum expellunt. Tardè ad maturitatem perueniunt fructus: flores ac frondes astrictoriam facultatem obtinent.

NVCES.

Delectus. Magnæ ſint, longæ, maturæ, quæ facilè à nucleo auellantur, cumprimis autem recentes, non carioſæ.

Vſus. Reſtituunt ſtupefactos dentes: cum ficu & ruta eſitatæ à lethalibus venenis hominem vindicant, & lumbricos ventris necant.

Damna. Gulæ, linguæ, & palato nocet importunus eorum uſus, maximè ſiccorum, quæ tuſsim inuehunt, & capitis dolorem cient.

Correctio. Quare recentes in vino maceratæ edantur, exigua quantitate, cum modico allii.

Gradus. Reficcatæ calidæ ſunt tertio gradu, ſiccæ ſecundi principio, virides magna abundant humiditate, exiguóque calore præditæ ſunt.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Hybernis menſibus conueniunt, ſenibus, niſi anguſto thorace, itẽ phlegmaticis & melancholicis.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

NVces iuglandes Latinis nuncupantur, quasi Iouis glandes. Cùm enim priscis temporibus maiores nostri glandibus vescerentur, ac nucibus demum repertis, has multo delicatiores glandibus comperirent: κατ' ἐξοχὴν Iouis glandium nomine eas dignati sunt. Vbi inueterascunt, humiditatem deponunt, recentes minus noxæ habent, affatim tamē sumptæ cruditates generant, cephalalgias, vertiginem & sitim. Ex nuce, cæpa & sale fit cataplasma contra rabidi canis morsum. Quanto magis inueterascit nux, tanto euadit oleosior: vtraque & vetus & recens tussim generat. Vetus ita corrigitur, si per noctem in aqua calida maceretur, ac dein à cuticula emūdetur. Condîtæ cum sacchаro vel melle nuces frigido calo, ventriculo calefaciendo apprimè vtiles sunt.

AVELLANÆ.

Delectus. MAgnæ deligantur, parum calyce contectæ, ſucci plenæ, à vermibus non corroſæ, nec quoquo modo contactæ.

Vſus. Plus iuglandibus nutriunt, cerebrũ augent: cum melle coctæ ſanant antiquam tuſsim, toſtæ & cum pipere comeſæ catarrhos maturant.

Damna. Ventriculo nocent, ægrè conficiuntur, plurimum cholerræ gignunt, capitis dolores cient, ſi affatim edantur.

Correctio. Recentes comeſæ, & in aqua aliquãtiſper maceratæ, & poſt cibos ſaccharo condîtos omnem nôxam depônunt.

Gradus. Recẽtes tempêratæ ſunt prima qualitate: ſiccæ verò calidæ & ſiccæ ſunt in fine primi gradus.

Tempus, Ætas, Tẽperamẽtũ. Moderatus eorum vſus ſolis iunioribus, robuſtis & laboribus deditis hyberno tempore conuenit.

HISTO-

HISTOR. NATVRALIS.

Avellana, Græcis Pontica, quod è Ponto teste Plinio, ad nos primùm deuectæ sint, Latinis auellanæ, frutices autem coryli nuncupantur. Fructus nobis Nocelle, Auellanæ, Nocchiæ, & Neopolitanis Antriti dicuntur. Vomitum vti iuglandes non prouocant, neque corpus astringunt: flatulentæ sunt, & quãuis tardè digerantur, vtiles tamen sunt epati. Si cum ruta ac ficubus siccis ieiunæ esitentur, à peste præseruant, & morsibus serpentum. Vsu compertum est, serpentes si cum coryli virga cadantur, obstupescere ac mox emori. Ex coryli ligno: Romæ materiarii, schidia ac ramenta, quæ voce sua Tacchiæ nominantur, conficiunt, quæ vino recenti turbido imposita viginti quatuor horarũ spacio limpidissimum istud reddunt.

OLIVÆ.

Delectus. OPtimè condîtę, locis apricis natę, magnæ, quales sunt Bononiẽses, quæ cùm oleo conficiendo inutiles sint, muria condiuntur, ac sapidiores euadunt.

Vsus. Pituitam è ventriculo abstergunt, & appetentiam conciliant: muria qua condiuntur, si os colluatur, gingiuas laxas astringit, ac mobiles firmat dentes.

Damna. Capitis dolorem gignunt, aut caput affatim comesę grauant, in primis sale maceratæ, ac vigilias conciliant.

Correctio. Cum aceto itaque, non sale condîtæ, vtiliter secunda mensa inter alios cibos eduntur, quæ natiua adhuc *Gradus.* viriditate prædita sunt, optime cõdîtæ.

Salsæ calidæ sunt secundo gradu, cæteræ temperatæ, astringentis aliquantulum facultatis obtinẽt & corroborantis.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Frigido cælo, omni ætati, temperamento, cum aceto, aut muria, nõ item sale conditæ conueniunt.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

Tametsi syluestres oliuæ Vrbanis sint minores, gustu tamen his præstant, quod ab auibus discimus, quæ has domesticis præferunt. Trium sunt generum, quarum eæ primas tenent quæ grandiores atque oleo conficiendo inutiles sunt. Muria condiuntur cum fœniculo, atque ita in peregrinas regiones exportantur. Quæ ex Hispaniis aduehuntur, Italicis maiores sunt: at nostra condiendi ratio, Bononiensium potissimum, multis nominibus Hispanicæ conditurę præstat: præterquam enim quòd illorum oliuæ coriū sapiant, flauæ sunt, visu abominabiles: cùm nostræ naturali viriditate præditæ sint, quasi primùm ab arbore decerptæ. Parum alimenti conferunt & tardè cōficiuntur: sale conditæ pituitam incidūt, cibi fastidium tollūt, sanguinem ob ascititiam à sale acrimoniam, incendunt. Quæ in aceto asseruantur, bilem compescunt, vomitum sistunt, ac longè reliquis præferuntur.

PINEÆ.

Delectus. DEligantur è pineis domeſticis fœminis deſumptæ. Sapore enim cęteris præſtant, pręſertim ſi ſint recentiſsimæ.

Vſus: Plurimùm nutriunt, impinguant, pectus ab eluuie mundant: cum melle coctæ, vrinam cient, reſtaurant debilitatos, vireſque reparant, corruptos humores tollunt.

Damna. Tardiùs conficiuntur, craſſumque nutrimentum ſuppeditant; ventriculum rodunt & ventrem, ſi copioſiùs eſitentur.

Correctio. Id mali deponunt, ſi calidæ macerentur horæ ſpacio, & ſi cum melle dein à phlegmaticis edantur, à cholericis verò & calidis cum ſaccharo.

Gradus. Calidæ ſunt principio ſecundi gradus, humidæ primo.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Frigido aëre phlegmaticis competunt, ſenibus, ſi cum melle aſſumātur: iuuenibus porrò, ſi cum ſaccharo.

HISTO-

HISTOR. NATVRAL.

Semen genitale vehementer augent pineæ, maximè si quatuor guttæ olei è pineis sorbili ouo impositæ deuorentur, ideoque libidinem stimulāt. Renum superfluos humores purgant, vti & vesicæ: ardori item & vrinæ stillicidio subueniunt. Asthmaticis & paralyticis vti & tremulis auxiliantur. Pulmones expediūt, pulmonumque vlcera compescūt, eorundemque putrilaginem & viscosos humores expectorant. Inueteratæ corpori impactos humores pellunt ac naturales augent, viscerum humores corrigunt, erosiones ventriculi coërcent. Cholericis tamen eorum vsu sine saccharo, & phlegmaticis sine melle, interdictum sit, sintq. primò in aqua tepida maceratæ, omnem deponunt acrimoniam, cæterasque prauas qualitates. Fructus pineæ arboris Græcis πιτύϊδες *dicuntur. Si cacumina arboris amputentur fructum in posterū non facit, ac mox emarcescit arbos, neq. amplius germinat. Vnde Crœsus se Lapsacenos ad instar pini arboris extirpaturum minabatur.*

PISTACIA.

Delectus. Pistacia magna deligantur, odora, quæ Terebinthum fragrantia æmulentur, à vetustis arboribus decerpta, saturata viriditate, quantum fieri potest, recentissima.

Vsus. Iecoris obstructionibus mirificè prosunt, pectus ab eluuie expediũt, renes & ventriculum roborant, nauseam cõpescunt, serpentum morsibus medentur.

Damna. Pueris & calido temperamẽto præditis obsunt, extenuant siquidem eos, sanguinem inflammant & vertiginem accersunt.

Correctio. Quo fit vt principio & fine mensæ vnà cum chrysomelis aut saccharo rosato edenda sint, aut hæc illis superedenda.

Gradus. Calida sunt & sicca secundo ordine secundi gradus, teste Isaaco lib. 2. de victus ratione.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Frigido competunt tempore phlegmaticis: nocẽt iuuenibus & cholericis.

HISTORIA NATVRAL.

Terebynthi genus est Pistacea teste Mathiolo in suis commentariis, vbi arborem hanc, Indorum à Theophrasto descriptum Terebynthum esse asserit, suam Athenæi auctoritate confirmans sententiam. Odore sunt aromatico, ventriculum roborant, iuxta Auicennam, tametsi Galenus hæsitare videatur. Venerem mirè stimulant; parum alunt, tametsi impinguēt. In Ægypto proueniūt & Syria, vnde Venetias asportantur. Paucis ab hinc annis fructus in Sicilia protulerunt: ex vino pota venenis resistūt. Agricolæ aiūt nasci ex insito amygdalæ ramo lentisco arbori pistacea. Lucius Vitellius Censor primus in Italiam pistacea intulit, Tiberii Cæsaris primis Imperii annis, cùm legationem obiret in Syria. Ventriculo propter austeritatem & astrictionē corroborando idonea sunt. Fistici & Festuci Latinis (Barbaris tamen) indigetantur.

DACTYLI.

Delectus. DVlces ſint non aſtringentes, maturi, intrinſecus non corrupti, corroſi aut carie exeſi.

Vſus. Impinguāt, hepati amici ſunt, tuſsi conueniunt, ventrem ſubducunt.

Damna. Dentibus nocent & ori, proritant, ac produnt ficos ani, vētriculum mordent, caput dolore infeſtant & hepar obſtruunt.

Correctio. Cocti itaque edantur, aut ſaccharo conditi, more aliorum fructuum, aut crudis ſuperedantur cibi acidi, aut aceto conditi.

Gradus. Calidi ſunt ſecundo gradu, humidi primo.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Nulli ætati, temporis conſtitutioni, temperamento, conueniunt, niſi ſaccharo condiantur.

HI-

HISTORIA NATVRAL.

Palmarum copiosus in AEgypto prouentus est, & in Iudaea. Fructus in Italia ad maturitatem non peruenit, in Hispaniae maritimis locis non dulcescit, sed asperitatem quandam obtinet, & gustu est ingrato praeditus. In quibusdã oriẽtis partibus vinum ex dactylis conficitur, nonnullis etiam panis. Innumerae palmarum species sunt, adeo ut 49. propemodum recenseantur. Onerum impatiens haec arbor est, adeóque contra pondera eluctatur, ut neque incuruetur, neque subsidat, verum contra onera secum in altum sustollat, ac rami eos sursum eleuant, qui se deorsum trahere nituntur, vnde in hieroglyphicis victoriae emblema est. Sanguinem gignunt dactyli, qui facilè in choleram facescit, valdè nutriunt. dentes corrumpunt, nisi confestim emundentur, ac benè colluantur. Crudis infarciunt corpus humoribus, è quibus demum longae & malignae oriũtur febres, succus dactylorum adeo lentus & tenax est, ut non hepar modò, verumetiam lienem cunctaque viscera & venas obstruat.

AMYGDALÆ.

Delectus. PReferũtur cæteris quæ dulces ſunt, recentes, non iniuria temporis corruptæ, quæ calido ſolo prouenerint, optimum id genus eſt quod Ambroſinum dicitur.

Vſus. Copioſum alimentum ſuppeditant, impinguant, viſui conducunt, ſemen genitale augent, ſputum educunt, pectus purgant, & ſomnum conciliant.

Damna. Nimium ſiccæ ægrè conficiuntur, diu hærent in ventriculo, capitiſque dolorem inducunt.

Correctio. Vtiliter æſtate teneræ adhuc, & lacteo ſucco turgidæ, in cibum aſſumũtur à cortice delibratę cum multo ſaccharo, quo facilius deſcendant.

Gradus. Dulces tẽperatè calidæ ſunt, & humidæ primo gradu remiſſo, amaræ, ſiccæ, ſecundo.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Omni tempori, ætati, conſtitutioni, modò recentes ſint, conueniunt, abſq. cortice, cum ſaccharo aſſumptæ.

HIST. NATVRALIS.

Mygdalis frigida loca inimica sũt, quo fit vt copiosiùs in Apulia & Sicilia proueniant, quàm vspiam alibi in Italia, indeque affatim exportantur, atque in omnes orbis partes deuehuntur. Viridibus vescuntur veris principio matronæ grauidæ, quod orexim excitent, ac nauseam tollant. Æstate item edũtur, tenello adhuc existente nucleo, quo tempore gustui admodum grata existunt. Sub finem Augusti toti anno asseruandæ, colliguntur. Dulces cerebri substantiam augent, suauem conciliãt somnum. Vreteres expediunt, atque emaciatis conueniunt. Hepatis obstructiones aperiunt, lienis & venarum asperam arteriam leniũt, sed quia moram in ventriculo trahunt cum saccharo commodè sumuntur. Pectus ac Pulmones emundant. Amaræ Ebrietati resistunt ieiuno ventriculo 6. aut 7. comesæ. Phyllis in Amygdalum transformata creditur.

CASTANEÆ.

Delectus. MAgnæ deligantur, ideoque Maroneæ præferuntur reliquis : adde [illegible] postquam fuerint collectæ, si [illegible] a [illegible]eruentur, gratiorem saporem adsciscant, & sanitati minus nocuæ euadant.

Vsus. Venerem ob flatulentam naturam stimulāt, validi & optimi alimēti sunt, fluxus siftu[illegible] cum melle & sale subactæ rabidi canis morsui medentur.

Damna. Nimius eorum vsus capitis dolores accersit, flatus gignit, aluum sistit, ac ægrè conficiuntur si crudæ edantur.

Correctio. Salubriores igitur sunt, sub prunis aut calidis cineribus tostæ, ac sale & pipere, aut multo etiam saccharo comesæ.

Gradus. Calidæ sunt ordinis secundi gradu primo, siccæ verò secundo gradu.

Tempus, Ætas, Temperamētū. Frigido aëri, omni ætati & temperamento conueniunt, modò legitimam maturitatem adeptæ sint, si probè coctæ, neque plus iusto ingurgitentur.

HISTORIA NATVRALIS.

Glandium primas tenent castaneæ, quæ omnium sylvestrium fructuũ essatu dignum corpori alimentum præbent, neque iccirco tamen in vsum quotidianum admittuntur. Frigida loca amant, quo fit vt in montibus præstantiores, quàm in planitie proueniant. Qui frumenti laborant penuria, castaneas in cratibus siccatas in farinam redigunt, qua subacta panis defectum supplent. Qualitates calidam & siccam produnt dulcedo & sapor. Prunis tostæ minus flatulentæ euadunt, & vomitum sistũt, optimi & copiosi alimenti sunt, si probè à ventriculo conficiuntur: cum sacchаro choleram compescunt, cum melle phlegma. Non sunt in sartagine flammæ amburendæ, quòd ex eiusmodi fumo suffocantem quandam qualitatem contrahant, sed prunis primùm torrendæ, dein cineribus impositæ, ad aliquod tempus excoquendæ.

TVBERA.

Delectus. Magna sint, & crassa mẽbrana, granulis insignita, dura, recentissima, nulli putredini obnoxia, admodum odora, intus nigricantia, atque hæc, mares, albis quæ fœmellæ sunt, præstant.

Vsus. Palato arrident, genituram augent, Venerem stimulant, suapte natura insipidi sunt, sed quemuis adsciscunt cõdituræ saporem.

Damna. Humores corrumpunt, temperamẽto atrabilioso prædito, & morbis atrabiliariis nocent, longo vsu anhelitum inficiunt, flatusque gignũt plurimos.

Correctio. Quocirca oleo plurimo coquantur, pipere & limonum succo, ac post eorum esum generosum vinum bibatur, non lymphatum, aut pingui iuri cum cinamono incoquantur.

Gradus. Calidi sunt & humidi secundo gradu, at si cum aromatibus condiantur, calor intenditur, ac humiditate nocua destituuntur.

Tempus. Ætas, Temperamentum. Frigidæ aëris constitutioni, iuuenibus & cholericis conueniunt, quòd crassos humores gignant, & melancholicos.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

Plinius recēſet, Laërtiū Licinīū, Propratorē Hiſpaniæ, cū Carthagini eſſet, Tuberis, in quo denarius deprehēſus, eſu primores dētes fregiſſe. Quo argumēto patet, terrā in ſe coactā ac conglobatā tubera producere. E pituitoſa cōſtāt materia, quæ arborū radicibus adhæreſcēs, vi tonitruorū in eā formā cōgulatur: ſolū amat ſabuloſū, & loca fructibus conſita: nix ſuper tuberibus nō cōgelatur. Fūgos præfert Tuberibus Martialis his verſib⁹:

Rūpim⁹ altricē tenero de cortice terrā,

Tubera boletis poma ſecūda ſumus.

Tametſi Iuuenalis qui Traiani tempore vixit, contrarium ſentiat. Semine deſtituuntur, vnde ſic vulgo in eos luditur:

Semina nulla damus, nec ſemine naſcimur vllo,

Sed qui nos mādit, ſemē habere putat.

Fungis ob id non iniuria præferuntur, quòd compertum non ſit Tuberis eſu vnquam mortalium quenque interiiſſe, quod fungis rarū nō eſt. Tube... immoderatus vſus paralyſin, podagrā & vrinæ difficultatē tandem inducit. Qui ſabuloſo ſolo proueniunt, vti & nōnulli canes v... edocti, qui ea è terra eruūt. Noui olim in A-

pulia rusticos, qui è vestigio natiuum tuberum locum inuenire norant.

FVNGI.

Delectus. Optimi sunt pratenses, qui Aprili mense proueniunt Prignoli nuncupati, vel Prataioli, velut si pratenses dicas, vel qui forinsecus rubent, quos Boletos vulgus nuncupat.

Vsus. Magno sunt apud Gulones, quod orexin excitent, in pretio, & quemuis conditura saporem adsciscunt.

Damna. Stuporem & apoplexiam accersunt, & sua plurimos venenata qualitate neci dederunt, alios etiam nimius laudatorum esus suffocauit.

Correctio. Si accuratè mundati ab eluuie colorem non deponant, inde cum acerbis pyris basilicone, pane, allio, calamento coquantur, ac demum cum oleo, sale & pipere assumantur, innoxii euadunt.

Gradus. Frigidi sunt secundo gradu, & humidi tertio, ac quamuis facili negotio cōdimenti qualitatem sibi adsciscunt.

Tempus, Ætas, Temperam. Nulli tempori, ętati temperamento conueniunt, quòd plus damni, quàm commodi adferant.

HISTORIA NATVRALIS.

DVûm generum fungos facit Dioscorides, innoxios & lethales, cum tamē vbiuis locorum varii admodum & diuersi reperiantur. Qui periculo vacant, & innoxii sunt, prignolis nostris dicuntur, vti & qui in pratis pratenses dicti, prodeunt, Horatio his verbis celebrati.

Suilli nobis dicti bonis etiā annumerantur, diligenter emundati, atque in partes secti, qui si ad cæruleum puniceū,

——pratensibus optima fungis
Natura est: aliis malè creditur——

ac nigrum colorem vergant, tanquam venenati abiiciantur, qua re minimè animaduersa non pauci integris craticulæ impositis, atque his notis neglectis fūgorum esu strangulati sunt. Neapoli ac Romæ lapides reperiūtur, quos si tepida irriges aqua, quocunque tempore fungos producunt, vel optimi immoderato vsu necant. Qui sale condiuntur ab omni noxa fiunt huius beneficio immunes. Eorū vsus aut prorsus eliminandus est, aut sit parcus generoso post esum vino superbibito, exigua tamen quantitate. calculos gignit fungorum vsus continuus.

Ec 2.

CAPPARES.

Delectus. Aceto conditi sale maceratis præstant, quod minùs caloris obtineant.

Vsus. Asthmaticis, scirrhoso lieni apprimè vtiles sunt, menstrua cient, vermes necant, hæmorroides sanant, & coitum stimulant.

Damna. Sitim conciliant imprimis sale conditi, nisi ad tempus in frigidam infundantur, vt à sale rectè eluantur.

Correctio. Aceto conditi reliquis cibis præmittendi sunt, acetariorum more oleo & passulis adiunctis.

Gradus. Saliti calidi sunt secundo gradu, & sicci tertio, & aceto macerati calidi sunt primo, sicci secundo gradu.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Temporibus, ætatibus & constitutionibus frigidis conueniunt; medicamentosi tamen magis sunt, quàm alimentosi.

H I-

HISTORIA NATVRALIS.

Capparessale conditi, medicamentosi plus quàm alimentosi obtinent, inflammant: nanque ascititia à sale acrimonia sanguinem & viscera, ac quanquam aliquandiu in aqua infundantur tantillum tamen deponunt acrimoniæ. Multis itaque modis salitis, aceto conditi præferuntur, ac præ cæteris Geneuenses palmam obtinent, parum nutriunt, ac resoluunt, aperiunt, purgant. Crassis humoribus lienem expediunt, interaneorum lumbricos intermunt, deiectam appetentiam reducunt, quia pituitam incidunt & absumunt, si reliquis cibis præmittantur. Obstructiones tollunt Ischiadicos dolores vti & reliquos iuncturarum demulcent. Sunt qui Capparibus oxymel affundant quo palato commendatiores reddant.

FOENICVLVM.

Delectus. Hortense sit, domesticum, tenerum si recens edendum sit, vel perfectè maturum, in hyeme asseruandum: at si coctum edatur, habeat radices & geniculos teneros.

Vsus Lac copiosum producit, vrinam prouocat & mẽstrua, oculis mirificè prodest, veteres obstructiones tollit, & renes purgat.

Damna. Neutrum facilè, siue crudum siue coctum, conficitur, præsertim si affatim edatur: sanguinem enim attenuat & inflammat.

Correctio. Exigua igitur quantitate tenellum estur, frigida primò maceratum.

Gradus. Calidum est gradu secundo, siccum primo, tametsi plures in tertio ex calfacientium gradu reponant.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Omni tempore, ætati & temperamento conuenit, iuuenibus tamen & cholericis parua quantitate assumatur.

HISTORIA NATVRALIS.

Angues fœniculi esu senectā exuūt, ac oculorum hebetationi medentur: Vnde etiam ad homines in similē vsum fœniculum promanauit ex affricatione illa oculorum quæ fit à serpentibus. Semini praua quædam imprimitur qualitas, quæ vermiculos quosdam venenatos producit, quorum venenum à multis creditū est nullis euinci alexiteriis: quo factum est, vt vmbelli aperiantur, ac diligenter concutiantur, quo à vermibus emundentur, ac dein in frigidam ad temporis aliquod spatium macerentur. Hepatis & splenis obstructiones aperit, vti, pectoris & cerebri. Modicè assumēdum est, quòd sanguinem vberiori vsu inflammet, ac calculum tandem generet. Nam cùm vehementem aperiendi vim habeat, crassas in vreteres & pituitosas materias deuehit, quæ in meatibus vrinariis coguntur & condensantur.

ASPARAGI.

Delectus. Sint domestici, nuper sati, quorum cacumina iam terram versus declinent.

Vsus. Renum & hepatis obstructionibus prosunt, coitum stimulant, emolliunt aluum & vrinam prouocant.

Damna. Frigidi si edantur, nauseam mouẽt, & propter amatorem cholericis bilem in ventriculo nonnihil augent.

Correctio. Si elixorum primum decoctum reiicias, amaritudinem deponunt, inde oleo, aceto, sale & pipere bene conditi vtiles sunt.

Gradus. Calidi sunt primo gradu, & humidi temperatè, tametsi Galenus de agente ipsorum qualitate ambigere videatur.

Tempus, Ætas, Tẽperamentum. Cuiuis ætati & temperamẽto, cumprimis senibus & frigidis conueniunt.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

ASparagi plus cæteris oleraceis nutriunt: ac si calidi, ac bene conditi comedantur, prosunt ventriculo. Renes à sabulo emundant, neque tamen vltra modum calefaciunt. Magni in mensis sunt, præsertim si grandes sint & tenero caule. Dioscorides ait, asparagos gestatos mares & fœminas steriles reddere, cùm tamen vsu compertum sit, Venerem stimulare, quod copiosi alimenti argumentum est. Qui asparagorum succo illitus est, ab apum punctionibus tutus erit. Germania & Rauenna præstantissimos producunt teste Martiale:

Molli[illegible] æquorea quæ creuit spina Rauenna,

Nc[illegible] erit incultis grauior asparagis.

Prouerbium Cæsaris ab asparagis vsitatum fuit, cùm rei celeritatem denotare vellet, tale: Citiùs quàm asparagi coquantur. Athenienses per ph pronuntiabant, Aspharagos.

SPINACHIA.

Delectus. DEligatur quæ tenella fit, quæ ſolo benè culto & pingui proueniat, & quæ à pluuia nonnihil irrigata ſit.

Vſus. Pectus expedit, tuſsi medetur, pulmones modicè refrigerat, aluum mouet, & aſperam lenit arteriam.

Damna. Flatus plurimos gignit, ventriculo nocet, frigido-ſeroſos humores gignit.

Correctio. Abſque aqua itaque proprio ſucco in ſartagine coquatur, inde oleo, pipere, ſucco oxalidis, & vua paſſa condiatur.

Gradus. In primo ponitur refrigerantium & humectantium gradu.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Vtilis eſt cuiuis ætati, iuuenibus præſertim & bilioſis.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

BLiti ea species, quæ nobis Spinachium dicitur, nota est, ac veteribus incognita, cuius caulis, folia flos & semẽ perpetuo virent, Augusto & Martio mensibus seritur, ac septimo à satione die foliis triangularibus prouenit, quæ paulatim in sagittam deformantur, caulem cubitalem producit concauum, tenellum & fragilem. Pingue & benè cultum amat solum, patiens hyèmis & frigoris. Duûm est generum, mas aliud, alterum fœmina, quæ sine semine prouenit. Sunt qui ex Hispaniis ad nos illatam autumant, at corrupta voce spagnaci spinacea dictam contra veritatem asserere ausint, cum ab Arabibus, Spanacli Serapionis testimonio, qui ita eam nominat, vocari in confesso sit. Ego à nostratibus, Italis Spinacia à Spinoso semine dicta, ausim asseuerare. Succus epotus scorpionum ictibus medetur, & contusa herba cataplasmatis loco scorpionũ ictibus cum successu imponitur.

CARDVI SEV CINARÆ.

Delectus. Cardui seu spinosæ Cinaræ optimæ sunt teneræ à cinariis prognatæ. sapore enim præstant reliquis. Cinaræ etiam sint tenellæ, non duræ.

Vsus. Palato arrident & Cardui & Cinaræ, vrinam cient, flatus mouent, obstructiones tollunt, Venerem stimulant.

Damna. Cardui flatulenti sunt admodum, capiti nocent, ventriculum onerant, concoctionem remorantur, si crudi edantur, minùs nocent cinaræ coctæ.

Correctio. Cardui cum pipere & sale mandũtur, postrema mensa, & cocti, & crudi Cinaræ in iusculo elixantur, eodem condimento quo Cardui.

Gradus. Calidi, sũnt secundo, sicci primo gradu.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Vtrique vtiles sunt, cocti tamen crudis præferendi, tempori, ætati, & temperamento frigido præditis,

HI-

HISTORIA NATVRALIS.

Vamquam carduorum plurima sint genera, tamen quos mensis dignamur, magni sunt ac culturæ mangonio candidi producuntur, cum sale crudi vltima mensa eduntur, vt venerem stimulent, & vino saporem cõcilient, olim nusquam alibi quàm in Sicilia prouenerũt, nunc vbique terrarum magno prouentu nascuntur. Eiusdem sunt Cinaræ generis quos Pineos, Carduos, Theophrastus nuncupat, quod Pineæ formam repræsentent, attamen hi cocti crudis præstant, si lanuginosum semen primò iis adimatur. quod reliquum est non secus atque Siculorum & Neapolitanorum Cephalsoni editur. Vtrique viscera calefaciunt, flatulenti sunt, ideòque penem erigunt, aromatibus conditi natiuam noxam deponunt. Sunt qui agrestibus vescuntur, at mihi longè domestici ceteris præferendi videntur. Præstaret vtrisque coctis, quàm crudis vesci.

LACTVCA.

Delectus. Optima ea, quę densa, sessilis ac capitata vulgò dicitur: pingui seritur solo, editur autem antequam lacte turgeat, neque aqua abluitur.

Vsus. Facilè conficitur, vincit præstantia omnia oleracea, lac fœminis auget, somnum cōciliat, gonorrhœam sedat, & ventriculi ardorem compescit.

Damna. Visum offuscat, naturalem calorem debilitat, genituram corrumpit, ac sterilitatem accersit. Veneris incendia adimit, segne corpus reddit & stomachum debilitat.

Correctio. Cum mentha & ruta aliisue herbis calidis vtiliter editur, cocta potius quā cruda, & cumprimis generosum vinum album superbibatur.

Gradus. Frigida est humida gradu secundo, ideoque calidæ ei herbæ rectè permiscentur.

Tempus, Ætas, Tēperamētū. Cœlo æstuanti, iuuenibus, & bile abundantibus, item sanguineis & calido ventriculo præditis vtiliter assumitur, ardorem enim coërcet cum aceto condita.

HISTORIA NATVRALIS.

Lactucas iniquè plurimi calũniãtur, asserẽtes sanguinẽ iusto copiosiorem eas gignere. quod neq. lactuca, neq. oleraceorũ vllũ facit. Quod si quidem ita se haberet, laudẽ potius, quã vituperiũ mererentur. Aluũ porrò lactuca nec astringit, neq. mouet, neq. enim austera est, aut acerba, aut acris, aut salsa. Galenus lactucas hoc nomine cõmendabat, quòd inueni sibi ventriculi ardorẽ cõpescuerint, seni autẽ somnũ cõciliẽt. Dũ estur, cruda lauãda nõ est aqua frigida, vti vulgò fit, optima enim quadã facultas superficiei inhærẽs lotione abstergitur, qua sublata visũ obtũdit, atque flatulentã naturam induit. auferẽdæ autẽ sunt illæ frondes, quæ pone terram sunt ac reliquas ambigunt. nã internæ teneriores sunt, quibus vtiliter vescimur ad capitis dolores ex solis ardore genitos cõpescẽdos, itẽ cõtra phrenitides & erisypelata. Sãguinẽ ebulliẽtẽ cõpescit, Veteres post cœnã, vaporibus ab ebrietate prognatis coërcẽdis, & sõni cõciliãdi causa lactucis vescebãtur. moderata enim veterũ erãt prandia, cœna verò crapulæ & ingluuiei dedicata. Martialis.

Claudere quæ cœnas lactuca solebat
auorum. (pes?
Dic mihi cur nostras inchoat illa da-
*Aristoxenes Cyrenæus lactucas hydro-
melite irrigabat, ut grandiores fierent,
ac gulæ magis placerent.*

INTVBVS.

Delectus. QVę in hortis seritur, syluestri pręstat: sit autem tenella, quę nec dũ duriores culmos promiserit, neque lactescat. & sapore sit dulcissimo.

Vsus. Hepar & membra inflammata refrigerat, sitim sedat, vrinam ciet, orexin conciliat, aëris præsertim constitutione calidiore.

Damna. Paralyticis nocet, tremulis, frigido ventriculo præditis, & cõcoctionem nonnihil remoratur.

Correctio. Cum nepeta & menthæ cymis seu ruta alijsue id genus herbis calidis vtiliter estur, quo malignitatem deponat.

Gradus. Frigida est principio secundi gradus, humida in fine primi.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Calido aëri cõuenit, iuuenibus, cholericis, sanguineis, & qui æstuanti sunt ventriculo.

HI-

HISTORIA NATV-RALIS.

INtybus domestica frigidior & humidior est syluestri, & magis insipida, id quod syluestribus familiare est, vt acriori sapore sint prædita domesticis. Domestica hepati inflammato & ob siccitatem obstructo confert. Obstructiones aperit, sanguinem purgat, scabiem sanat, stomachi ardoribus subuenit, lactucæ prorsus naturam æmulatur. Succus intybi scorpionum ictibus medetur, quod etiam cataplasmatis more imposita herba præstat. Æstuante cælo carnis iusculo incocta vtiliter editur, calorem interaneorum & viscerum optimè compescit. Cruda vel cocta, prout ventriculi poscit robur, ad temperandum eius æstum manditur.

BORAGO.

Delectus. QVa vulgo vtimur Boragine, ea vera Buglossa est veterum, ista itaque cum floribus deligenda est.

Usus. Sanguinem mirè purgat, cor & spiritus recreat, conualescentibus vtilis est, & viscera omnia corroborat.

Damna. Haud facilè digeritur, faucibus etiā exulceratis aduersatur.

Correctio. Elixetur in jusculo optimæ carnis, ita quippe faciliùs digeritur, omnemque asperitatem exuit, cætera sine omni noxa est.

Gradus. Calida est & humida primo gradu.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Omni tempori, ætati & temperamento vtilis est.

HISTORIA NATVRALIS.

Scribit Apuleius lib. de medicament. quæ ex herbis ſumuntur, Lucanos Bugloſſan Coraginẽ appellare, quòd magnam cum cordis affectibus affinitatem habeat, Vnde factum eſt, Vt temporis tractu, dictione deprauata C. in B. mutatum ſit. iſtud habet peculiare, quod in Vino macerata ſupra modum mentem exhilaret, & corroboret, triſtitiamque pellat, & iucundis animam cogitationibus perfundat, quo fit Vt Veteres Boraginem reliquis medicamentis Cardiacis commiſceant. Aqua ſtillatitia ex febre delirantibus Vtiliter datur, oculorumque phlegmonis conuenit, tam intus, quàm foris adhibita. Laudatiſſimum ſuccum gignit, conualeſcentibus, tribulatis, ac animi curis Vexatis apprimè Vtilis, adeóque mirandum non eſt, crebriorem eius Vſum, de qua tot ſint decantata elogia, præſtat eadem omnia ſaccharum Boraginatũ, & aqua ſtillatitia ex floribus Boraginis.

CICHORIVM.

Delectus. Optimum est quod flores profert cæruleos, quod cum sole conuertitur, ac Heliotropij nomine insignitur, tenellum id sit, & summitates sumantur.

Vsus. Calido ventriculo & inflammato apprime vtile est. ac supra modum iecoris obstructiones expedit.

Damna. Debili ventriculo & frigido nocet, succus exigui & praui alimenti.

Correctio. Elixetur in aqua, dein oleo & aceto in acetariis edatur, vel crudum cum nepeta aut aliis, id genus herbis calidis.

Gradus. Frigidum est primo, siccum gradu secundo.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Cuiuis tempori, iuuenibus & calido temperamento præditis conuenit, cumprimis tamen æstati.

HISTO-

HISTOR. NATVRAL.

Cichorium in expurgando aperiendoque hepate, cætera facilè vincit medicamenta omnia, usque adeò etiam, ut iecur unico hoc medicamentoso alimento maximè delectari videatur. Crudum iis non editur, qui frigido sunt ventriculo & destillationibus obnoxij, sed in exquisito iusculo optima carnis elixum: ita enim sumptum summoperè prodest. Romæ æstate Cymæ cichorij crudæ eduntur, quæ sua lingua Mazzochi nuncupant, permiscent ei Nepetam, ne ventriculum offendat: macerantque allij in aceto momentum, ut palato magis arrideat: orexin excitat & potum post eius esum assumtum commendat. Cichorij genus est herba Aphaces nomine Theophrasto celebrata, quam vulgo nostrates Pischia al letto indigetant, alij porcinum rostrum vocant, dentem etiam leonis, aut dentem canis, de quo superstitiosè creditur, quod si eius succo oleo permixto corpus inungatur, gratiam ac benevolentiam magnatum concilict efficiatq. ut quiduis ab iisdem impetretur.

LVPVLVS.

Delectus. Asparagi primi, seu turiones à radice emergentes, frõdibus adhuc destituti, cauliculo tenello, ac leui, nõ aspero, in vsum veniant.

Vsu. Præterquam quòd laudabiles gignat humores, eosdem etiam adæquat lupulus: corroborat omnia viscera, sanguinem purum ac defæcatum generat.

Damna. Quod si frondibus & culmis durioribus conuestitus edatur, noxam infert, quandoquidem difficulter concoquitur, cùm & tenellus flatuum nonnihil gignat.

Correctio. Elixatione omnem flatulentam vim deponit, & laudatos cibos efficit magno fruentium vsu. Oleo & aceto cõditus plerumque manditur.

Gradus. Temperatè calidus est & frigidus, humidus verò primo gradu.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Omni tempori, omni ætati conuenit.

HI-

HISTORIA NATVRAL.

VEteribus incognitus fuit lupulus, cũ interim cæteras omnes herbas ſucci bonitate facilè vincat, ſanguinem ſingulari quadam prærogatiua emundet, è veſtigio feces à ſangume per inferiora ſecernens haud aliter atque ramenta quæ feces vini ad dolii fundum deducunt. Efficaciter omnia viſcera abſtergit, & imprimis iecur: mirandum iccirco, cum tanta eius ſit energia, adeo rarum noſtro æuo lupuli vſum, cum vires obtineat medicas & admirandas, & citas. Magno lupulus apud Germanos & ſeptentrionales populos in vſu eſt, & ſummo colitur ſtudio, quod ſine eius floribus cereuiſia coqui nequeat. Plinius lupulum vocat ſalictarium. Cymæ in acetariis eduntur, ventrem emolliunt, obſtructiones tollunt, florum & frondium decoctum veneno potionatos & ſcabie infectos ſanat. Sirupus è lupulo confectus, admirandas in febribus cholericis, & peſtilentibus vires obtinet.

CAROTA SEV PASTINACA RVBENS.

Delectus. QVæ rubra eſt, præfertur reliquis, modò magnis & dulcibus idque hybernis menſibus vtaris.

Vſus. Veneris illecebras promouet, lac generat, menſes muliebres & vrinam ciet, paſtinacis præfertur, obſtructiones tollit.

Damna. Pauci & praui Carota eſt alimenti, tardè conficitur, & flatulenti plurimum obtinet.

Correctio. Diu coquitur vt omne vitium deponat, cum aceto dein, oleo & ſinapi, aut coriandro condiatur.

Gradus. Calida eſt ſecundo, humida primo gradu.

Tempus, Ætas, Temperamētū. Frigidæ aëris conſtitutioni conuenit, iuuenibus cæteriſque ætatibus, præterquam ſenili & craſſi pituitoſæ.

H 2

HISTORIA NATVRALIS.

Pastinacæ syluestris species est Carota, sanguineo intus colore rubens, satiua autem & domestica pastinaca candida est, quæ Quadragesimalis ieiunij tempore piscium loco frigetur. Carotæ efficaciâ cæteris præferuntur, vtraque tamen species ciet Venerem. Calefaciunt, attenuant, vrinam cient. ac prauum succum generant. Flatus gignunt, & sanguinem vitij haud expertem, quo fit vt aceto & aromatibus castigentur. Elixandæ sunt, quàm exquisitissimè: haud facilè aliàs à ventriculo edomantur. ideóque iteratò coquendæ sunt. Rubrorum in acetariis vsus est. Candidæ raporum more in carnis iusculo coctæ eduntur. Vtraque gulæ commendatur, & mensis grata est.

MENTHA.

Delectus. PVmila deligatur quæ in hortis ſeritur, aliâs mentha Romana nuncupata, ſummitates in vſum duntaxat veniunt.

Vſus. Ventriculo gratiſsima eſt, & eũdem vehementer corroborat maximè refrigeratum & debilem, pituitam abſumit, & appetentiam validè proritat.

Damna. Calido ventriculo & iecori nocet, admodum etenim excalfacit, attenuat & incendit ſanguinem.

Correctio. Exigua quantitate edatur vnâ cum herbis frigidis, qualia ſunt lactuca, cichorium, portulaca aliáque id genus & aeris conſtitutione frigida.

Gradus. Calida & ſicca eſt in ſupremo ſecũdi gradus receſſu, aut tertii ordine primo.

Tempus, Ætas, Tẽperamentum. Frigido cœlo, ſenibus, pituitoſis & melancholicis apprimè eſt vtilis.

HI-

HISTORIA NATVRALIS.

Mentam insigni vi pollere aduersus interaneorum lumbricos asserunt, vtpote quos enecet, si succi drachmæ põdo exhibeatur cum semuncia acetositatis citri vel facchari rosati, aut syrupi è corticibus citri. Singultum, nauseam, & vomitum sistit, & ventriculo cumprimis vtilis est: quod & schola Salernitana innuit hoc versu:

Nunquam lenta fuit stomacho succurrere mentha.

Syrupus è mentha plurimum ea in re præsidij habet. Appetentiam excitat, Venerem stimulat, ventrem verò astringit, pituitã potẽter incidit, singultũ cohibet, anhelitũ cõmẽdat, memoriã iuuat. cum lactuca & aliis herbis rectè acetariis commiscetur: suapte enim natura plus æquo calida & amara est. Mynthē Proserpinæ Nympham in Mentham odoriferam transformatam fabulantur Poëtæ, quòd in adulterio cum Plutone sæpius deprehensa sit. Poëtis celebratur odoræ & viridantis epithetis.

OXALIS SEV ACETOSA.

Delectus. HOrtensis sit, non agrestis, saturata viriditate prædita, foliis minime rubentibus.

Vsus. Bilem refrenat, sitim sedat, febribus ardentibus & pestilentialibus cumprimis vtilis, appetentiam excitat, fluxus sanat.

Damna. Melancholicis nocet, ventriculum exasperat, aluum cohibet.

Correctio. Corrigitur si in acetariis cum aliis herbis, puta lactuca quæ humida, & mentha quæ calida est, edatur.

Gradus. Frigida est primo gradu, sicca principio secundi.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Æstiuis mensibus calidis morbis, iuuenibus, biliosis & sanguineis conuenit.

HI-

HIST. NATVRALIS.

Oxalis cruda acetariis iucundè permiſcetur, ob acidulum, quo pollet, ſaporem. hinc in Lombardia vulgò herba acida nuncupatur: grata eſt palato: febribus conuenit ardentibus & peſtilentibus: validè etenim choleram placat, ſitim tollit, putredini reſiſtit ſi decoctto in aqua iuſculo quis vtatur, vel ſtillatitia aqua, aut Syrupo ex ſucco acetoſæ concinnato, & ob auſterum ſaporem (Stypticum vocant Arabes) præſentiſsimum eſt in diſſenteriis remediũ, vti & in reliquis fluxibus. Appetẽtiam excitat, quare vt plurimum crudam cum pane eſitant. Veteribus fuit incognita, Græcis Oxalis dicitur. Duûm eſt generum, maior, quæ præſtantior & nobilior, in hortis ſcritur, Minor in campeſtribus prouenit, foliis multò eſt minoribus, cuſpide lancearum inſtar effigiata foliis ſaturatè rubentibus & ſplendentibus.

PIMPINELLA.

Delectus. PVmila deligenda est, quæ ad acetaria in hortis seritur, foliis exiguis, crenatis seu serræ in morem in circumferentia dentatis, caule rubicundo.

Vsus. Renes & vesicam purgat, vrinam copiose cicit, calculos & arenam pellit, vino imposita cor valde recreat.

Damna. Difficile digeritur, ventrem constipat, nonnullis etiam iecur, & sanguinem inflammat.

Correctio. Editur cruda in acetariis cum aliis herbis frigidis, quò natiuus illius calor contemperetur.

Gradus. Calida est & sicca secundo recessu, tametsi iuxta nonnullos tertium gradum attingat.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Exigua quantitate omni tempori, præsertim hyemi, senibus & melancholicis conuenit.

HISTO-

HISTOR. NATVRALIS.

VEteribus incognita fuit Pimpinella, tametsi herbarum nomenclatores eam sacrifragiæ speciebus annumerarint, ob calculo frangendo vires ei innatas, & arenis è renibus & vesica expellendis, præsertim sylvestrem, quam ob fœtorem quo hircum olet, hircinum nuncupant. Satiuæ decoctum in aqua vel iusculo factum præsentissimo est contra pestem remedio: idem præstat stillatitia, aut herba cruda, vel in pulverem redacta, & cataplasmatis, contra anthraces imposita è vestigio eos sanat; ideoque magnas aduersus cordis affectus, vtputa syncopem vires obtinet, quod melancholicos humores absumit, sanguinem mundat, vitales spiritus auget, in vino præsertim macerata.

PETROSELINVM APIVM HORTENSE.

Delectus. CYmæ deligantur priusquàm floreant, aut semen proferant, quòd odoratiores ac teneriores sint: radices verò cum mediam ætatem attigerint.

Usus. Vrinam & menses validè ciet, hepar & matricem mundat, earundem partium obstructiones tollit, ventriculo gratum est, decoctum verò venenis resistit.

Damna. Alimenti non vndequaque laudabilis est, sanguinem inflammat, caput replet & tardè conficitur.

Correctio. Cruda proin vnâ cum herbis frigidis exigua quantitate editur, cocta verò in iusculo carnis, omnibus pulmentis & intinctis adhibetur, radix verò haud segniter elixanda est.

Gradus. Calidum est secundo gradu, siccum in fine primi.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Coctum omni tempori, ætati conuenit, at crudum nocet calido aëre iuuenibus & cholericis.

HI-

HISTORIA NATVRALIS.

Petroselinon veteribus hortense apium nuncupatur, omnibusque ferculis, quæ odoriferarum herbarum condimẽtum requirunt, vti etiamnum hodie, in vsu fuit, tantóque præstat cæteris omnibus, quãtò eius crebrior est in intinctis, pulmentis, embammatis, & id genus cõdimentis vsus, vt nulla etiam absque apio mensa rectè instrui posse videatur. Induratas ex lacte mammas emollit, tam crudum, quàm coctum vrinam promouet, quod semen validius præstat ipsa herba: serpentum venenis aduersatur semen, & thoracicam & flatus discutit, omniaque interna viscera purgat, eaque ab obstructionibus, & abscessibus liberat. Succi autem non admodum laudati est, sed difficulter concoquitur, & biliosa corpora inflammare creditur.

DRACVNCVLVS HORTENSIS.

Delectus. HOrtensis sit, & pingui irriguoque solo educatus, tenellæ cymæ, non per terram dispersa folia in vsum veniunt.

Vsus. Inter eas quæ acrimonia & sapore commendantur, herbas primas obtinet & est cardiaca, orexin excitat, Venerem stimulat & ventriculum confortat.

Damna. Hepar incēdit, sanguinem attenuat, ideoque minus vtilis est calido temperamento præditis, nisi exigua quantitate assumatur.

Correctio. Estur cum floribus boraginis, aut vnâ cum endiuia, lactuca siue id genus herbis refrigerantibus, quo eius acrimonia refrenetur.

Gradus. Calidus est secundo gradu, intenso ad principium vsque tertij, & siccus primo.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Frigidæ aëris constitutioni, senibus & phlegmaticis conuenit, minimè verò iuuenibus & cholericis.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

Dracunculum hortensem ignorarunt veteres: neque enim natura, sed artificio ab hortulanis productus est, qui lini semine, cepa, aut porro indito terra condiunt. Aromaticum præ se fert saporem. Persuasum est rusticis, nec iniuria, à peste eum, atque omni, tàm externa, quàm interna corruptione corpora conseruare. Ad dentium & gingiuarum à frigore obortos dolores sistendos, optimo vino albo incoquunt, ac iure ore aliquandiu detento, magno in hoc affectu & felici successu vtuntur. Cardiaca admodum, caput & ventriculum corroborat, ac pituitam in iis contentam incidit. Quo fit vt orexin mirè excitet & Venerem stimulet. Calido cœlo frigidis herbis permiscetur.

RAPHVNVS.

Delectus. Tener fit, non dulcis, fed linguam potius fua acrimonia vellicans, vtpote qui efficacior fit, & frigore excoctus.

Vfus. Vrinam promouet, calculos expellit, & arenulas, tàm è renibus, quàm vefica, ventriculum excalfacit, vocem canoram reddit

Damna. Emaciat, ructus olidos generat, tardè conficitur, caput tentat, fanguinem adurit, pediculos generat, dentibus & oculis nocet.

Correctio. Quare à cibo eftur, ita enim omnẽ, dum digeritur, deponit noxam, frondes verò ac caules ante cibos affumuntur, vt appetentiam moueant.

Gradus. Calida fecundo gradu eft, ficca primo.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Frigido conuenit cœlo, iuuenibus laboribus obnoxiis & calido ventriculo præditis.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

Radix ea quæ cruda estur, Raphanus Vulgo seu Raphanellus nuncupatur: Satiua sit, cibo præmitti potest, exigua quantitate, quòd Ventriculum excitet, & potum palato commendet, præsertim si mediocri acrimonia prædita sit. Armoracia, quæ syluestris est, cùm calidissima sit, suas Vires Vehementer exerit, at nemini præterquam robustis & continuis laboribus deditis conuenit. Cibo præsumenda non est, quòd eum ad se alliciat ac suspendat, ideoque Vomitui conciliando impensè Vtilis est. At si reliquis cibis substituatur, cōcoctionem promouet, & Vrinam ciet. Visui nocet Raphanus, liquor Verò stillatitius oculis inditus affectibus eorundem subuenit. qui colicis cruciatibus infestantur, iis ob flatuum prouentum malum auget. folia ecchymosi apposita medentur.

ALLIVM.

Delectus. Optimum cēsetur, quod sub Quadragesimæ initium nascitur ac acetariis inditur, quod etiam exsiccatum in vsum reponitur, multis germinibus, & nodis præditum.

Vsus. Tenellum acetariorum frigiditatem & humiditatem superfluam coercet, siccum venenis resistit, vocem clarificat, vermes necat, Venerem stimulat & vrinam ciet.

Damna. Virtuti expultrici, cerebro, visui, capiti nocet, sitim prouocat, grauidis infensum est, inueteratos dolores suscitat. & sanguinem adurit.

Correctio. Coquitur quo ad vsque omnem exuat acrimoniam, & vires eius imminuantur: ita enim noxam omnem deponit, inde cum oleo & aceto, aliisve cibis editur.

Gradus. Calidum est quarto gradu, & siccum tertio.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Frigido cœlo competit, senibus & pituitosis, nocet iuuenibus & calida constitutione præditis.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

Navigantibus singulare præsidium est in allio, tollit siquidem putredinem, quæ ex fœtido sentinæ & aquarũ corruptarum nidore, quæque ex ciborũ corruptorum, qui melioris alimenti defectu ingeruntur, vsu nascitur Remigãtes item corroborat, iccirco à nauigantibus summo diluculo editur: nauseam item ex maris tempestate obortam compescit, viscosos incidit humores, obstructa reserat, tussim ex frigida causa ortam sedat, ac humores incendit, caput verò affatim & crudum comesum tentat, omnem coctura deponit malignitatem, tametsi vires nonnihil coquendo remittantur. Canis rabidi morsum sanat, dolores verò inueteratos partibus olim affectis inhærentes ac delitescentes suscitat, falsum catarrhum in ventriculo absumit, hæmorrhoidibus nocet & mulieribus lactantibus.

CEPA.

Delectus. DEligitur ea quæ vdo loco enata ſit, grandis, ſucci plena, rotunda, qualis Caietanæ ſunt, quæ Romam deferuntur.

Vſus. Venerem ſtimulat, genituram & lac auget, appetentiam deiectam reuocat, & damnum, quod ex aquarum mutatione prouenit, tollit.

Damna. Crudarum nimius eſus capitis dolores accerſit, ſanguinem intendit, & mentem hebetat.

Correctio. Diſſecta in partes per temporis aliquod ſpatium in frigida commodè maceratur, inde exquiſitè coquitur, vt omnem deponat noxam.

Gradus. Calida eſt gradu tertio, ſicca ſecundo.

Tempus, Ætas, tēperamentum. Calidis temperaturis & ætati obeſt, prodeſt contrario temperamento & ætate præditis.

HISTORIA NATVRALIS.

Eparum maxima, & dulcissima sūt in Italia, quæ ex Caieta Romam deportantur, ac tota hyeme asseruantur. Incisæ ac frigida maceratæ, pyrorum in morem dulces euadunt. Crescunt & maximæ, & præstantissimæ quodam in loco Flamminiæ Massa Lombardorum dicto Rubra candidas dulcedine superant, quæ tamen propter nimiam acredinem non nisi coctæ manduntur. Tametsi refragetur Dioscorides, & contrarium asserat, id quod fors in Græcia, & suo æuo verum fuit. Cepa humores incidit, appetentiam excitat, colorem commendat, visui nocet. alimentum porrò est accommodum his, qui solida carne sunt, & qui laboribus exercentur. Oblongæ cepæ cæteris priores sunt. Substantia cepæ est crassa & flatulenta. Hæmorrhod. aperit, colorem conciliat, Venerem stimulat, cocta tamen omnem deponit noxam fitque humanis visibus maximè idonea. Nimius eius vsus profundum inducit soporem, cum hortensi apio rectè estur.

SEPA ASCALONIA.

Delectus. Sit pusilla, æmula radici Narcisci, rubra, dura ac dulcis.

Usus. Æstu nimio languenti stomacho succurrit, concoctionem adiuuat, appetentiam excitat.

Damna. Flatus generat, crassos humores auget, capitis dolores gignit, sitim & somnium inducit.

Correctio. Incidenda itaque est, atque in aqua aliquandiu maceranda, dein aceto forti, oleo & sale condita cum saluia trita, & apio esculenta fit.

Gradus. Calida est quarto gradu, & sicca tertio.

Tempus, Ætas, Tẽperamẽtũ. Calidis aëris, corporum, ætatum constitutionibus nocet, at ita apparata, vti supra commemoratum est, & moderatè assumpta noxam deponit.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

Cepa Ascalonia, seu Bulbus esculentus, nostratibus scalogna dictus, ab Ascalone Iudææ Vico, Vbi copiosè prouenit ac primùm repertus fuit, denominationem traxit. Vnde postmodum in Græciam & Italiam translatus maximis in delitiis haberi cœpit, idque prima mensa, ad deiectam nimio æstu Ventriculi appetentiam prouocandam, & potum commendandum. Cum saluia & apio tritis, Vti dictum est, cōditus, omnem deponit acrimoniam & odoris Virulentiã Vti & noxam. Latini generali dictione bulbum, aut radicem tunicatam nuncupant, facultate & Viribus cepæ est æmula, Venerem stimulat, crassos & lentos humores gignit, quo fit Vt nullis præterquam iis, qui Valida obeunt corporis exercitia, Vsui sit, ciborum concoctionem adiuuat, ac linguam inflammat, singulare præsidium ad genituram augendam esse fatentur ij, quibus in frequenti Vsu est, ideoque potenter coitum stimulat.

PORRVM.

Delectus. SAtiuum & hortense sit, irriguis natū & educatum locis, aut eiusmodi quę crebrò irrigantur, sit ante omnia exiguum & tenellum.

Usus. Vrinam & menses muliebres ciet, flatus gignit, Venerem stimulat, cum melle coctum abstergit & emundat pulmones.

Damna. Humores gignit melancholicos, caput tentat, visum hebetat, insomnia turbulenta generat, stomachum grauat, vlceribus vesicæ aduersatur.

Correctio. Hæc ei vitia adimuntur si iteratò in aqua coctum, cum oleo amygdalarum dulcium apparetur, ac dein cum lactuca, intybo & portulaca edatur.

Gradus. Calidum est tertio gradu, siccum secundo.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Prauum alimentum est cuiuis ętati, tempori, naturæ, rusticorum potius & agrestium, quàm aliorum cibus.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIB.

Porrum omne alimenti propè genus malitiâ superat. capitis etenim dolores gignit, gingiuas corrodit & dentes, visui nocet, ventriculum rodit, difficulter concoquitur, flatibus plurimis obnoxium est. Istud duntaxat habet commodi, quòd hæmorrhoidibus inflammatis eius folia cataplasmatis more ano subdita summo præsidio sint. Maciem conciliat, sanguinem sistit narium. Porrum sub cineribus assatum antidoton est contra fungos venenatos, crapulam & ebrietatem dissoluit, neruis nocet, melancholicis humoribus caput replet, succus auribus instillatus dolorem à frigida caussa obortum tollit, dolores item colicos sanat: at agrestium hominum cibus est & laboribus deditorum. Magno veteres studio ac industria elaborarũt, vt porri capita ad instar ceparum efformarent, quam cepam sectilem nominabant, quo cultu generosiores euadebant. Modum in eam magnitudinem educandi docet Columella lib. 11.

RAPVM.

Delectus. Sit tenerum, solo & cœlo frigido cultum: nam quod his condirionibus enatum asseruarur multo tempore durat, ac flatulentam vim deponit.

Usus. Abundè nutrit, coitum stimulat, vrinam prouocat, visum acuit mirificè.

Damna. Flatus gignit, & serosum humorem in venis, obstruit poros, tardè conficitur, & ventrem subinde arrodit.

Correctio. Corriguntur hæc viria, si in aqua bis elixerur, dein priori abiecto iusculo carnium pinguium, cum fœniculo & aromaticis coquatur.

Gradus. Calidum est in fine primi gradus intensè, humidum primo iuxta Arabes.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Frigido aëri, omni ætati, temperamento conuenit præterquam his qui flatibus infestantur.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

Rapum, vt suas facultates acquirat, maximum frigus expertum sit operæpretium est, quò fit vt Brumalia, & gaudentia frigore Rapa poëtis nuncupata sint. Plinius palmam in Nursino agro prognatis tribuit. Rapa & Napi tametsi calore & forma differunt, eiusdem nihilominus sunt generis & facultatibus parum discrepant. Napi quidē pectori magis conueniunt, Venerem vtraque stimulant, & flatus gignunt. Rapum renes calefacit, at ventrem inflat, plurimùm nutrit, at difficulter cōcoquitur, nisi exactè elixetur & aromatibus calidis condiatur. Crudum ventriculo infensum est, stomachum vellicat, neque digeritur. Quibus torrendo vesca placet reddere rapa, atque dein aceto condita, acetariorum more assumere lignis accensis ea non solent imponere, ne ex fumo suffocantem vim acquirant, sed prunis torrent.

CVCVMIS CITRVLVS.

Delectus. Longus, crassus, optimè maturus, lutei coloris, qui citrum maturum æmuletur.

Vsus. Æstuantem ventriculum supra modum refrigerat, sitim tollit, choleram compescit, vrinam ciet.

Damna. Difficilè concoquitur, pituitam gignit, & humores viscosos, subinde etiam virulentos, præterquam in ventriculi temperie iusto calidiore.

Correctio. Quare vtiliter cum eo eduntur cepa, dracontium, menta, ruta, piper, atque ea quæ insigni calefaciendi vi prædita sunt.

Gradus. Frigidus est in fine secundi gradus, humidus in primo tertij.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Praui sunt citruli nutrimenti, quouis tempore quauis ætate & temperamento.

HI-

HISTOR. NATVRALIS.

Citruli cucumeribus cæteris frigidiores sunt; maioremque vim quocunque alio alimenti genere quo vescimur, humorum in corpore ac venis progignendi viscosorum obtinēt, qui tractu temporis diuturnas febres, & contumaces producunt. Frigido ventriculo impensè nocent, utpote à quo nunquam cōficiantur: & nullo ferè sunt usui, quàm si à cortice benè emundati, atque in laminas longas, latas & subtiles dissecti aqua aliquandiu macerentur, ac deinde febri ardenti laborantium linguis imponantur: sitim enim hoc pacto febricitantibus leuant, neque arescere aut nigrescere linguam, vel palatum sinunt, at sitim potius compescunt, ardorem febrilem refrenant, atque os benigno, & grato madore & humore refocillant. Quod si cum saccharo ebullias, id potentius præstant. Cibus est rusticanus æstuanti ventriculo præditorum hominum. Qui corpori sunt imbecilliori ac delicatiori constitutione, ab hoc edulij genere abstineant.

VSA CRISPA.

Delectus. Sit hortensis ac viridis, parum matura, quæ enim maturitatem consecuta est, colore ea destituitur, & acido sapore flauaque ac dulcis euadit ex acidula.

Vsus. Acutè febricitantium pulmentis vtiliter incoquitur, grauidas mirè ab aborsu tuetur, & appetentiam conciliat.

Damna. Melancholicis nocet, ventriculum exasperat, eundem, si cruda edatur, grauat, ventrem crebro vsu astringit.

Correctio. Exactè coquenda est in optimæ carnis iusculo vnà cum apio, ita etenim omnem deponit asperitatem & noxam.

Gradus. Frigida primo gradu, & humida est secundo.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Iuuenibus, calida aëris constitutione, bilioso temperamento & sanguineo præditis vtilis est, sed ventriculo debili noxam adfert.

HISTORIA NATVRALIS.

Vva crispa, siue marina, veteribus incognita fuit, duùm porrò est generum satiua vna syluestris altera: vtraque ramis est spinosis, flore albo, fructusque non racematim, sed sparsim producit: Succo est vinoso, acidulo, quamdiu immaturus fructus est, ideoque optimū cibis condimētum & obsonium præstat: Vbi maturuerit, flauescit ac dulcescit. Dum viret adhuc atque austera est, cibis in vsum venit, quòd acidulo suo sapore obsoniis iurulētis, pulmentis, atque intinctis miram quandam gratiam cōciliet. Sitim tollit, ardentium febrium choleram compescit, matura saporem mutat. Omphacij loco substituitur, putredini summè resistit, quo fit vt in pestilentialibus febribus adeoque ipsa peste alimentum simul sit, & medicamentum quòd à corruptione principes partes corporis tueatur, ac immunes reddat, vitales præsertim ac naturales. Eiusdem Ribesium est efficacia, quod baccas profert rubras.

MALVM ANERANTIVM.

Delectus. Sint grauia, bene matura, saturatè colorata & acidodulcia: nam quæ exquisitè sunt dulcia, pluſculum caloris obtinent, at acida ventriculo officiunt.

Vsus. Dulcia melancholicis conueniunt, & destillationibus obnoxiis, tolluntque obstructiones. Medij saporis in febribus vtiles sunt, & deiectam restaurant appetentiam.

Damna. Acida ventrem constipant, ventriculum refrigerant, pectus & arterias constringunt, si exigua quantitate edantur, iisque cortices anerantij conditi, qui stomachici sunt, superedantur, noxam deponunt.

Correctio.

Gradus. Acida frigida sunt primo gradu, sicca secundo. Dulcia temperate calida.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Dulcia item senibus conueniunt, acida calido cœlo, iuuenibus, choleric is & sanguineis.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

Anerantia Vnius generis non sunt: quædam enim existunt dulcia, quæ temperatè calida sunt, pectorique amica: acida alia, quæ sitim compescunt, appetentiam excitant, Ventrem Validè astringunt. Medij quædam sunt saporis, quæ palato perplacent, febribus biliosis accommoda, asperam arteriam leniunt, sitim tollũt, eaque frigida sunt & temperatè sicca. Flores argentum colore æmulantur, stillatitia ex iisdem aqua, reliquos omnes odoris fragrantia & suauitate superat, colore frondes smaragdũ æmulantur, aurum fructus, Vnde Aurantia denominata sunt, febribus pestilentialibus resistunt. De his ita cecinit. Virgilius:

Aurea mala decem misi, cras altera mittam.

Romæ Melangoli nuncupantur, Neapoli Citranguli. Cortex siccatus atque in puluerem redactus Vermes necare creditur, idemque in Vino sumptus à pestifera lue præseruare fertur.

MALVM LIMONIVM.

Delectus. Citrum odore æmuletur hoc malum, optimè maturum sit, benè coloratum, ab arbore aliquot diebus decerptum.

Vsus. Succus appetentiam prouocat, vomitum sistit, crassos humores incidit, & febribus malignis resistit.

Damnā. Ventriculum vehementer refrigerat, colicos dolores ciet, maciem inducit, atrabiliosos humores gignit.

Correctio. Moderatus & rarus limoniorum vsus sit, cortice sublato, maceretur in aqua & cinamomo condiatur.

Gradus. Frigidum est & siccum secundo gradu.

Tempus, ætas, tēperamentum. Calido duntaxat aëri conueniunt limonia, item iuuenibus, senibus nocent & pituitosis.

HI-

HISTORIA NATVRALIS.

Stillatitia è limonibus aqua fucis adhibetur ad detergendas è mulierum facie maculas impetigines tollit, acaros necat. Syrupus è succo febres pestilentiales sanat. Vermes interaneorum conficit, succus vero limonum cùm nondum maturuerit, cum vino Cretico sesunciæ pondo assumtus calculos renum frangit. Alimenti corpori nihil conferunt. Ventriculum enim suo acore vellicant, ventrem validè astringunt, frigido ventriculo obsunt. Exilium limonum succus calculos renum mirè pellit. Vnde Neapolitanis & Genuensibus in more positum est, in paruas concisos taleolas sale aspersas, & aqua rosaceæ momento, cōdimenti loco cum carne & piscibus edere. appetentiam excitat, & potui saporem gratum conciliat, è renibus etiam & vesica calculos validè exturbat. Neque licet facilè inuenire condimentum hoc ipso gratius.

MALVM CITRIVM.

Delectus. Optimè maturuerit, grande sit, natum in regione calida, neque, vt primum ex arbore decerptum est, eo vescendum.

Usus. Optimum contra venena alexipharmacum est, cortex concoctionem promouet, & anhelitum commendat.

Damna. Tardè conficitur, nocet his qui capitis intemperie laborant calida: si sub noctem edatur, vertiginem capitis accersit.

Correctio. Violæ itaque recentes fragrantesque, aut Zaccharum violatum recens superedendum est.

Gradus. Cortex cum semine calidi & sicci sunt secundo gradu, pulpa frigida & humida. Acidum frigidum est, & siccum in tertio gradu.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Cruda citria nulli neque tempori, neque sexui conueniunt, sed sacchаro condita omnibus & quouis tempore.

HISTO-

HIST. NATVRALIS.

Flatus quem citri acor gignit, corticis & seminis vsu tollitur. Cortices vestibus impositi à tineis eas præseruant, odorati pesti resistunt & corrupto aëri. Citri neque principio mensæ, neque sub finem, sed soli eduntur. Semen hæmorrhoidibus cum vino sumtum medetur, cunctisque venenis, scorpionum maximè ictibus, resistit, refrigerat, cordis affectibus opitulatur, sitim tollit & orexin excitat. Arbor fructu nunquam destituitur, & grandiores quanquam gratiores sint oculis, gustus tamen præstantia ii, qui propter Benacum lacum enascũtur, vincunt cæteros. Decoctum citri ore detentum anhelitum commendat, conditi cum saccharo edendi sunt, non crudi, ita enim præstantiores euadunt.

CVCVRBITA.

Delectus. Sit recens, tenera, viridis, leuis & dulcis.

Vsus. Vtilis est cholericis, sitim restinguendo, si cum succo omphacij coquatur, hepar refrigerat.

Damna. Frigidis nocet & phlegmaticis, flatus gignit & serosos humores, ideoque ventriculum debilitat.

Correctio. Rectè apparatur cum pipere, sinapi, aceto, aut cum herbis calidis, cuiusmodi sunt cepa & petroselinum.

Gradus. Frigida est & humida secundo gradu.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Calidæ aëris constitutioni, iuuenibus conuenit, & calido temperamento præditis.

HISTO-

HISTOR. NATVRAL.

PRauum corpori cucurbita præbet alimentum, illico etenim computrescit, atque in eum humorem quo onustum comperit ventriculum, facescit. haud facilè è ventriculo descendit, fatui saporis est, haud magno negotio eiusce rei, qua cum conditur saporem adsciscit, & similem ei humorem progignit. Nocet intestinis, colo præcipuè, vnde colicis doloribus procreandis obnoxia est, quòd si affatim edatur, tenesmum generat, si cruda, ventriculum grauat, cui vitio abolendo nullum vomitu præsentius remedium est. Elixa melior euadit. cucurbitæ quoddam genus in hyemem asseruatur, alimentum vulgi est & inopum. A poëtis hisce epithetis decoratur, grauis, viridis, rotunda, ventrosa, prægnans, semine facta. Latini vocant Cucurbitam, Hispani Calabazza, Zuccæ Itali.

BRASSICA.

Delectus. Tenera deligatur, longa, eáque quę à plantæ cacumine decerpta sit, cuius sint aperta atque diducta, non coacta & compacta folia.

Vsus. Semicoctæ ventrem subducunt, percoctæ verò aluum astringunt.

Damna. Melancholicis obsunt, æstate præsertim, quando duriores sunt cæteris anni temporibus.

Correctio. Quod si elixentur, ac dein prima abiecta aqua in qua bullierint, coquãtur in iure carnium pinguium cum fœniculo ac pipere, noxam omnem deponunt.

Gradus. Frigidi sunt & sicci primo gradu.

Tempus, Ætas, Tēperamētū. Veris laudantur initio caulium turiones, quas nostrates broccoli nominant, cætera quouis anni tempore, & quauis corporis constitutione improbantur.

HISTORIA NATVRALIS.

PRimi brassicarum asparagi plus reliquis partibus humidi obtinent. quo fit ut citò conficiantur. Aluum leniter coctæ lubricam reddunt, Vrinam cient, quemadmodum & brassicarum frõdes, quæ quò magis patulæ atque explicatæ sunt, eò melius nutrimentum acquisiere, & palato magis commendantur, calore enim solis istius modi magis excoctæ sũt. Tota planta melancholicum succum generat, ideoque somnos turbulentos conciliat, asperam arteriam & pectus lenit, & crapulam abigit. Brassicarum capitatæ, pessimi, æstate cumprimis, nutrimenti sunt, iisque duntaxat edendæ, qui plurimo labore exercentur, & quidem in carnis pinguissimæ iure coctæ. Idem indicium est de caulibus crispis, quanquam capitatis præstent. quòd si res ad earum esum inuitet, statim eiusdem decocti iuris quantum libet superbibito, quod brassicarum malignitatem corrigit.

PISA.

Delectus. Recentia sint, tenella, pecoris contactu non vitiata, neque à vermibus exinanita.

Usus. Grata sunt palato, appetentiam excitant, pectus mundant, tussim sanant, optimúmque corpori alimentum præbent.

Damna. Nocent his qui infirmis & vacillantibus sunt dentibus, atque flatibus sunt obnoxia.

Correctio. Cum sale & oleo plurimo coquuntur, adiuncto pipere & succo fructuum acidorum, oleum amygdalarum condimenti loco admittunt.

Gradus. Frigida sunt gradu primo, & humida temperatè.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Calidis conueniunt temporibus, iuuenibus & cholericis.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

Pisa parum à fabis differunt,suspiriosos autem reddunt, & molestis cogitationibus mentem fatigant. Haud ita facilè conficiuntur, optimum tamen alimentum gignunt,& aluum cient,si cum beta aliisue emolliendi vim habentibus herbis coquantur, asthmati conducunt, tussi omnibusque thoracis vitiis, si cum amygdalino oleo elixentur. Optimè coquenda sunt, vt flatulentam vim deponant A cortice etiam delibrata æstate, cælo calido & temperamento simili præditis,edenda sunt.

FABÆ.

Delectus. Laudantur magnæ, puræ, splendidæ, sine maculis, à mida non erosæ.

Usus. Somnum inducunt, hemicraniam compescunt, corpus saginant.

Damna. Flatuum prouentum faciunt, sensus hebetant, turbulentos somnos gignunt.

Correctio. Quæ vitia vt exuant, cum sale & origano à cortice delibratæ, eousque coquendæ sunt, dum prorsus tenerescant & coctione dissoluantur.

Gradus. Frigidæ sunt primo gradu, siccæ secundo.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Cœli constitutioni frigidæ conueniunt, duro & agresti victu assuetis, quæ verò tenellæ adhuc sunt, etiam his qui calidiori sunt ventriculo.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

Fabæ plurimis flatibus obnoxiæ sunt, quo fit, vt iis impensè vitandæ sint, qui à colicis infestantur doloribus. molles gignunt carnes & somnolentos faciunt: præstantiores euadunt, si sine cortice assumantur, quæ cùm astringendi & obstruẽdi facultatem obtinenat, cum ipsa pulpa purgant, abstergunt, & mundant. Fabarum frequens vsus suspiriosos reddit. Fabæ recentes frigidæ sunt & humidæ, pituitam gignunt. Siccæ sine valuulo seu cortice dum dissoluantur, coquendæ sunt, multo addito pipere aut cinamomo vulgò dicto. Viridis plurimum excrementitij gignit humoris. Fabis saginatæ gallinæ oua edunt fragilia, obstructiones gignunt, ac simile quid præstat earundem vsus in carne, quod fermentum in massa.

PHASEOLI.

Delectus. Rubri sint, aut rubescentes, non perforati, & qui citò coquantur.

Usus. Vrinam mensesque cient, & corpus impinguant.

Damna. Flatulenti admodum sunt, nauseabundi, ventriculo graues, turbulentos somnos inducunt, & vertiginem ac caput replent.

Correctio. Coquantur itaque cum oleo, sale, pipere, sinapi & aceto.

Gradus. Calidi sunt & humidi primo gradu, sed temperatè.

Tempus, Aetas, Temperamentum. Qui ventriculo sunt robusto, tutò iis vescuntur, & qui plurimo vtuntur exercitio. Otiosis porrò & delicatis deuitandi sunt.

HISTO

HISTORIA NATVRALIS.

Phaseoli fabis peiores sunt, quanquam in phaseolorum genere rubri praestent caeteris, quod calidiores & minus flatulenti existant. Pectori & pulmoni conueniunt, sinapi eorum malitiam domat, vti & acetum, oleum, piper, sal & origanum. Vinum non olygophoron, sed merum phaseolis superbibendum. Fugaces sunt phaseoli, quod recte siccari nequeant. Virides sine cortice cum sale, oleo, cumino & pipere edendi sunt. Candidi humiditate caeteris praestant, & tardae digestionis sunt. Tametsi vehementer phaseoli nutriant, agrestium nihilominus cibus est, non delicatorum & studiosorum.

CICERA.

Delectus. Sint magna, non negligenter asseruata, non foraminosa, neque à vermibus corrosa.

Vsus. Genituram augent, vrinam cient & menstrua, calculos conterunt, pulmonibus vtiles sunt, & coloris gratiam conciliant.

Damna. Viridia comesa inutilibus onerant humoribus ventriculum & intestina, renibus & vesicæ noxam adferunt.

Correctio. Cum semine papaueris cocta edantur, quò maiorem aperiendi facultatem acquirant, cum pulegio item & cinamono coquenda sunt.

Gradus. Temperatè calida sunt & humida primo gradu.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Omni tempori, ætati, temperamento aptè cocta & apparata conueniunt.

HISTORIA NATVRALIS.

EAndem facultatem obtinent in carne humana cicera, quam fermẽtum in massa, cuncta quidem calculos frangunt, præpollent tamen cæteris nigra, quæ & partum accelerant. Candida vim absterforiam obtinent, hepar mundant & lienem, carni optimum colorem conciliant, calorem etenim augent, spiritus gignunt, quo fit, vt Venerem & lac augeant. Optimè nutriunt ac flatuum nonnihil producunt, vocem expediunt & thoracem ac pulmones purgant. Candida rubris humidiora sunt, creber eorum vsus cutem & carnem venustiorem reddit. Pabulum præbetur è ciceribus equis admissariis. Veteribus hieroglyphicon rei incorruptæ hoc fuit genus leguminis, quòd à nullo vnquam animante violetur.

LENTES.

Delectus. Eliguntur eæ quæ in aquam demersæ, & mox exemptæ, è vestigio humorem deponunt.

Vsus. Tollunt sanguinis feruorem, & ebullitionem & ventriculum confortant.

Damna. Humores gignunt atrabiliarios, Venerem compescunt & visum offuscant.

Correctio. Coquendæ sunt cum beta aut spinacchia.

Gradus. Frigidæ sunt & siccæ gradu secundo.

Tempus, Ætas, temperamentum. Cholericis vitandæ, & melancholicis humidis porrò vtiles sunt: & aëri constitutioni frigidæ.

H 3

HISTORIA NATVRALIS.

Cortices lentium aluum mouent, medullam astringunt, quod si legitimè elixentur, mouent corpus, si affatim, ventrem astringunt. Cacochyma sunt lentes, si cum salitis carnibus coquantur. Obsunt melancholicis, turbulenta mouent insomnia. Sanguinem vsque adeò incrassant, vt venas liberè permeare nequeat, quo fit vt vrinam & menses sistant. Lentibus dulcia permiscenda non sunt, ne obstructionem augeant. Caput crassis replent vaporibus, ideoque ab iis duntaxat edendi sunt, qui humido sunt corporis temperamento.

ORYZA.

Delectus. DEligatur quæ granis constat splẽdidis & diaphanis eorum vnionum in morem, quos margaritinos nuncupant, & quæ dum elixantur, intumescant.

Vsus. Ardorem ventriculi mirificè compescit, genitale semen auget, & fluxus alui restagnat.

Damna. Colicis nocet, quòd ob lentorem diutiùs quàm par sit, intestinis adhæreat, flatuumque nonnihil gignit.

Correctio. Vaccino lacti incoquitur, aut cremori amygdalarum dulcium vnà cum saccharo, sunt & qui in amygdalarum dulcium oleo elixent.

Gradus. Calida est primo, sicca secundo gradu, at temperatè, iuxta Auicennam & Rhasim.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Hyemi conuenit, iuuenibus, laboriosis, senibus porrò noxia, vti & his qui pituita multa infestantur.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

ORyza ūdo ac paludoso agro inseritur: quòd si carnium pinguium iuri incoquatur, plus nutrit, & gustui euadit gratior. Ventrem constipat, fluxus sanat, maximè si clysteribus eorum decoctum iniiciatur. Temperatus est cibus, affatim nutrit, & corpori aruinam conciliat. Cum oleo ac butyro cocta astrictoriam vim deponit, ventris & intestinorum medetur doloribus: cum lacte cocta plus nutrit, creber tamen eius vsus obstructiones inducit. Cutem à lentiginibus abstergit lotio cum aqua oryzæ, eamque nitidiorem reddit. Primò accuratè lauanda est, inde in aquam infundenda, & prædicto coquenda modo. Far oryza humidius est, reliquisque frumentaceis laudabilius præbet nutrimentum. Natiuam auget calorem, & quia crassus cibus est, his solum conuenit, qui plurimos exantlant laborès. Quod ex hordeo arte far conficitur, ægris admodum vtile est.

VITVLINA.

Delectus. Lactentis adhuc vituli, ante paucos dies à matre in lucem editi, quæ selectiſſimis ſaginata ſit paſcuis, deligatur caro.

Uſus. Optimè nutrit ac laudabilem gignit ſanguinem, apprimè his vtilis, qui plurimùm ſe exercent.

Damna. Tametſi tenella ſit, craſſæ tamen cùm ſit ſubſtantiæ, ſuapte natura infirmis nocet, & ex morbo conualeſcentibus.

Correctio. Tenereſcit, ſi cùm pullorum, aut caponum pinguium carnibus elixetur, ac craſſam iſtam naturam deponit, ſi præſertim ei apium addatur.

Gradus. Omnibus qualitatibus temperata eſt.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Omnibus anni temporibus, ætatibus, & temperaturis conuenit.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

Eorum animantium quæ ficciori natura prædita sunt, carnes illis iores temperata admodum existunt, ætatis namque humiditas naturalis constitutionis siccitate contemperatur. Vituli quidem ablactati caro tametsi sanitati conducat, lactentis tamē tantò est præstantior, quantò ortui suo est vicinior. nulla interim vitulina infirmis commodè exhibetur, quod à languenti stomacho, ob lentorem quo prædita est, confici nequeat. At sanis ad sanitatem tuendam est vtilißima. & quò est iunior, eò præstantior, modò exerceatur. Bouillo generi quattuor ætates adscribūtur. Prima est vitulorum, secunda iuuencorum, tertia boum nouitiorum, quarta prouectiorum. vaccæ duûm annorum tauris rectè submittuntur, vt pariant tertio. Æstate boues bis potandi sunt, hyeme semel. Nostrates vitellam vitulum nuncupant, quasi vitam illis dans, quòd sa- corpora optimè nutriat.

VACCINA SEV BVBVLA.

Delectus. SIt quoad eius fieri poteſt maximè iuuenis, pinguis, aratro aut ſimili validо labore exercitata.

Vſus. Vehementer eos nutrit, qui plurimo exercitio vtuntur, plurimúmque gignit ſanguinis, ad hæc fluxum cholericum ſiſtit.

Damna. Praui eſt alimenti, craſſum gignit ſanguinem, tardè conficitur, varices generat, & morbos melancholicos.

Correctio. Delicatis & otioſis hæc interdicitur, qui verò exercitiis vtuntur, ſale plurimo macerent per 24. horarum ſpacium, ac exquiſitè coquant.

Gradus. Frigida eſt gradu primo, ſicca ſecundo.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Frigido cœlo conuenit, quæ eſt tenerrima, iuuenibus, & his qui plurimùm ſe exercent.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

Vaccinæ nomine omnis bubula caro intelligenda venit, ætas duntaxat illas discernit, non sexus: iuniorum etenim animantium carnes, vetulis præferendæ sunt. Bos natura est melancholicus, at iuuenis plus humidi obtinet. Qui si præterea plurimo subigatur exercitio, carnes longè teneriores & gustui gratiores nanciscitur: bouilla quantò est senectæ vicinior, tantò est nocentior, plurimasque infirmitates inuehit, vtputa febrem quartanam, morbos spleneticos & id genus non paucos affectus melancholicos. Vtilis tamen est his qui multo vtuntur exercitio. Cùm strigosæ & macræ vaccæ faciliùs impleantur, relinquendæ sunt, antequam tauro submittantur, per diem vnum sine cibo: at tauro è diuerso plurimum pabuli exhibendum est. Homini in rusticis operis socius bos est, & famulus Cereris. Promethea ferunt primum mactasse bouem. Effœtam vaccam Tauram Latini, facundam Hordam nuncupant.

VERVEX.

Delectus. Necdum anniculus deligatur, qui ex agno, non hirco veruex factus fit.

Usus. Plurimum & id quidem laudabile gignit nutrimentum, temperatè enim humida & calida est veruecina, ac iccirco infirmis idonea.

Damna. Inutilis est vetus veruecina, ætate enim corrumpitur, & exsiccatur, quod potissimùm ob præsecta genitalia contingit.

Correctio. Annosa igitur veruecina posthabita, iuuenum caro elixa cum herbis aperitiuis & cordialibus edatur.

Gradus. Temperatè calida est & humida.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Conuenit quouis anni tempore, omni ætati, temperamento, cuiuis regioni.

HIST

HISTORIA NATVRALIS.

VEruecum anniculorum carnes optimæ sunt, & sanis aquè ac infirmis conueniunt, omnium medicorum testimonio: laudabilem enim sanguinem gignunt, & nullo negotio conficiuntur: senum autem tam ætatis, quàm exsectionis ratione iusto sicciores sunt. Iuniorum itaque carnes cuiuis complexioni, ætati ac regioni conueniunt, præ cæteris enim adæquatam quandam crasin humoribus conciliant. Deligendi item sunt ex agnis, non capris, castrati. Veruecem Latini sectarium nuncupant, quòd dux cæteris præat agnis. Variè hæ carnes pro sanis in vsum apparantur. Posteriora præcipuè cum rosmarino & allio tostæ gratissimæ palato eueniunt. si antequàm torreantur, optimè fuste macerentur.

CAPRILLA.

Delectus. RVbri & nigri capri præstant candidis, dummodo semestres nondum sint, sed nuper editi, & necdum ablactati.

Vsus. Facilè & citò digeritur, optimumque alimentum suppeditat, infirmis & ex morbo conualescentibus, apprimè vtilis.

Damna. Senibus & decrepitis noxia est, vti & his qui frigido & humido sunt ventriculo, & qui plurimùm se exercent.

Correctio. Tosta igitur vtilior est quàm elixa, & postremæ partes anterioribus præferendæ sunt, quòd minùs humido excrementitio cæteris abundent.

Gradus. Calida est & humida temperatè gradu primo.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Iuuenibus conuenit, & calido ventriculo præditis, senibus verò nocet & phlegmaticis.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

Vniorum caprarum carnes, optimi alimenti causâ deliguntur, Vtriusque autem sexus Vetulæ carnes, quòd magno negotio conficiantur ac praui sint succi, inhibentur. hyeme improbatur eorum Vsus, æstate laudatur: cæteris temporibus medio modo se habent. Nostrates per semestre spacium Capretto nominant, quæ appellatio postea immutatur. Dum lactatur, temperatæ eius carnes sunt, ideoque his, qui multo labori dediti sunt, minimè conueniunt, temperatum enim gignunt sanguinem, & prauam temperiem ad crasin perducunt. Capra à carpendo nomen obtinuit, quòd Virgulta dum pascitur decerpit. Arboribus cumprimis eius morsus noxius est, præsertim oleæ, cui sterilitatem inducit. Ocymi Vsu Vertuntur in rabiem capræ. Per aures autem, non per nares respirant.

K

AGNVS.

Delectus. Anniculus masculus in vsum veniat, idoneus admissuræ: hoc enim pacto superfluum humidum absumitur, hyeme ne edatur.

Vsus. Optimi ac copiosi nutrimenti est, humori melancholico resistit, calidæ temperiei apprimè vtilis est.

Damna. Pituitosis noxia est agnina lactens, viscosos enim gignit in ventriculo humores, quòd multa humiditate prædita sit.

Correctio. Annicula igitur in alimentum cocta, cum rosmarino, allio, saluia, caryophyllis, & id genus calidis, quæ humiditatem absumant, veniat.

Gradus. Calida est primo, humida secundo gradu: at lactens humida est tertio ordine.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Calidæ aëris constitutioni, iuuenibus & cholericis conuenit. Frigido autem cœlo, ætati & temperiei frigidæ necutiquam.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

OVilla omnis fœminina prauum succum gignit, at maris anniculi laudatur: nam ante istud tempus iusto humidior est, quo fit vt noxia tum sit, quòd plurimos tenaces ac lentos humores gignat: at anno exacto superfluo humore exuta, idoneam temperiem adsciscit, quocirca tum rectè in vsum ouilla admittitur, calidis competit anni partibus, regionibus, item simili temperamento præditis, iisque qui bilioso & adusto scatent humore: frigido cœlo neutiquam edenda est. Austro flante fœtu fœmineo oues imprægnantur, Aquilone masculo. Vt primum in lucem prodiere agni, matrem agnoscunt, qua cum quamprimùm lasciuiunt.

PORCVS.

Electio. VEtus ne sit neque exilis nimium porcina, sed iuuencula, mascula, & in pratis pasta.

Usus. Plurimi & laudabilis nutrimenti est, iis præsertim, qui laboribus dediti sunt. lubricam seruat aluum & vrinam ciet.

Damna. Delicatis & otiosis noxia est, podagram & ischiada accelerat.

Correctio. Hanc noxam exuit, si, qua dictum est ætate, modicè & cœlo frigido macra porcina è pingui animante, tosta cum aromatibus, & id genus calidis edatur.

Gradus. Calida est primo, humida in fine secundi gradus.

Tempus, Ætas, Temperamentũ. Optima frigida aëris constitutione, iuuenibus, & qui calido sunt ventriculo, & multis dediti laboribus. senibus porrò nocet.

HISTO-

HISTOR. NATVRAL.

Veteres id uno omnes ore attestantur, porcinam iusto humidiorem esse, iuniorum præsertim & lactentium. iure meritò igitur nefrendes, qui tanto in pretio sunt, ac tam auidè à lurconibus abliguriuntur, fugiendi sunt, quòd haud parum damni adferant. non malè autē iis vescimur porcis, qui ad ἀκμὴν ac statum peruenêre, quòd optimum alimentum suppeditent, tale videlicet, quo nulla sapore aut odore ad humanam naturam propius accedunt, si præsertim sale nonnihil condita prius fuerint. Veteres animam sui loco salis datam iccirco dixêre, quòd nullis aliis usibus, quàm victui humano idoneum hoc animal esse cernerent. Cereri dicabant suem, eamque pacis aut induciarum ergò immolabant. Quæ è suillis carnibus in regionibus frigidis ac Boreæ expositis variè conficiuntur pernæ ac salsamenta, commodè cum aliis coquuntur carnibus, atque orexin excitant, quia pituitam incidunt, & potum palato commendant, dummodò exigua quantitate edantur.

APER.

Delectus. ESto iuuenis, pinguis, venatione partus, in qua plurimùm agitatus sit hyeme, & sit tenera carne.

Vsus. Plurimi aprugna nutrimenti est, cibusque hisce vtilis, qui plurimùm se exercent, facileque conficitur.

Damna. Otiosis noxia est, ob extrementorum nimium in ea prouentum, & superfluos quos gignit humores.

Correctio. Vesci autem ea licebit absque detrimento, scilicet in tessellas concisa cum aromatibus, aut qua arte solent Itali, quod à Brolardieri nuncupant, coquatur, ita siquidem flatulentam vim omnem deponit, vel si ex ea artocrea conficiatur, aromatibus bene condita.

Gradus. Calida est & humida primo gradu temperatè.

Tempus, Ætas, temperamentum. Frigidæ aëris constitutioni competit, corporibus calidis, multo labori deditis: otiosis porrò nocet.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

Aprugna neutiquam tantum humiditatis obtinet, quantum suilla caro domestica: id quod continuo vsu aëris, pascuorum atque exercitiorum euenit, quo fit vt domesticæ anteferatur. optimi nutrimenti hybernis præsertim mensibus (cùm ventriculi calor intenditur) iis qui ventriculo robustiori sunt, esse censetur. Hyemis principio apri ad coitum stimulantur, ineunte vere fœtus edunt locis desertis, angustis, præcipitibus & opacis, temporeque partus ac fœtuum numero cum domesticis conueniunt. Pruritum testium prima ætate perpetiuntur, quem affrictu eorundem ad arborum truncos; quo materia exsiccetur, curant. hedera sibi aper medetur. Vrinæ pondere vsque adeò premitur, vt hac etiam sola vrgente, dum euacuandæ eius spacium non datur, fuga sibi consulere nequeat, atque ita à venatoribus capiatur. P. Seruilius Rullus primus apud Romanos coctam aprugnam mensæ conuiuis intulit.

CERVVS.

Delectus. IVuenis admodum, &, si fieri possit, lactens adhuc deligatur, vel cui, vt primum in lucem prodierit, genitalia exsecta sint.

Usus. Istiusmodi caro optimi est nutrimenti.

Damna. Prauos gignit humores, præsertim si grandiorem ætatem attigerit, difficulter digeritur, & febrem quartanam accelerat.

Correctio. Melior euadit & apta vsibus ceruina, si cum pinguibus aliorum animantium carnibus coquatur, aut artocreis larido accuratè infartis.

Gradus. Calida est primo ordine remisso, sicca secundo.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Calidæ aëris temperiei minimè conuenit, neque senibus vtilis, cumprimis noxia melancholicis.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

Malè audit ceruina apud veteres, quòd craßißimum & atrabiliarium suppeditet nutrimentum, annosi potißimum cerui. minùs tamen noxæ lactentis adhuc aut incrementum sumentis cerui caro obtinet: quòd si ea ætate sit, qua castrari poßit, omnem aiũt carnes eius malitiam deponere, & vsibus euadere idoneam. Ceruam octenis aluo mensibus gestare aiunt, dein in compitis fœtum (qui enixus, quamprimùm incedit) præ ferarum metu edere. Mares quotannis cornua abiiciunt nouaque promittunt, fœmellæ nũquam. Quòd si antequam cornua deponant castrentur, impoſterum iis noua non enascuntur. Cornu cerui crematum omnia animantia fugat. Ceruina matutino tempore comesa vitam hominis producit, sub noctem verò eandem abbreuiat. Fœmellæ vicinæ partui seseli copiosè vescuntur, quòd partum iis acceleret, easque purget.

DAMA.

Delectus. IVuencula ſit,obeſa, optimè agitata,aëri aliquandiu expoſita, donec tenereſcat.

Vſus. Melioris cęteris ferinis carnibus nutrimenti eſt damarum, maximè autem reſiſtit doloribus colicis & paralyſi,iiſque vtilis qui multo humorum ſcatent prouentu.

Damna. Macilentis porrò nocet & extenuatis, nam cùm aridum gignat ſanguinem,neruos lædit,ſi præſertim annoſi ſit animalis caro.

Correctio. Dum coquitur oleo, plurimum irriganda eſt, aut multa imbuenda pinguedine,quò humidior euadat.

Gradus. Calida eſt & ſicca ſecundo gradu.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Calido aëre,noxius eſt eius vſus iuuenibus,item cholericis, pituitoſis autem & paralyticis conuenit.

HISTO-

HISTOR. NATVRALIS.

Erinam omnes iccircò suggillant, quòd crassum sanguinem gignat: at damarum carnes, quæ primas venaticarum facilè obtinent, præterquam quòd palato arrideant, valetudini minimè obsunt: frequenti etenim & continuo motu, tenuior & subtilior earum sanguis redditur, rarescit corpus, pori aperiuntur, ac praui humores dissipantur, quo fit, vt neque more aliarum ferinum spirent odorem. hinc faciliùs digeruntur, & quem gignunt sanguinem, minimè superfluo & excrementitio humore abundat, plurimisque malis medetur. Damarum hæc extat apud Martialem querela:

Dente timetur aper, defendunt cornua ceruum:

Imbelles damæ quid nisi præda sumus?

LEPVS.

Delectus. SIt iuuenis, à canibus inter venandū plurimùm agitatus, vsus eius tutior est hyeme quàm aliàs, ac maceratus nocturno frigore.

Vsus. Obesis conuenit, qui extenuationi student, faciei gratum colore conciliat, vnde istiusmodi in vulgus prouerbium promanauit: Leporem comedit.

Damna. Tardè digeritur, melancholicum gignit sanguinem, adhæc somniculosos reddit eius frequens vsus.

Correctio. Si pingui aruina, aut lari di segmentis perforata, aut pingui aliquo liquamine, ac aromatibus quæ crassitiem innatam edoment, præparetur, laudabilis euadit.

Gradus. Calida & sicca, est secundo ordine.

Tempus, Ætas, Tēperamētū. Hyeme duntaxat iuuenibus & sanguineis conuenit. Nocet melancholicis & studiis literarum deditis.

HISTO-

HIST. NATVRALIS.

Leporinæ carnes inter praui nutrimenti cibos à veteribus recensentur, sunt namque & ferino odore, & crassum gignunt sanguinem, quamobrē his duntaxat qui maciei conciliandæ student, conueniunt. Ideoque venatorum hic venit reprehendendus error, qui cùm plurimùm in leporum venatu incaluere, mox leporinis, quæ calidißima sunt, vescuntur carnibus, cùm refrigerantibus potius vti conueniret, ad superfluum æstum mitigandum, quem venatione (quod genus exercitij violentissimum est) sibi conciliauere. Velocissimi ac pernicissimi cursus est lepus, quòd anteriores pedes posterioribus breuiores habeat. Vulpes leporem æstu circumuentum capiunt. Carnium leporinarum vsus faciei & coloris venustatem & lætitiam per septem dies conciliat. Græci λαγὼν ob insignem aurium magnitudinem nuncupant leporem.

CVNICVLVS.

Delectus. Esto iuuenis, pinguis, hybernus eius vsus, caro noctu aëri exposita, macerata & tenerior reddita.

Vsus. Optimum alimentum & copiosum suppeditat, humores superfluos ac pituitam in ventriculo coaceruatam absumit.

Damna. Melancholicis nocet, & senibus.

Correctio. Elixanda eius caro est aliquantulum, dein cum herbis odoriferis, caryophyllis aliisque aromatibus torrenda.

Tempus. Ætas, Tēperamentum. Frigida est principio primi gradus, & sicca gradu secundo.
Calida aëris constitutione, decrepitis & melancholicis admodum noxia est.

HISTORIA NATVRALIS.

OB eam, quam cum lepore habet formæ cognationem cuniculus paruus lepus nuncupatus est: cuniculorum autem sub terra effodiendorum ratio, à continuis huiusce animalis subterraneis erroribus ad homines dimanauit. hinc Martialis:

Gaudet in effoßis habitare cuniculus antris,

Demonstrat tacitas hostibus ille vias. *Quanquam eius caro melancholicum humorem progignere dicatur, prauique esse vulgo alimenti credatur, obesi nihilominus, iuuenes & bene nutriti minus noxæ obtinent, id quod isti ætati potißimum, quæ præstantiores reliquis carnes producit, acceptum referendum est. Tantus eorum est in Balearibus insulis Maiorica & Minorica prouentus, vt nonnunquam frumenta in agris vastarint, summamque annonæ caritatem induxerint.*

HISTRIX.

Delectus. Iuuenis deligatur, pinguis, frigido cœlo, venatione agitatus, & qui aëri aliquandiu expositus ac maceratus, tenerior euaserit.

Vsus. Plurimum nutrit, orexin excitat, somnum conciliat, robur plurimum laborantibus auget, & carnium esus ab aborsu grauidas tutatur.

Damna. Difficulter digeritur, multam pituitam & lentos humores gignit, auget & succum melancholicum, iisque nocet qui à mariscis infestantur.

Correctio. Cùm aëri aliquandiu exposita, macerata fuerit, coquenda est, & artocreæ vnà cum multis aromatibus condenda, aut tosta cum herbis odoriferis, cinamono vulgo dicto, & allio, edenda.

Gradus. Frigida est primo gradu, humida secundo.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Prauus histricis vsus est, quocunque & anni tempore, & ætate, & temperamento.

HISTORIA NATVRALIS.

Hystrix plurimis, longis & acutis aculeis horret. Degit in cuniculis subterraneis, noctu crebriùs, quàm interdiu ad pastum egreditur, tota hybernis mensibus se in morem Vrsi recondit ac delitescit, fœtumque totidem quot Vrsus mensibus gestat aluo. Irata histrix sese corrugat & cute ad instar Vtris extensa, spinas eminus eiaculatur, vt non canes modò, verumetiam non rarò venatores sauciet. Spinis ad discriminandū capillitium vtuntur mulieres. Prauum carnes succum gignunt. Spinosior histrice prouerbio in eos luditur, qui agresti, duro & inculto sunt ingenio & moribus. Calphurnij tale extat carmen:

Venit & hirsuta spinosior histrice barba.

Histricis caro cocta, & siccata, & in puluerem redacta, si grauidis exhibeatur, aborsum prohibet.

CAPO.

Delectus. IVuenis sit, obesus, optimè saginatus, atque in patenti & libera area educatus.

Vsus. Cæteris omnibus cibis multo præstantius humano corpori alimentum suppeditat, ac cerebro apprimè vtile, æqualem temperiem omnibus humoribus concilians.

Damnũ. Otiosis ob nimiam alimenti & sanguinis quam gignit copiam, eius vsus noxius est.

Correctio. Moderatus itaque eius vsus esto, aut corpus laboribus & exercitiis plus solito assuescat.

Gradus. Adæquatam qualitatum temperiem obtinet.

Tempus, Ætas, Tẽperamentum. Omni tempori, ætati & crasi conuenit.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

ID nominis capo demeruisse ob excellentiam videtur, quòd inter sui generis atque adeò cohortales aues, primas teneat. Plurimum nutrit, Venerem auget, omnium carnium præstantissima. Perfectum enim sanguinem gignit: quod encomium non minus gallina atque pulli, quàm gallus merentur, atque si quidem rectè antequam canere incipiant, mensæ adhibentur, gallina verò antequam oua pariat. Auget cerebrum humanum vsus cerebri caponis, facilè eius caro cōficitur, orexin excitat, omnibusq. naturis cōuenit, modò mediocriter obesus sit: iusculū, in quo carnes elixæ fuerint, crasseos intēperiē ad æquale tēperamentū perducit, humoresque adaquat. Visui vtilis est, naturalē colorē auget, ni vetustate nimia viluerit. Vndecimo ante tertiū Punicū bellū anno, lege à Caio Fānio Consule sancitū est, ne mēsis alia auis præterquā gallina in cāpis enutrita inferretur. Nostrates caponis etymō lingua Hetrusca, è dictionib., quā pone, deductū fingūt, quasi dicas, huc appone.

GALLVS INDICVS.

Delectus. IVuenis sit & in campis saginatus, præstat cæteris hyeme mactatus, ac cuius noctu aeri expositæ teneriores carnes euaserint.

Usus. Vberrimi & maximè laudabilis nutrimenti est, vires collapsas reficit: conualescentibus itaque ex morbo vtilis, genituram auget, & Venerem accendit eius vsus.

Damna. Otiosis nocet, podagram accelerat, aliisque id genus defluxionibus reddit obnoxium.

Correctio. Exigua itaque estur quantitate, ac rarius quidem, aromatibus inter torrendum optimè imbutus.

Gradus. Calida est & humida gradu secundo gallopani caro.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Quouis anni tempore, omni ætati, temperamento, præterquam decrepitis conuenit.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

Gallopanus cum gallina & pullis vnam eandemque ſpecie naturam obtinent, inter quas præcipuam laudem pulli ob tenellas carnes merentur. Ex Numidia primum ad nos illati ſunt, non India, poſtremique omnium ab helluonibus & gulæ deditis, exquiſiti cibi loco, menſæ conſecrati, nouiſſimi quoque fuêre, qui in tertiam gallinarum ſpeciem relati ſunt. Has aues Græci Meleagrides nuncupant, poëtarum adducti figmento, qui Meleagri ſorores in eiuſmodi aues conuerſas prodiderunt.

PAVO.

Delectus. QVi admodum iuuenis, in loco limpidissimo aëri exposito educatus, carne tenera deligendus est.

Vsus. Vehementer nutrit, calido ventriculo præditis cibus idoneus.

Damna. Difficilè conficitur, sanguinem gignit melancholicum, otiosis impensè noxius.

Correctio. Iugulatus quindecim dierum spatio, graui pondere pedibus appenso, frigidissimo aëri exponendus est.

Gradus. Calida eius est caro secundo gradu, sicca primò.

Tempus, Ætas, têperamentum. Frigido cœlo conuenit, calido ventriculo præditis, & his qui plurimo vtuntur exercitio.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

Difficulter pauo conficitur, quo fit, vt diu eius caro asseruari queat. B. refert Augustinus, se pauonis occisi annuas edisse carnes: vincit caeterarum auium carnes duritie pauo, ideoque iuniorum & tenerorum edendae sunt, idque hyeme, quaeque diu antequam edantur, iugulatae & aeri expositae sint. Praui est pauo temperamenti & nutrimenti, atram bilem mirè auget, animoque nebulas obducit. Generosum vinum superbibendum est. Anno tertio impraegnatur viuitque annis 25. tantoque laborat liuore, vt propriis vescatur excrementis. quò mortalibus eorundem vsum praeripiat. Grauem indixit Magnus Alexander iis mulctam, qui pauonem enecassent. Primus hunc mensis intulit Q. Hortensius Orator Romanus, gulae cumprimis deditus & palati mancipium.

PIPIO.

Delectus. HI deligantur qui primùm incedere, ſuoque Marte paſtum quærere tentant,& qui ſunt obeſuli.

Vſus. Paralyſin eam curant,quæ à frigida cauſa prouenit,coitum ſtimulant, infirmis calorem augent,renes purgant, facileque digeruntur.

Damna. Calidæ conſtitutioni officiunt, caput tentant eorum, qui capitum pipionum eſu delectantur, ſanguinemque inflammant.

Correctio. Pingui itaque iure elixandi ſunt, cum omphacio, prunis, ceraſis acidis, vel cum aceto & coriandro.

Gradus. Calidi ſunt & humidi gradu ſecundo.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Tempori frigido conueniunt, ſenibus,pituitoſis:vehementer enim calefaciunt.

HI-

HISTORIA NATVRALIS.

Syluestres columbæ duras carnes obtinent, ac praui sunt nutrimenti. Triginta viuunt annis, obmutescunt per hyemē, vere ineūte vocales sunt. Duūm sunt generū: vinarias vocāt alias, quòd labruscis vtplurimū victitent: Torquatæ dicuntur aliæ, quòd torquis instar collo insigne gerant. Vnde Martialis:

Inguina torquati tardant hebetantque columbi,

Non edat hanc auem, qui cupit esse (salax.

Et domesticæ syluestribus paulo sunt difficilioris cōcoctionis, gignūt cynāchen febrêque accersunt, ob caloris excessū: senibus verò & pituitosis vtiles sūt. Quæ in colūbariis asseruātur, & in turribus degūt, cæteras præstātia vincūt, faciliùs enim cōficiūtur, & laudabilē gignūt sanguinē, ac mirificè vires restaurāt. Capita interim omnib. adimēda sūt, quòd capiti dolorē cōcilient. Quæ in domibus degūt, humidi plus æquo obtinēt. Si quis colūborū ac pipionū carnibus tēpore pestis per cōtagionē ortæ, vtatur, is se securū à cōtagione præstat. Syluestres seipsas lauro purgant, atque in senecta vnguibus destituuntur, mutuis se osculis domesticæ ad coitum inuitant.

PVLLVS ANSERINVS.

Delectus. IVuenis esto, obesus, campestri & libero cœlo educatus.

Vsus. Optimum suppeditat alimentum, macrosque & macilentos saginat.

Damna. Corpus superfluo humore replet, tardeque conficitur, ætate prouectiorum carnes febrem accersunt.

Correctio. Corrigitur hæc noxa, si antequam iuguletur, boracis fumo gulæ immisso suffiatur: indeque odoratis herbis & aromatibus farctus torreatur.

Gradus. Calidus est primo gradu, humidus secundo.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Frigido cœlo conuenit, iis præsertim qui calido sunt ventriculo, & qui plurimum sese exercent.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

ANserinus pullus, dum coquitur, plurimis indiget aromatibus rebusque fragrantibus, quò cõnatum carni ingratum deponat odorem. Aegrè conficitur, calidus est & humidus, quo fit, vt febrem facilè accersat. iuuenis porrò & praestantior est & minus noxæ obtinet. Praestant partibus cæteris hepar, alæ, obesorum maximè. laboribus deditis anserina caro conuenit, non otiosis. Iudæi quòd anserina carne vt plurimùm vescantur, temperamento atrabiliario sunt, colore prauo, & tetricis moribus. Anser herbis & locis gaudet frigidis. Primus omnium Sestius, anserini hepatis praestantiam & gratum saporem commendauit. id alii Metello, Scipioni etiam plerique attribuunt.

ANAS.

Delectus. IVuencula sit, obesa & carne tenella.

Vsus. Plurimi est nutrimenti, impinguat, colorem optimum conciliat, vocemque canoram, genituram auget, flatusque digerit.

Damna. Frigidis calorem conciliat, calidis febrem accersit, difficulter digeritur, crassique est nutrimenti.

Correctio. Si eadem ratione, vti de pullo anserino suprà dictum est, collo adaperto antequam mactetur borace suffiatur, herbisque odoris & aromatibus infarcta torreatur, malitiam omnem deponit.

Gradus. Calida est & humida gradu secundo.

Tempus, Ætas, Temperamentũ. Frigido cœlo duntaxat competit, ventriculo calido præditis, iisque qui plurimo exercitio vtuntur.

HISTORIA NATVRALIS.

ANas auium cohortalium omnium est calidißima, maximeque humida, tardè digeritur: ala ac hepar à præstantia plurimùm commendantur, citò enim in alimentum facessunt. Obesa anas corpori robur conciliat. Pectus & ceruicem his verbis Martialis commendat:

Tota mihi ponatur anas, sed pectore tantùm
Et ceruice sapit, cætera redde coquo.

Carnes auget, saginat euidenter si benè digeratur. Hepar anatis præterquam quòd palato arrideat, sanitati imprimis confert, fluxus hepaticos mirè sistit. Propter paludes fœtus excludunt anates, ac quamprimùm enata aquam ingrediuntur, sublimia aeris loca volatu petunt. Sia eritide, dum morbis infestantur, se purgant.

PHASIANVS.

Delectus. Pinguis fit, & venatione hybernis mensibus acquisitus.

Usus. Hecticis vtilis est, vires è morbo cōualescentibus restaurat, optimi est nutrimenti, ventriculumque debilem reficit.

Damna. Nullâ aliâ noxâ infamis est phasianus, quàm quòd rusticis asthmagene-ret.

Correctio. Hi itaque eorum vsu abstinento, nobilioribusque & delicatis iis vesci permittant.

Gradus. Temperatus est omnibus qualitatibus phasianus.

Tempus, Ætas, Temperamētū. Autumno eius vsus conuenit, & hyemi, omni ætati & temperiei.

HISTO-

HISTOR. NATVRAL.

Phasianorum caro quod ad nutritionem ac digestionem attinet, similis est gallinarum carnibus, quanquam palato sit gratior, medium quandam inter capum & perdicem naturam obtinens. Extenuatos ac macilentos breui temporis spatio phasianorum caro restaurat, sanitatis etenim commendatione, & virium quas corpori sufficit, cæteris altilium carnibus longè antefertur. Gallinarum item carnibus ob siccius temperamentum, quod & pastus & aeris liberiore vsu, & exercitus acquisiuit, præstat. Concoctricem facultatem adiuuat, fractorum & debilitatorum vires reficit. A Phase Colchidis flumine denominationem sortitus est phasianus. Vulgus nostratium fasanum, quasi faciens sanum nominat. Infestatur plurimùm à pediculis, quos corporis in puluere volutatu à se arcet.

PERDIX.

Delectus. IVuencula sit, mascula, quales sunt pulli, domi, quoad eius fieri potest, saginata.

Vsus. Subtile gignit nutrimentum, citò conficitur, saginat, humores ventriculi superfluos exsiccat, è morbo conualescentibus est vtilis.

Damna. Iuuenculæ perdices solis nocent rusticis, vetulæ carnes duriores obtinent & praui sunt saporis.

Correctio. Iuuenculæ duntaxat in vsum veniunt, senes noctu aëri expositæ, macerantur quò teneriores euadant.

Gradus. Calida est primo gradu, sicca secundo.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Omni ætati conueniunt, omnibus, cœlo præsertim frigido, modò iuuenes sint.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

Perdicis ætas, annorum sedecim spatio circumscribitur, exiguam eius caro, nisi iuuencula sit, laudem meretur. Prouectiorum enim dura est, ac palato ingrata, at gallinæ caro præstat masculæ, ventriculo idonea, è morbo conualescentibus, & his qui sibi aruinam comparare student, apprimè vtilis: Venerem accendit, siccitatis nomine melancholicis nocet & aluum astringit, tosta & elixa vtiliter editur, neque enim putrescit in ventriculo. Fluxus quosuis sanat, cum aceto comesa. Eiusdem cum perdice natura sturnus est, plurimum ac laudabilem sanguinem eumque fluxilem gignit Ioui sacrata est perdix & Latonæ: Gemino sunt apud Paphlagones corde, vsque adeò lasciuiunt, vt maribus oppositæ, à solo etiam vento isthinc spirante afflatæ, concipiant. Lauro ventrem purgant.

COTVRNIX.

Delectus. Eligatur quæ helleboro pasta non sit, ab aue prædatore capta, obesa, & tenera.

Vsus. Melancholicis duntaxat vtilis est, quòd insigni sua humiditate ipsorum siccæ temperiei subueniat.

Damna. Putrescit facilè in ventriculo, febrem gignit, tremorem & spasmum.

Correctio. Sunt qui cum aceto & coriandro coctam, eam deponere malignitatem afferant, negantibus contrà aliis eam hac ratione apparatam meliorem euadere.

Gradus. Calida est in fine primi gradus, humida in fine secundi.

Tempus. Ætas, Temperamentum. Frigidæ aëris constitutioni conuenit, senibus nocet, paralyticis & phlegmaticis.

HISTORIA NATVRALIS.

Coturnices pessimè apud omnes scriptores spasmi nomine, quem gignere perhibentur, audiunt, Vti & tremorem & morbum Herculeum: quo fit, Vt tam his qui bona, quàm qui praua sunt temperie præditi, eius Vsu interdicatur, adde quod difficulter conficiantur, febrem accersant, &, Vt Vno Verbo dicam, quod omnium auium carnes malitia Vincant: aiunt autem ob hellebori pastum quo mirum in modum delectātur, aliorumque quorundam Venenatorum seminum Vsum, hanc coturnicibus malitiam inesse. Ad quam præcauendam nō foret inutile, domi bonis & salubribus eas seminibus enutrire. Quæ Latinis coturnix, ea Græcis ortyx dicitur, hinc Ortygiam Aegæi maris insulam denominatam asserunt, quòd primos in ea coturnices inuentos esse persuasum sit. Ducem cohortis coturnicum ortygometram nuncupant.

TVRTVR.

Delectus. ESto iuuenis, domi aliquandiu antequam edatur saginatus, quò innatam ſiccitatem nonnihil deponat.

Vſus. Optimi eſt nutrimenti, facilè conficitur, ventriculum confortat, acuit ingenium, Venerem ſtimulat, ac palato gratus eſt.

Damna. Cholericis & melancholicis nimiæ ſiccitatis nomine inimicus eius vſus eſt.

Correctio. Quocirca antequam in vſum veniat, humidis ſaginandus domi cibis eſt, quò craſin ſiccam in humidiorem commutet.

Gradus. Calidus eſt & ſiccus ſecundo gradu.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Frigido cœlo conuenit, ſenibus & phlegmaticis: cholericis porrò nocet & melancholicis.

HISTO-

HISTOR. NATVRALIS.

Tvrtures iuuenculas & obesos optimum suppeditare nutrimentum Galenus asserit, contrà prouectiores ægrè confici, sanguinem melancholicum gignere, quare annuis maiores edendi nō sunt, ac iuuenes quidem, vt esui magis idonei sint, aeri per duas noctes exponendi sunt, vt tenerior ipsorum caro euadat. Nam cùm præ reliquis auium carnibus existant maximè sicci, ita apparati optimum gignunt sanguinem, haud difficulter conficiuntur, ac sanguinem quibus opus est, augent, ingenium acuunt ex sententia Auerrois secundo collig. Ineunte vere, quia plumis denudatur, sese abdit: Dum bibit, caput non attollit aliarum auium more. Viuit annis octo: parietaria se herba purgat.

TVRDVS.

Delectus. PRæstant reliquis cœlo frigido capti, obesi, baccis iuniperi & myrto pasti.

Vsus. Optimi sunt nutrimenti, facilè digeruntur, laudabilem gignunt sanguinem, conualescentibus è morbo plurimum conferunt.

Damna. Nocent hemicranicis & phreneticis.

Correctio. Optimę carnis iusculo si incoquantur vnà cum apio atque id genus herbis aperiendi vim habentibus, eam malitiam deponunt.

Gradus. Calidi sunt & sicci in fine primi gradus, ad principium vsque secundi.

Tempus, Ætas, Tēperamētū. Frigido cœlo conueniunt, omni ætati, ac temperamento, præterquam senibus.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

Turdi pingues deligendi sunt, rete aut nebulæ capti. Merulæ, quibus idem ingenium, natura eadem, eodem capiuntur modo, cumque carnes natura ficciores more cæterorum altilium habeant, aruina pingui coquendi sunt, tum vt siccitas illa ad temperamentum reducatur, tum etiam vt facilius conficiantur. Macilentis & exanguibus vtilissimus est turdorum vsus, iisque quibus analeptice opus est. Ex luto & arborum ramis nidum sibi ædificat turdus, surda quidem auis, sed quæ surditatem garrulitate compensat. Surditas eius ita in prouerbium abiit, vt si quem eius vitij notare velimus, Turdo surdiorem appellemus. Plinius auctor est, Claudij Cæsaris coniugem Agrippinam turdum habuisse, qui humanam vocem æmulatus fuerit. Versibus à Martiale & Horatio cerebrati sunt turdi.

FICEDVLÆ.

Delectus. Obesæ deligantur, eo maximè tempore quo ficus & vuæ maturuerint, & copiosus eorum fit prouentus.

Vsus. Laudabile alimentum suppeditãt, orexin excitant, conualescentibus præsertim è morbo, cordi apprimè vtiles sunt.

Damna. Infirmis nocent, cumprimis febricitantibus, phthisin rusticis accersunt.

Correctio. Neque igitur infirmis, nec agresti hominum generi, & duriori victus rationi assuetis exhibeantur, sed popinonum & Phæacum mensis, & affatim quidem inferantur.

Gradus. Calidæ sunt & humidæ gradu primo.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Autumno quo vuæ maturuerint, conueniunt, omni ætati, & temperamento, at infirmis nocent.

HISTORIA NATVRALIS.

IVre maximam ficedulæ in magnatum mensis merentur laudem, tum quòd exquisiti sint gustus, tum quòd simul citò & optimè nutriant. Ventriculum non grauant, etiamsi centum numero edantur, at potius corroborant. Experientia constat, totum diem hilariter eum transigere, qui magno numero ficedulas esitarit, ex quo conficitur, vitales eos gignere spiritus, & sanguinem cordi purum ac sincerum sufficere. Per autumnum ficedulas hoc nomine dignantur, quòd ficubus vescantur: reliquo anni tempore melancoryphos vocant, quòd apicem capitis nigrum habeant.

Sumque melancoryphus quòd mihi fuscus apex.

CAPVS.

Delectus. Temperamenti sit adæquati, ætatis mediæ. humidior namque iusto est, dum incrementum adhuc sumit, at decrepitis iusto est siccior.

Vsus. Plurimum nutrit, vrinam ciet, aluum mouet, & Venerem stimulat.

Damna. Tenues humores incrassat, gignit crassiores, ventriculum onerat, tardè conficitur, & aluum segniter permeat.

Correctio. Hanc noxam deponit, si ei intinctus ex sinapi aliisue id genus aromatibus, dum estur, adiungatur.

Gradus. Calida est capi caro primo gradu, humida secundo.

Tempus, Ætas, temperamentum. Frigido cœlo in vsum adhibenda, iuuenibus & cholericis: senibus autem euitanda & phlegmaticis.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

Capus, quòd dissimilarium sit partium, crassi est nutrimenti: cerebrum enim viscosum est, tardeque conficitur: id quod ei cum omnium animantiũ cerebris, quæ ventriculo noxia sunt, familiare est, præterquam quòd nauseam inducant. Quare si vomitũ ciere voles, cibis reliquis cerebri nonnihil pinguiter apparati superedendũ offer. Rectè igitur principio mensæ, cerebra animantiũ ex instituto & recepto more, eduntur. Animantium siccorum cerebra præstant cæteris: sunt autem in eorum censu mõtanæ præsertim auiculæ. Oculi similiter naturæ sunt aqueæ, ex septẽ tunicis cõpositæ, humoribus tribus, sex musculis, ac pinguedinis nomine plurimo nutrimento viscido constãt. Cutis, aures, nasus, labia, cartilaginosa sunt, quo fit, vt frigidũ gignant & viscosũ sanguinẽ, ac obstructiones pariant. Hanc ei noxã vsus sinapeos, aut id genus acrioris intinctus adimit: at linguæ animãtiũ vnà cũ musculis vti & adenes, quæ saliuæ causa donatæ sunt, facilè digeruntur, & palato gratissimæ sunt. Adenes porrò & circa mammas inueniuntur, quæ tum maximè præstant, cùm lactis copia turget.

OVA.

Delectus. DEligantur iuuencularum gallinarum oua, pinguium, & quas gallus calcarit, recentia: calore enim cæteris præstant, quod odoris & saporis iudicio facilè constat.

Vsus. Et citò & plurimùm nutriunt, coitum stimulant & Veneri materiam sufficiunt, phthisicis mirè sunt vtilia, thoracem expediunt, sanguinis sputum sistunt, ac vocem canoram reddunt.

Damna. Concoctionem remorantur, si alijs cibi extemplò superedantur, & lētiginosam reddunt faciem.

Correctio. Vitellus duntaxat vtiliter editur, a-
Gradus. liquanto inter oua & reliquos cibos temporis interposito spatio.

Tempus, Calida sunt & humida temperatè.
Ætas, Omni tempori, ætati, & morbi ge-
Temperamentum. neri conueniunt, dummodo recentia sint.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

Gallinarum non modò sed & perdicum & phasianorum oua, & laudantur, & in delitiis sunt. Ouum porrò potentia animal est, ex vtili humore excrementitio generantis procreatum. Tẽperamento est adæquato. tametsi albumen frigoris, vitellus caloris particeps sit, vtrumque porrò humidum. Nutriunt quidem celeriter oua ob substantiæ tenuitatem, & liquoris temperamentum: at plurimum nutriunt, ob idoneam substantiæ suæ sese membris assimilandi, atque agglutinandi vim, idque ratione analogiæ, quam cum humana habent natura. Ab vsu albuminis, cùm frigidũ sit & duræ concoctionis, abstinendum est. Præstant reliquis, quæ fractò putamine in bulliẽtem coniecta aquam apparantur, quo loco censenda sunt, & cum putamine cocta, quæ tremula vulgus nuncupat. Sorbilia porrò, neque tam citò nec adeò benè nutriunt. Dura renũ gignũt calculum, frixa & tosta plurimis obnoxia malis sunt. Inueterata insigni malignitate vincunt cætera.

IECVR.

Delectus. ANserinum, eorum præsertim qui lacte saginati sunt, deligatur, pinguisue gallinæ aut porci masculi & iuuenis, qui paulò ante quàm mactetur caricis saginatus fit.

Vsus. Palato placet, optimum corpori nutrimentum suppeditat, eosque sanat qui nyctalopia laborant.

Damna. Ventriculum grauat, concoctionem impedit, si præsertim animantis sit, non eo quo dictum est modo, saginati, aut vieti.

Correctio. Corrigitur hoc vitium, si ad sanguinis vsque consumptionem cum saluia, lauto coquatur, indeque cum acido aliquo succo condiatur.

Gradus. Calidum est & humidum secundo gradu.

Tempus. Ætas, Temperamentum. Omni tempori, ætati, temperamento conuenit, si suprà commemoratis præditum conditionibus fuerit.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

Quadrupedum, quæ legitimam ætatem superant, iecora praua sunt, ac pessimi nutrimenti, quòd tardè digerantur, difficulter penetrent, crassos humores gignant ob suauem gustum, aliasque rationes. Galenus istorum animantium iecora commendat, quæ farina, lacte, caricis, saginata sunt, inter quæ primas tenent caporum & gallinarum hepata, secundas anserina, suum tertias, quanquam ego, bona cum Galeni pace, suum iecori, caprarum prætulerim hepar. Saginâ tantò præstantiora animantium euadunt viscera, quantò vnum animal aliud vincit præstantia. Maiorum & nobiliorum piscium hepata gulæ maximè commendantur, præterquàm quòd & citò conficiantur, & optimè nutriant, quod helluonum facilè constat iudicio, qui talibus maximè insidiantur.

INTESTINA.

Delectus. Obesi in vsum petantur animantis, ipso ætatis flore mactati, optimè saginati, accuratè emundentur à sordibus, & ipsa sint obesa.

Vsus. Iis qui ventriculi & ventris ardore infestantur, vsui sunt, quòd frigidos gignant humores.

Damna. Infesta porrò his, qui varicibus, lepra atque id genus è melancholico humore obortis morbis obnoxij sunt.

Correctio. Quo fit, vt diligentem & exactam requirant coctionem, diutinamque elixationem, additis mentha & non parcè aromatibus, vt duritiem deponant.

Gradus. Frigida sunt & sicca gradu secundo.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Frigido duntaxat cœlo, iuuenibus, temperamento calidiori præditis, & plurimo exercitio deditis, intestina conueniunt.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

INteſtina animantium, hominum laboribus deditorum alimentis conſecrata ſunt, duriora ſiquidem ſui generis animantis carne ſunt. At ſi exquiſitè & coquantur & probè à ventriculo conficiantur haud exiguum ſufficiunt corpori alimentum, quanquam ſanguine & frigidior & crudior ſit quem gignunt humorem. Vitulina cæteris præferuntur, citiuſque quàm vaccina & coquuntur, & concoquuntur. eandem merentur laudem hœdorum, quæ palato gratiora ſunt, vnde non iniuria eis primas, vitulinis ſecundas, poſtremas vaccinis inteſtinis tribuemus, tametſi hæc illis & pinguiora ſint, & guſtui gratiora eſſe videantur. Exilio plectebantur apud Romanos ii, qui omaſi cauſa bouem mactaſſent.

TESTES.

Delectus. GAllorum sint saginatorum, non prouectiorum quadrupedum. quòd si autem & his vesci lubeat, agnini sint aut nefrendis saginatorum.

Vsus. Corpus affatim nutriunt, semen genitale augent, Venerem stimulant.

Damna. Tardè digeruntur, præsertim si annosorum sint animantium, ac ventriculum nonnihil aggrauant.

Correctio. Assantur itaquè cum pulegio montano & sale in butyro recenti, vel cum oxalidis succo elixantur.

Gradus. Calidi sunt & humidi gradu secundo.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Frigido cœlo, omni ætati & temperaméto, præterquam senibus & phlegmaticis, conueniunt.

HI-

HISTORIA NATVRALIS.

TEstium & mammarum eadem est substantiæ ratio, quanquam testes mammis seminis genitalis causa, calidiores sunt. Gallorum saginatorum testes palato arrident, & laudabilis sunt nutrimenti. Quo fit, Vt Auerroes tanti eos fecerit, Vt tantum eos nutrire quantum ponderant dixerit. Porci iccirco castrantur, Vt delicatiores euadant carnes & ficciores: Tauri Vero culturæ causa exsecantur, quò faciliùs cicurari possint. Porcorum testes præstant reliquis quadrupedibus, qui tametsi paulo tardiùs conficiantur quàm par sit, compensant tamen id Vitium nutrimenti præstantia.

PEDES.

Delectus. CAprini sint, agnini, aut vitulini: aut si aliorum animantium petuntur, iuniorum deligendi sunt, eorumque qui laboribus exercentur.

Vsus. Biliosis & tenuiori sanguine præditis vtiles sunt, somnum conciliant, copiosè nutriunt, thoracis venas disruptas consolidant & phthisicos iuuant.

Damnũ. Colico dolori obnoxiis nocent, ischiadicis omnique arthritidis generi: lentos enim ac glutinosos gignunt humores.

Correctio. Exactè itaque elixandi sunt, vsque dum dissoluantur, dein aceto & croco condiantur.

Gradus. Calore quidem temperato sunt, at humidi sunt in principio primi gradus.

Tempus, Ætas, Tẽperamẽtũ. Omni tempori, ætatibus autem iuuenili & crasi biliosæ conueniunt, senibus porrò, pituitosis & podagricis damna accersunt.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

PEdes animantium anteriores præstant posterioribus. facit enim exercitii prærogatiua, qua posteriores longè superant & teneriores euadant, & cõcoctioni magis idonei. Humorem gignũt pedes viscosum, tenacem & crassum, & sanguinem frigidiorem, quàm qui ex sui generis carne generatur. Vbi probè cocti fuerint, facilè conficiuntur, ac benè nutriunt. Et quanquam extremæ animantium partes carne destituantur, ob continuum nihilominus motum & maximos quibus fatigantur labores, duritiem eam atque viscìditatem deponũt, quam nerui cæteraque membra laboribus minus obnoxia obtinent. Hoc pacto itaque commemoratorum animantium pedes apparandi sunt. Elixantur eousque dũ omnino tenerescant, dein aceto & croco condiantur, quo lentor omnis absumatur, atque sic capite mensæ imponantur, vt gulam proritent.

CYPRINVS QVI ET CARPIO.

Delectus. Quocunque haberi poterit tempore, cedat in vsum. Quacunque enim præditus fuerit seu forma seu quantitate, commodè mensis adhibetur.

Vsus. Optimè nutrit, gustu est præstanti & exquisito, quo fit, vt omnium iudicio inter primæ notæ pisces recenseatur.

Damna. Nulla damni nomine infamia laborat, præterquam quòd cito cõputrescat, quamprimùm itaque coquendus est.

Correctio. Desquamatus, & exenteratus, sex horis sale maceretur, dein in oleo frigitur, atque aceto, in quo aromata ac crocus bullierint, irroratur.

Gradus. Temperatè est calidus & humidus principio primi gradus.

Tempus Ætas, Tẽperamẽtũ. Quacunque anni constitutione conuenit, omni ętati ac temperamento.

HISTO

HISLORIA NAMVRALIS.

CYprinum, quem Vulgus carpionem nominat, neque Græcorum quisquam nec Latinorum nouit. Dorsum habet nigris, fuscis, aureisque interpunctum maculis, Benaci duntaxat lacus incola, qui Vulgo laco digarda nuncupatur, tametsi nonnunquam in lacu Vulgo della posta dicto, Vnde Fibrenus oritur, reperiantur: sunt tamen Vsque adeò exiles, Vt mensuram pondo non æquent, cùm Gardensis lacus carpiones sex & octo librarum producat. AEstatis principio parturiunt. Creditum est à multis, auro carpionem pasci, quòd in intestinis nulla alia excrementa, quàm sabuli aurum æmulantis reperiantur, quam opinionem istud auget quòd in lacus fundo perpetuum degit. Quocunque modo apparetur, optimi est saporis. lauri foliis, myrthi & çedri incorruptus seruatur.

TROCTA SEV TVRTVR.

Delectus. CRassa sit, mense Maio in rapidissimo flumine multis pręcipitibus ac saxis prædito capta, non autem stagnantibus aquis.

Usus. Probè nutrit, citò digeritur, frigidiusculum gignit humorem, sanguini & hepati iusto calidiori haud inutilem, ideoque causoni atque id genus ardentibus febribus rectè dicatur.

Damna. Citò computrescit. capta itaque statim mensæ inferatur, neque diu asseruetur, senibus & debiliori ventriculo præditis minus est idonea.

Correctio. Quare in coquendo omnis adhibéda cura est, vt cum æquis aquæ & aceti partibus elixetur, & cum acidis intinctis vel desquamata & cute detracta, vti dictum est, edatur.

Gradus. Frigidus est principio primi gradus, humidus autem in primi gradus fine.

Tempus. *Ætas, Tēperamentum.* Calidæ aeris constitutioni conuenit, omni ætati, præterquam decrepitis, cuiuis temperamento, exceptis phlegmaticis.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

ET troctam veteres Graci ignorarunt: vnicus Latinorum Columella piscem Varium, D. autem Ambros. Tructam nominat, Ælianus Troctam. Ausonius eius hoc carmine meminit:

Purpureisque salar stellatis tergora guttis.

Maculis notata est rubris, aut purpuram colore æmulantibus, nigris plerisque locis distincta. Lacustres fluuiatilibus maiores existũt. Aduersus aqua fluxum natitat, & altissima saxa pratersilit. Emortua & gustu, & natiua prastantia destituitur, quo fit, vt quãprimum capta est, esitanda sit. Schola Apitiana sectatores hunc iubẽt, quo palato arrideat, in pinguissimi caponis iure elixari. Lacustres ægris fugiendi sunt: at fluuiatiles quòd more saxatiliũ facilè conficiantur, vsque adeo eis commẽdantur, vt causone seu ardenti febri laborantibus permittantur. Genitale semen augent.

STVRIO.

Delectus. STurio qui & accipenser fluuiatilis, is enim & obesior & iccirco palato est gratior, quam maris incola, æstiuo tempore captus, & quidē venter præ cæteris deligatur.

Vsus. Mensis habetur gratissimus, apprimè lautus, & cui primæ deferendæ sunt: Optimè nutrit, Venerem stimulat, & sanguinem modicè refrigerat.

Damna. Ægrotis atque è morbo conualescentibus illius vsu interdicitur, iusto enim pinguiorem carnē obtinet, humorem generat lentum & tenacem qui tardè conficitur.

Correctio. Corrigitur elixatione facta in aqua & aceto, addito postea intincto albo, cui cinnamomi aliquid adiunctū sit.

Gradus. Calidus est principio primi gradus, humidus secundo.

Tempus, Ætas, tēperamentum. Calidæ aëris constitutioni conuenit, omni tēperamento, dēptis his qui à destillationibus infestantur, & morbis articularibus.

HISTORIA NATVRAL.

Minutum adhuc sturionem Porcelletam nominant. Vbi adoleuerit, sturionem, cùm vnus idemq. piscis sit specie In mari & fluminibus reperitur, è mari namque aduerso remigio in aquas dulces euagatur. Æstiuis mensibus, tam in fluminibus, quàm mari parturit. Nō vescitur piscibus. sed quisquiliarū quarundam pinguium sibi obuiis excremētis. Quouis anni tempore non hamo, sed retibus capitur. Omnes & marinos & fluuiatiles pisces gustus suauitate vincit. Ex sturionis ouis garo conditis, Cariarum accolis fluminis Tanais nuncupatum cōficitur, quo crudo & cocto vescūtur. Istud in Tana dicti fluminis emporio, magna copia conficitur, quod aliūde à mercatoribus in alias regiones deportatur: deiectam ac prostratam appetentiam reducit, & potum præsumptum palato commendat. E pulpa partium spinæ dorsi salsamenta sale condita & fumo indurata conficiunt.

VMBRA.

Delectus. CYrio ardente optimus eius vſus eſt, quòd tùc præ cæteris anni temporibus obeſior ſit, & guſtui gratior, ac cæteris corporis partibus venter præfertur.

Vſus. Secundùm ſturionem, vmbra nobilitate & præſtantia vincit piſces reliquos, optimè nutrit, facilè conficitur, ſanguinem refrigerat, & Venerem auget.

Damna. Ventriculo frigido nocet, vtpote à quo haud facili negotio digeratur, niſi exquiſitè coctus ſit, atque obſtructiones generat.

Correctio. In aqua & aceto itaque elixandus eſt, & cum intincto albo edendus, aut aſſus interpunctus garyophyllis, multoque oleo & omphacio irrigatus.

Gradus. Calidus & humidus eſt, temperatè gradu primo.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Calido cœlo, iuuenibus & biliofis conuenit; inutilis & noxius eſt ſenibus, pituitoſis, & his qui in ocio vitam traducunt.

HISTORIA NATVRALIS.

VMbra Græcis σκιαινα ob natandi pernicitatem appellata est, quod Umbra instar inter natandum, visum spectantium fallat. Prima ætate, argenti colorem æmulatur, adulta ea quidem corporis parte quâ aquas subit, eundem retinet colorem, reliqua obscura est & nigricante, sexaginta librarum repertas esse asserunt. In mari ponè herbosos degit scopulos, amator gurgitum & verticosi maris, in dulces non euagatur aquas. Deuorat alios pisces, solus mare sulcat nullo ne sui quidem generis piscium comitante. Formidine correptus caput solum & oculos abscondit.

MVLLVS:

Delectus. INter mullos, minores maioribus præferendi sunt, faciliùs enim conficiuntur. cauendum verò ne è cœnosis locis, aut aquis residibus & stagnãtibus, sed saxosis capti in vsũ veniant.

Vsus. Palato arridet mulli caro, venatorũ morsibus applicita medetur, maleficia per muliebre menstruum illata sanat.

Damna. Vinum in quo mullus suffocatus sit, potui exhibitum, viro genitalem vim adimit, mulieri sterilitatem accersit. dura carne præditus est, & ægrè conficitur.

Correctio. Hanc noxam exuit, si in craticula assus oleo & arantiarum succo irrigetur, vel si assus cum aceto, aromatibus & croco condiatur, hoc enim pacto ad multos asseruatur dies.

Gradus. Calidus est primo, siccus principio secundi.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Calidæ aëris cõstitutioni, iuuenili ætati, & bilioso temperamento, ventriculo autem robusto præditis & laboribus deditis conuenit.

HISTORIA NATVRALIS.

MVllum Veneti sua lingua Barbonem nuncupant. alga, ostreis & minutis vescitur piscibus, præcipuè autem lepore marino, quo factum est, vt Dianæ sacer sit. rarò bilibram excedit. Veteribus Romanis maximo mulli fuere in pretio, apud quos magno iecoris duntaxat caussa vænibant. Marinus piscis est, quem tamen Oceanus Borealis non producit, & in aquis marinis stagnantibus reperitur, sed praui hic est alimenti. Educatur in piscinis aliorum piscium ritu. Ter anno proseminat, inde triformi Deæ eum dedicarunt veteres. Oppianus inquit:

Accipiunt τriglæ terno cognomina partu.

Mullum aiunt coci aperiendum non esse, sed integrè coquēdum, & more apud eos introductum est, vt osculum ei defigant. Barbonem mullū nuncupant, quod inferiori labro duabus barbis insignitus sit. Si vinum in quo suffocatus sit, cuiquā bibendum propinetur, is vinum impostèrum abominatur & fit abstemius.

LAMPRETA.

Delectus. Mense Martio aut Aprili flumine capta deligatur, insigni etiam tum aruina prædita est, & spinalē medullā teneriorem tunc temporis obtinet.

Usus. Exquisitissimi gustus est, & magnatum mensis dignissimum edulium, optimè nutrit & genituram auget.

Damna. Paulò tardius quàm par est digeritur, præsertim si minus exactè coquatur. Aiunt podagricis eius vsum esse noxium, & quibus neruosum genus debile est.

Correctio. Hoc autem pacto apparatur: Cretico vino suffocatur, os nuce myristica ei obturatur, & reliqua foramina caryophyllis, inde in sartagine frigitur cum auellanis, nucibus, pane, oleo, aromatibus & Cretico vino.

Gradus. Tempus, Ætas, Temperamentum. Calida est temperatè, & humida gradu primo.

Cuiuis aëris constitutioni, ætati, temperamento, decrepitis, podagricis & neruorum affectibus laborantibus vtilis est.

HISTORIA NATVRALIS.

Ampretæ à petris lambendis nomẽ inditum est. promiscuè in mari & fluminibus degit. Veris initio dulces subit aquas, æstate ineunte denuò mare, quocunque loco appulerit, sub Veris finem ibi parturit. Spinalis eius medulla quæ spinis minimè horret, æstate durissima euadit, ac tunc temporis esui minimè est idonea. Carnem obtinet laudabilis nutrimenti, & quæ mensis grata est. Mustelam Latini nuncupant, Græci Galexian. Crassæ & maculis interpunctæ in alto capiuntur mari, longè à littore, rarò in fluminibus. Germani ab oculorum numero Neunaugen nominant.

DENTEX

Delectus. Pinguem veteres & in sinu Tarentino aut Illyrico captum & iusculo coacto coctum, commendarunt.

Vsus. Affatim nutrit, at si nimiùm obesus fuerit, nutriet minus, faciliusque concoquitur, aluum astringit.

Damna. Difficulter concoquitur, ventriculum aggrauat, præsertim si in debiliorem incidat.

Correctio. Coquendi sunt dentices, quò esui aptiores fiant in aqua cum oleo & sale, vel dum assantur, oleo sæpe irrigandi & omphacio, vel etiam in coacto iure, vti dictum est, apparandi.

Gradus. Calidi sunt primo gradu, sicci secundo.

Tempus, Aetas, Temperamentum. Hyeme palato iucundissimus cibus est, conuenit iuuenibus & biliosis, interdicitur eius vsu senibus & pituitosis.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

Dentices Græci Synodos nuncupant, minutuli natant & degunt solitarij ac separati à sui generis adultis: adultiores vero perpetuò in aliorum versantur consortio. Piscatores ipsos inescãtes hoc astu eludunt, quòd in vnum cõglomerati mutuas sibi in dehortando ac cauendo, ne ad escam capessendam adnatent, tradant operas. Quicunque se à piscium consortio separarit, hic facili negotio in nassam incidit, ac præda piscatori fit, quæ res apud piscatores in prouerbium abiit. Dalmatæ Denticem in segmenta diuisum, cum sale, aceto & croco coquunt, atque in iure coacto in Italiam ad mercatum deuehunt.

AVRATA.

Delectus. Sit hyeme capta in alto mari haud alio anni tempore, neque in stagnã-ti & reside aqua. præferuntur cæteris qui in Eoo mari capiuntur.

Vsus. Optimi est & copiosissimi nutrimenti. si probè à ventriculo conficiatur, antidoton contra venena præbet, & Venerem auget.

Damna. Difficulter concoquitur, duriori enim carne constat, minus iccircò iis idonea qui ventriculo sunt debili.

Correctio. In aqua elixanda est & oleo, cum croco, aromatibus, vuis passis, & herbis fragranti odore præditis, vel torrenda est in craticula.

Gradus. Calida est temperatè, sicca verò gradu primo.

Tempus, Ætas, Tēperamentum. Hyemi est idonea, quòd tum suauiori, quàm aliàs gustu prædita sit, iuuenibus maximè, atque his qui calido temperamento præditi sunt, ventriculo robusto, & qui laboribus sese exercent.

HISTORIA NATVRALIS.

Aurata à superciliis colore aurum æmulantibus nomen adepta est, vnde & Græcis χρύσοφρυς dicta, quòd illa argenteo colore notata habeat. Marinus piscis est prope littora stabulans: Aestiuis parit mensibus propter fluuiorum ostia: æstus vsque adeo impatiens, vt 60. diebus durante solis intensissimo ardore, in maris profundum sese abdat. maximo est magnatum mensis in pretio, primasque facilè obtinet: prædator & ea est, vtpote quæ ex piscium captura duntaxat viuat. Sunt, qui in lacubus auratas inueniri asserunt, cuius tamen nusquam locorum scriptores commeminere. Sergius Aurata primus auratas in piscinas transtulit, atque inde ad posteros nomen dimanasse, veri non est absimile. Meticulosum piscium genus est, ideirco se sub littoralium arborum radicibus abducit, cumque concussis & dimotis arborum ramis & frondibus impensè terreantur, insidianti facilè in prædam cedunt.

LOLIGO.

Delectus. EXiles præstant grandibus, quòd tenera carne sint, faciliusque cõcoquantur, sunt autem deligendi marini, non lacustres.

Usus. Gustus est exquisiti, & magno in pretio in mensis loligo, orexin excitat, plurimi præterea est & optimi nutrimenti.

Damna. Grandiores ægrè concoquuntur, & paralyticis noxius eorundem vsus est.

Correctio. Farina aspersa frigenda est, succoque irriganda arantij, rectiùs tamen in vini & aquę æquis portionibus, oleo insuper, pipere, ac herbis fragrantibus, vnà cum suo succo coquitur.

Gradus. Frigida est gradu primo, humida secundo.

Tempus Ætas, Tẽperamẽtũ. Exilis omni ætati, quouis anni tempore, cuiuis conuenit, grandior minus est idonea, ac ventriculum robustiorem requirit, quia ægrè digeritur.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

QVi loligo Latinis, is τευθὶς Græcis dicitur, quolibet hic mari alitur, exſanguis eſt, more omnium qui molli carne conſtant piſcium, quibus caput & pedes ventri inſeruntur. Octo pedes in lõgitudinem obtinet, ſine viſceribus, vti & cæteri μαλακοὶ. ſuccum habet atramento ſimilem veſicæ incluſum, qui metu perculſo loligine, foras emanat haud ſecus atque timidis commoto corpore, effuſo in cutem ſanguine, contingit hominibus. Græcis hic ſuccus θολὸν dicitur, veſiculam μήκωνα appellant, hoc, aqua turbata, piſcatorum viſum effugit. geminũ habet fæmella inteſtinum quod mammarum vicem ſupplet, oua item parit, quo differt à maſculo, qui hiſce deſtituitur. In dulcibus non reperitur aquis. Nõ incedit, ſed ſepiæ in morem natat, aut hirundinis inſtar ſupra aquas volitat. Cephalis veſcitur atque id genus grandioribus piſcibus.

LABRAX.

Delectus. Sit candidissimus atque mollissimus, quem Lanati nostrates vocãt, in Tybere captus, inter vtrunque pontem, idque hyeme & mense Ianuario.

Vsus. Exquisitissimi gustus est, mensis gratus, affatim refrigerat, succumque frigidum, tenuem & subtilem gignit.

Damna. Grauidi labracis noxius vsus est, quòd plurimos gignat humores excrementitios, quo vno nomine perpetua quadam lege ab eorum mensis exterminandus, qui destillationibus laborant.

Correctio. Corrigitur verò nonnihil istud vitium, si lento igne in craticula torreatur, irrigatus affatim oleo, aceto, ac sale, vel si in aqua & aceto elixus, cum albo intincto acido comedatur.

Gradus. Frigidus est & humidus secundo gradu.

Tempus. Ætas, Temperamentum. Ianuario mense omnibus suis numeris absolutus est, vnde apud nostrates in prouerbium abiit, Gennaro Spigolaro, ac tunc temporis omni ætati & temperamento conuenit.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

Labrax & Lixos qui Græcis dicitur hunc Ragno Hetrusci nominãt, Veneti Varolo, Genuenses Louazzo, Neapolitani Spinola, osseam habet linguam, lapidem in capite, & cor triangulum, in mari nascitur ac flumina subit, ac veluti supra aquas natitat, bis anno parit. Postremus fœtus vita breuis est. Aliorum piscium carne vescitur, rapax est, vorax, crudelis. Cephali caudam arrodit, quocum illi vicaria est inimicitia, exceptis Iunio Iulio, & Augusto mensib. quibus summa inter ipsos est cõcordia. Cum se reti cinctum persentiscit, arenam eousque sulcat, dum sibi elabendi viam inueniat. Infixum hamum dilatato vulnere euellit, hunc Astaces demũ (quos magno numero deglutit) cornu quod in fronte gerunt, intestinis vulneratis interimunt. Latini Labracem lupum nominant.

CEPHALVS.

Delectus. Deligatur in mari captus non cœnoso, sed arenoso & saxoso littore Boreæ obuerso, non grauidus, neque pinguis: sunt etenim insipidi qui tales existunt.

Vsus. Palato admodum gratus est, iusculum in quo coctus, aluum subducit, optimi est alimenti, oculorum doloribus fel medetur.

Damna. Ventriculo nocet, si ex lacustri & cœnosa aqua captus sit, & ægrè conficitur, prauos gignit & excrementitios humores.

Correctio. Grandiores vel elixantur vel torrētur, exiles friguntur. Vnà cum origano coquuntur illi, hi succo arantiorū condiuntur.

Gradus. Frigidus est primo gradu, humidus secundo.

Tempus, Ætas, tēperamentum. Autumno cōuenit & hyeme, iuuenibus, calido temperamento & robusto ventriculo, ac laboribus deditis.

HISTORIA NATVRALIS.

Cephalos ieiunos omnes nuncupant, non quod à cibo in Vniuersum abstineant, sed quòd animati nihil assumant: neque enim à mutua duntaxat laniena abhorrent, Verum etiam ab omni prorsus carne: hinc fit Vt à piscatoribus non carne sed pane inescentur. alga Victitant & arena, hamum, cui caro affixa, ne attingunt quidem. Implentur mense Decembri, triginta dieb. aluum gestant, semel duntaxat at singulis annis pariunt, idque iuxta fluminum ostia. E Cephalorum ouis salsamẽta Græcis ὠαταριχά dicta conficiuntur. Minuta cephalorum oua parte sue teneriores adhuc à nullo piscium genere expetuntur, nisi Vbi grandiuscula euaserint, tunc enim iis insidiantur cunctі. In omnibus fluminibus capiuntur, magnis imbribus exoccantur, dum libidine titillantur, nullo negotio fiunt prædæ piscatoribus, & stolido metu capite sub aquis occultato, prorsus se latere existimant.

CLVPEA.

Delectus. QVæ degit in aquis dulcibus deligatur, non marina, fluuiatilis enim obesior euadit, tenera optimoque sapore prædita, mense Aprili, vel Maio capta, ouis fœta.

Vsus. Grata est palato, affatim nutrit, somnum prouocat, quem in capite lapidem gestat quartanarios curare dicitur.

Damna. Pelagia noxia est, ob duriores iusto carnes: ventriculum etenim ea offēdit debiliorem, & pituitam gignit.

Correctio. Melior euadit, si in aqua cum sale & aceto cocta cum acido intinctu edatur, vel si torreatur cum aceto, oleo fœniculo, rosmarino & saluia.

Gradus. Frigida est primo gradu, humida secundo.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Quæ in flumine ineūte vere capitur, cuiuis conuenit ætati, temperamento, si moderatus eius vsus sit.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

QVam clupeam Latini, Græci θρίσσαν Veneti ſua lingua Chieppã, Neapolitani Aloſam, Auſonius Aloſum nuncupant: hac tanta guſtus ſuauitate prædita eſt, vt nulli piſcium ceſſura ſit, niſi ſpinis ſupra modum horreret, præſertim illa quam alit Tiberis: poſt has commendantur quæ in Arno degunt, poſtremas tenent Vulturni incolæ. Marinæ aridæ ſunt, ſiccæ, duræ, quam naturam, vt primum è mari flumina ſubeunt, prorſus mutant, fiunt maximè obeſæ. Principio Iunii parturientes mare repetunt. In flumine non niſi fœtæ ouis aut ſemine, quod lactium nomine dignantur ſcriptores, reperiũtur. præſtãt cæteris quæ plena ouis ſunt.

THYNNVS.

Delectus. DEligatur iuuenis menſe Septẽbri macra, non obeſa.

Vſus. Caro rabidorum canum morſus ſanat. Venter qui pingui omaſo haud ſecus quàm ſuillus, præditus eſt, in menſis expetitur.

Damna. Magnũ humoris excrementitii prouentum gignit, tardè digeritur, pituitam auget, ventriculum onerat.

Correctio. Sale conditus præſtantior euadit, recens in craticula cum aceto, coriandro, ſale & multis aromatibus torretur.

Gradus. Frigidus eſt primo gradu, humidus ſecundo.

Tempus, Ætas, Tẽperamentum. Autumno & hyeme eſtur, idque iuuenibus duntaxat, biliosis qui robuſto ventriculo præditi ſunt, & plurimum ſeſe exercent.

HISTORIA NATVRALIS.

Thynnum vno eodéque nomine appellant Græci & Latini, infestatur diebus canicularibus à vermiculo quodam Asilo aut Tabano non absimili, quo fit, vt tũ eius vsus vitandus sit. attritu vtitur mense Februario, æstiuo parit solstitio, in Ponto duntaxat, haud alibi, paucorum dierum spacio more reliquorum piscium crescit, in Ponto porro citius quàm vspiam alibi incrementum sumit. Natus primùm Cordillã nuncupatur, non multo post Limosa, inde Pelamis, tandem sub anni finem Thynnus. Crudelis est, vt qui proprios deuoret fœtus: dextro oculo intensius, quàm sinistro videt, carnibus & glandibus duntaxat vescitur. In eam attollitur crassitiem, atque aruina vsque adeo intumescit, vt medius disrumpatur, neque vitam vltra biennium extendit. è carnibus eius sale maceratis, Tonina vulgo dicta conficitur, at ex abdomine & ouis salitis ὀκταρικὰ Græcis, nostris Botarghe dicta salsamẽta fiunt. Vnici oculi ministerio dũtaxat vtitur, ea itaque corporis parte qua lumine præditus est fundo obuersus natat.

TINCA.

Delectus. Foemina deligatur non masculus, quæ in flumine aut lacu minimè cœnoso, idque autumno aut hyeme, non æstate capta sit.

Vsus. Corpori quidem exiguum, aut penè nullum vsum præbet, at in longum per dorsi spinam dissecta, & pedum plantis admota, febrilem æstum restinguere creditur.

Damna. Tardè digeritur, ventriculum grauat, praui est nutrimenti, ardẽtis præsertim Syrii tempore.

Correctio. Cum allio itaque herbisque fragrãtibus & aromatibus, in furno, aut cum oleo, cepis & vua passa, aut vua inuersa, mentha, allio, petroselino & aceto farcta coquatur.

Gradus. Frigida est & humida secundo gradu.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Frigido cœlo, iuuenibus, biliosis, & multis laboribus deditis conueniens cibus est.

HISTORIA NATVRALIS.

Tincarum veteres non meminere, ac in promptu quidem causa esse videtur, quòd plebeius piscis sit, ac vulgi, vt dici assolet, solatium. Solus Cicero in lib. de claris oratoribus, Placentini cuiusdam oratoris mentionem ingerit, qui tincæ cognomentum ob facetum ingeniũ meritus sit. In fluminibus duntaxat aut lacubus, mari nunquam inueniuntur, ac lacustres quidem cœnoso ac nidoroso sapore plerunque præditæ sunt. fluuiatiles non quouis anni tempore, sed autũno, cùm obesæ admodum sunt, capiuntur. maris accolis haud magno in pretio sũt, at pluris his fiunt qui longè à mari habitant. Laboriosorum hominum alimentum, eorumque qui ventriculo sunt robusto. à Maio itaque ad Nouembrem vsque mensem tincarum pessimus vsus est.

LVCIVS.

Delectus. Lucius fluuiatilis deligatur, aut lacustris, minimè è cœnoso lacu captus, magnus, recens, obesus.

Vsus. Plurimum nutrit. maxillæ lucij cremati & in pollinem redacti, & aurei pondere, vino exhibiti, calculos frangunt.

Damna. Difficulter concoquitur, pessimi est nutrimenti, ventriculum onerat, pituitam auget.

Correctio. Quare elixandus est cum herbis fragrantibus & oleo, & cum albo intinctu edendus, vel in craticula tostus cum origano estur & aceto.

Gradus. Frigidus est & humidus gradu secundo.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Durus cùm sit cibus, hyemi præ cæteris anni temporibus conuenit, iuuenibus, & biliosis, fluuiatilis tamen minus noxæ habet, faciliúsque digeritur.

HISTORIA NATVRALIS.

LVcij ceu Tincæ assecla ac assiduè comitis veteres non meminere: nã & ei cohabitat & cum eo capitur, maris non est incola, fluuiorum rarus, ve plurimum autem in stagnis capitur, ac cœno delectatur. Vix decem toto anno in Tyberi capiuntur, iique lactis in morem tenelli: Maio mense parturit, toto anno capitur. Κρεωφάγος *est, atrox, crudelis, ve cui reliqui pisces sui præsertim generis in cibum cedant. Vulnera sua affrictu Tincæ curat. Infirmis omnino vitandus, quicquid tandem triuialium Medicorum turba obganniat, qui sine delectu imprudenter eius vsum ægris concedunt.*

ANGVILLA.

Delectus. MArtio mense, in mari sabuloso non cœnoso, capta in vsum deligatur, ac coquatur à captura illico.

Vsus. Gustus est exquisiti, optimè nutrit, sale condita diu asseruatur, ventriculoque contra pituitam vtilis euadit.

Damna. Flatuum aliquantulum gignit, si præsertim eius spina edatur, ac humidi superflui nonnihil obtinet.

Correctio. Id ei vitium paruo negotio adimitur, si super craticulam in chartæ folio cum oleo, apio & coriandri semine torreatur, vel si cum sale & origano paucis diebus condita, asseruetur.

Gradus. Frigida est principio, & humida in fine primi gradus.

Tempus, Ætas, Temperamentũ. Verno tempore omni ætati, temperamento, moderatè tamen assumpta conuenit.

HISTORIA NATVRALIS.

Anguillæ ob gustus suauitatem in mensis expetuntur sine ouis: semine & attritu progignuntur: nam in stagnis aqua exsiccata, è vestigio post pluuiam gignuntur, pluuiaque & viuunt & nutriuntur. Prope flauiorum ostia in mari nascũtur, vbi algæ est copia, in stagnis item prope littora. In omnibus lacubus & stagnis reperiuntur, aqua limpidissima delectantur, enecantur à turbida, vti & si aquæ copia destituantur, haud secus atque respiratione prædita animantia, quæ copioso aere destituta suffocantur. Interdiu dormiunt, seseque mutuò depascuntur. In Arethusa circa Eubœam, anguillas sese vidisse refert Athenæus, cum inauribus aureis & argenteis, ita cicures, vt cibum è cuiuslibet porrigentis manu sumerent: octennium viuunt, sextiduum extra aquam, aquilone spirante. Refert idẽ, cũ insignẽ anguillã in cœna cõspexisset, è cõuiuatũ numero quẽdã dixisse: Tu cõuiuii huius eris Helena, ego Paris. Diis cõsecrabatur in Bœotia. Achestratũ memorãt reginã & voluptatũ ducem anguillam nuncupasse. Sexum in anguillis non est reperire.

SARDA.

Delectus. QVæ capta eſt Martio aut Aprili menſibus, in mari ſabuloſo, non cœnoſo, & mox à captura cocta, præfertur cæteris.

Vſus. Exquiſiti guſtus eſt, optimè nutrit, ſale condita diutiſſimè aſſeruatur, & ſtomacho pituita ſaburrato, hoc pacto cocta vtilis euadit.

Damna. Flatuum nonnihil gignit, ſi præſertim ſpina edatur, & humidi plus iuſto obtinet.

Correctio. Apparabitur itaque vtiliter hunc in modum, ſi in craticula papyro oleo imbuta inuoluta, cum petroſelino & coriandro torreatur, vel ſi cum ſale & origano condita aliquot diebus aſſeruetur.

Gradus. Frigida eſt principio primi gradus, humida in fine primi ordinis.

Tempus Ætas, Temperamētū. Ineunte vere omni ætati ac temperamento moderatus eius vſus conuenit.

HISTORIA NATVRALIS.

PErpautis incognita est Sarda, quòd vbique locorum inueniatur, seu recens, seu muria condita: pusillam Membradam nuncupant, grandiorem Sardinam, inde Sarda: in mari duntaxat degit, ibidemque capitur. Sardinam vocatam adhuc, sale condiunt, & Halecem aut Anchium nominant. bis parturit anno, ingressa Pontum non redit, sed Istrum fluuium ingreditur, ac per meatus subterraneos dicti fluminis Adriaticum mare subit. Musico conuentu admodum delectatur, ad cuius sonum è mari prosilire conspicitur, foliis betæ capitur. Conditæ sale, appetitum conciliat, stomachum à pituita expediunt, ideoque conualescentum primis mensis adhibentur.

ERYTHRINOS.

Delectus. VTilior eius vſus eſt hyeme, quàm cæteris anni temporibus, ſi recẽs, elixus,& frigidus edatur.

Vſus. Teneram habet & gratam palato carnem, & quæ facilè conficiatur, optimè nutrit,& cõtinuè vtentibus impensè ſalubris.

Praeparandi ratio. Si quam malignitatem ſecum trahit,eam ſi frigeatur & cum arãtij ſucco ſeu pipere condiatur,deponit, aut ſi calidus cum omphacio ſumatur.

Gradus. Temperatus eſt in actiuis qualitatibus,humidus porrò gradu primo.

Tempus. Ætas, Temperamentum. Hyeme præfertur aliis, vti dictum eſt,anni partibus, omni ætati, ac temperamento,ſi debita quantitate aſſumatur.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

Erythrinos à Græcis dictus, rubro colore insignis, fraga æmulatur. Veneti hunc Arborem nuncupant, Latini Rubellum. Marinus piscis est, neque dulcis aquæ incola, at circa maris nonnũquam stabulatur littora. natus scatet è vestigio ouis, vnde sexu fœminæ omnes esse credũtur, grauidæ sunt æstate. Præstantior itaque eorum vsus hyeme. Cæterorum piscium carnibus vescuntur, astacorum maximè. cateruatim à cæterorum segregati piscium consortio nunquam palantes aut vagabundi incedunt. Inter præstantissimos & maximè exquisiti gustus pisces numerantur.

OSTREVM.

Delectus. Loco minimè cœnoso captum deligatur, quod in fundo veterum nauigiorum, iis mensibus in quorum denominatione R littera reperitur, natum fit, recensque edatur.

Vsus. Succum intra se salsum continet, qui corpus plus cæteris testaceis mouet, orexin excitat, Venerem proritat, parum nutrit.

Damna. Parit aliquid difficultatis, dum coquitur ventriculo, pituitam ieicirco in frigido ventriculo coaceruat, & obstructionibus obnoxium est.

Correctio. Apparatur pipere, oleo, arantiarũ acidarum succo, postquam super prunis coctum fuerit, nunquam elixandum est.

Gradus. Calidum est primo gradu, humidũ secundo.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Frigido cœlo, iuuenibus conuenit, biliosis & robusto ventriculo præditis.

HISTORIA NATVRAL.

OStreum capite caret, cuius defectũ sarcit meatus in superiori parte, per quem excrementa deponit. sexus in eo nullus est. Ouiparum est, atque ex Vnico ouo succum prolificum producit ac fœcundum lactis in morem. E cœno ad putredinem Vergente gignitur, aut ex spuma qua nauibus aliquãdo adhæret. Extra aquã minimè Vitale est, tametsi intra se nec aerem, neque quid alieni humeris recipiat. motus localis est expers, diuulsum etiam à loco cui adnascitur, sensu destitutum, ad lunæ motum crescit ac decrescit. Peregrinatione ac trãslatione ad alias aquas delectatur præcipuè ad fluuiorũ ostia. Principum delitiæ, diuersis reperitur præditum coloribus. Quorum mensium denominationi R littera deest, inutile est ostreum, nam quod eo tempore Venere titilletur, insipidum euadit. Veteres ostreum delitiosi & spumosi epitheto insigniuerũt. Lucrini lacus incolæ cæteris olim præferebantur.

CANCER.

Delectus. ESto fluuiatilis, aut ad minimum ex aqua dulci captus, is ſiquidem marino præfertur, idque vere ineunte vel autumno plenilunij tempore.

Vſus. Phthiſicis vtilis eſt, demorſiſque à cane rabido, vrinam ciet & Venerem, renes purgat & affatim nutrit.

Damna. Difficilis eius caro eſt cōcoctu, craſſoſque & pituitoſos gignit humores.

Correctio. Viui itaque ſuper prunas torrendi ſunt, dein cum aceto & pipere edendi.

Gradus. Frigidi ſunt ſecundo gradu, humidi primo.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Æſtuante cœlo, iuuenibus, bilioſo temperamento præditis & ventriculo calido cibus eſt idoneus.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

Cancer Græcis καρκίνος dictus fuit, cauda caret, sed corpore est rotundo, omniaque organa sensuũ sub pectore recondit, quia capite destituitur. Oculis hirquis aspicit, dextra illi chelarũ sinistra maior est. Ore coit, & partibus anterioribus aquè perniciter retrocedit atque progreditur, extra aquam terræ cauernis gaudet, vitalis admodum est: Vere appetente exuuias deponit. Dum coquitur, rubra euadit. è cadauere putrefacto scorpionem nasci perhibent. In pluribus conuenit cum cancro cammaris quorum nusquam meminere veteres. Habet & squilla plurimum cõmune cum cancro. In Phœniciæ fluminum littoribus adeò pernices sunt cancri ac veloces, vt difficulter capi possint.

LIMAX.

Delectus. IN vsum veniant, qui in montosis & longè à paludibus dissitis locis lecti sunt, odoriferas herbas depasti, optimè ab excremẽtis mundati, quibus accenseri ii possunt qui è vineis leguntur.

Vsus. Ventriculo vtilis est, & palato gratus, plurimum nutrit, iuuat phthisicos, bilem compescit, & sitim sedat, somnumque prouocat.

Damna. Tardè digeritur, facilèque in pituitam facescit, ac nephriticis noxius est.

Correctio. Coquẽdus itaque exquisitissimè est cum herbis odoriferis, mentha videlicet, petroselino, calaminta, allio atque oleo.

Gradus. Frigidus est primo gradu, humidus secundo.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Anni constitutioni frigidæ conuenit, iuuenibus, biliosis, iisque qui robusta sunt corporis constitutione.

HISTORIA NATVRALIS.

Limacem Veneream pugnam iuuare protritum est: Vtrum verò coitu an putrefactione progignatur, huc vsque ambiguum est apud scriptores: latet hyeme, ostiumque vsque adeò duro operculo occludit, vt gypsum duritie aequet, atque ita obthurati inter praestantissimos habentur. Apud veteres tanti aestimabantur, vt in piscinis asseruarentur, & cum sapa, farre atque id genus aliis esus ad vsum saginarentur. Summa adhibenda cura est, ne è coenosis locis petiti in vsum veniant, aut ii qui nocuas herbas minimè depasti sint. Id quod gustus & odoratus iudicio facilè sciri potest, nam qui non putent, nec praui saporis sunt, & qui optimè sunt à recrementis purgati ac apparati, exquisitissimeque cocti, haud malè nutriunt. Succus aluum mouet. Optimi sunt qui in dumetis colliguntur.

TESTVDO.

Delectus. MAgna deligatur, ouis fœta, optimisque cibis domi antequam edatur, saginata,

Vsus. Admodum nutrit, phtisicos iuuat, atque extenuatos.

Damna. Tardè digeritur, crassum gignit sanguinem ac pituitosum, pigros reddit ac somnolentos.

Correctio. Exquisitissimè itaque coquenda est, primoque ac secundo decocto abiecto, cum calidis herbis & aromatibus apparanda.

Gradus. Frigida est primo gradu, humida secundo temperatè.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Calidæ temporis constitutioni cõuenit, iuuenibus, cholericis ac laboribus deditis, diligensque habenda ratio vt exactè coquatur & præparetur.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

Quæ animantia pennis, squamis ac crusta integuntur, renibus omnia destituuntur, præter testudinem omniū animantium viuacissimam, vsque adeò etiam, vt vel dissecto capite, atque exēpto corde, quàm diutissimè superuiuat. acutum edit ac breuem sibilum, oua parit duro putamine & bicoloria, auium ouis simillima, quæ in terram recondita, crebrò inuisit, atque excludit, fœtumque anno exacto in lucem profert. Contusum fit ex carnibus, eximium infirmis sefeque ex morbo recolligentibus alimentum, affatim refrigerat & phthisicis ex vsu est.

TELLINÆ.

Delectus. Grandes, apertu & hiatu faciles, optimeque ab arena expurgatæ deligantur.

Vsus. Recentium decoctum aluum reddit lubricam, vrinamque ciet, muria conditæ in cinerem facescunt qui pilos renasci vetat.

Damna. Tardè digeritur, ventriculum onerat, sitim prouocat, pectus astringit tellina.

Correctio. Cum vino coquatur & petroselino, vel id genus herbis fragrantibus & aromatibus.

Gradus. Calidæ sunt primo gradu, siccæ secundo.

Tempus, ætas, temperamentum. Frigido cœlo, senibus, pituita laborantibus, & laboribus deditis conueniunt.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

Tellinarum paucis meminere prisci, recentes & primùm captos corpus soluere prodiderunt. sale condita, si in puluerem redigantur & cum succo citri subigantur pilos renasci vetant. nostro seculo abolitus est vsus sale tellinas condiendi. Recenti perfusi aqua, & diē, vel biduum in ea relicti, ab arena eluuntur & emundantur: Gratissimæ palato redduntur, si cum vino coquantur: nam ea ratione omnem superuacaneum humorem deponunt si præsertim odoratæis herbæ addantur. Pueri ex testis fistulas conficiunt. Hispani sua lingua Brignigois Tellinas nuncupant.

RANÆ.

Delectus. QVæ in vſum deliguntur aquaticæ ſint, vitatis terreſtribus, grandes, optima corporis conformatione, cœlo minimè pluuio natæ.

Vſus. Elixæ cum oleo & ſale ſi edantur, antidoton contra omnia anguium venena ſuppeditant, decoctum eorundem ex aqua & aceto, omnibus dentium doloribus medetur.

Damna. Duræ ſunt concoctionis, ventriculum grauant, pituitam augent, & prauum ſuppeditant nutrimentum.

Correctio. Exquiſitè itaque coquendæ ſunt, & cum intinctu ex calidis & odoratis herbis, addito pauco allio, facto, apparandæ.

Gradus. Frigidæ ſunt ſecundo gradu, & humidæ primo.

Tempus. Ætas. Temperamentum. Calidis conueniunt anni temporibus, iuuenibus, cholericis multo exercitio deditis, fugiendæ verò ſenibus & pituitoſis.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

Ranæ linguam habent & vocem, oua edunt, è quibus nigræ & minutæ carnium massæ prodeunt, oculos duntaxat & caudam referentes: hæ sumpto temporis tractu, incremento pedes atque cætera membra efformant, semestri viuunt duntaxat spatio, inde in limum denuò conuersæ vere rursus nouo noua procreatur soboles. Bina habent iecora. Noctu attritu vtuntur & hymenæum peragunt, masculo fœmellæ incubante. Cyrenis & in Seriphio insula mutæ sunt, temporis præsagæ existunt, cuius mutationem multa coaxatione denunciant. Plinius lib 8. cap. 29. tanta refert multitudine aliquando in Gallia quadam prouincia inundasse ranas, vt incolas fugarint.

PIPER.

Delectus. Grana ne sint obsoleta, marcida ac leuia, sed recentia, ponderosa, plena, nigra, haud supra modum rugosa. hæc etenim omnia maturitatis sunt indicia.

Vsus. Concoctionem adiuuat, deiectam appetentiam restaurat, flatus discutit, ventriculum roborat, neruos vehementer calefacit, atque lacertos, vrinam ciet, & pituitam absumit.

Damna. Calido temperamento præditis noxius eius vsus est, cœlo maximè æstuante, & regionibus calidis, semen genitale absumit, ac immoderatus eius vsus sanguinem inflammat.

Correctio. Modus itaque in vsu adhibeatur, & anni frigida constitutione, cibis temperie frigidis & humidis adiungatur, neque nimium teratur.

Gradus. Calidum est & siccum in tertio gradu, ac propè quarti principio.

Tempus Ætas, Temperamentũ. Frigido cœlo conuenit, senibus pituitosis & à destillationibus infestatis.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

Immaturum piper album, maturum nigrum appellant. Colligitur autem Octobri mense, in India, & soli exposit ũ exsiccatur, storeis ex dactylorum foliis instratum, dum rugas cõtrahat, id quod tridui perficitur spatio. Omne piper calefacit, Vrinam prouocat, concoctionem promouet, attrahit, resoluit, caliginem oculorum tollit, partumque accelerat. Locellis muliebribus post congressum inditum, conceptionem impedit. Tussim & pectoris Vniuersa Vitia electuariis immistum emendat, cum Vuis passis masticatum pituitam à cerebro elicit, sanitatem conseruat, mouet appetentiam, & concoctionem iuuat.

CINNAMOMVM, CANELLA VVLGO DICTA.

Delectus. DEligatur récentiſſimum, quoad eius fieri poteſt, id quod inſignis ac ſuauis odor facilè prodit, ſapore acri, colore ad rubrum vergente.

Vſus. Vrinam ciet, venenis reſiſtit, cerebrum corroborat & vniuerſa viſcera, viſum confortat, putredinem arcet.

Damna. Nocet bilioſis, cœlo calido & regionibus, item calidioribus, nimius etenim vſus viſcera inflammat & ſanguinem adurit.

Correctio. Minimùm itaque nocet, ſi pituitoſi eo cibi condiantur, anni tempore frigido, & ſi modicus eius vſus ſit.

Gradus. Calidum eſt & ſiccum gradu tertio.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Conuenit anni temporibus frigidis, ſenibus, frigido temperamento præditis & qui ventriculo ſunt debiliori.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

Canella legitimi & germani Cinnamomi loco vtimur, neque enim nostro æu; gnisium ad nos defertur cinnamomum, nisi minima quantitate, & summis Principibus. Vi pollet aromatica canella, habet & vellicantem linguã acredinem quandam, quo fit, vt omnia membra corroboret, tussi medeatur cæterisque pulmonum affectibus, obstructiones aperiat, iecur corroboret & ventriculum, humiditate eius superuacanea absumpta, morsibus venenatorum medeatur, concoctionem iuuet, flatus discutiat, cor corroboret, anhelitum commendet, lac & geniturãm multiplicet. Purgat, corroborat, & caput iuuat.

GARYOPHYLLI.

Delectus. Odoris sint & saporis absolutissimi. hæ etenim qualitates recentes esse arguunt.

Vsus. Principes corporis partes, stomachū imprimis corroborāt, fluxum sistunt, vomitum sedant, fœtentem animam corrigunt.

Damna. Cholericis nocent, æstate maximè, cibis ingratam quandam amaritudinem conciliant, si affatim iis condiantur.

Correctio. Quibus malis obuiare facilè licet, si pauca quantitate à pituitosis, vel cœlo frigido cibisque additi humidioribus assumantur.

Gradus. Calidi sunt & sicci ordine tertio.

Tempus. Ætas. Temperamentum. Hyeme eorum vsus conuenit, idque senibus, pituitosis & destillationibus laborantibus.

HISTORIA NATVRALIS.

*IN orientis Indiæ quibuſdam maris inſulis proueniunt garyophylli, qui ob fragrantis odoris ſuauitatem ad nos deferuntur. *facultatem concoctricem promouent, anhelitum commendant, nauſeam & anorexiam corrigunt. Cor maximè reficiunt, ſpirituſque multiplicant, pondo quatuor drachmarum, cum lacte epotæ, Veneream luctam mirum in modum inſtaurant: Viſum acuunt, floccos & nubeculas ab oculis abſtergunt. Subſtratis arboribus ſtoreis ex arundine, arbore concuſſa, caryophylles indigenæ colligunt.*

ZINZIBER.

Delectus. Recens esto, non cariosum, odoris optimi, saporis acuti, qui linguã maximè vellicet, & quod in partes sectum puluerulentum non sit.

Vsus. Flatus discutit, calefacit, segniùs tamen pipere: commendatur eius vsus frigido ventriculo prædittis, ignauos sponsos excitat, pituitam absumit, visum acuit.

Damna. Calidis regionibus, & cœlo æstuanti minùs eius vsus conuenit, vti neque bilioso temperamento præditis, vberior etenim eius vsus inflammat.

Correctio. Recens melle conditum conducit senibus, quorum viscera vtiliter calefacit, vel si moderatè sicco vtantur, iisdem conuenit.

Gradus. Recens tertio gradu calefacit, humectat primo, siccum porro exsiccat secundo.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Senibus, aëris constitutione calida, pituitosis, nimio humore oppletis, & flatibus infestatis conuenit.

HISTORIA NATVRALIS.

Zinziber recẽs plurima humiditate pollet, quod ex carte qua facilè tẽtatur, licet colligere: quo fit vt segnius atque piper calefaciat, cui tamen cæteris viribus prorsus respondet. Recens in India conditum lac & genituram auget, & congressum Venereum adiuuat: vtile est infirmo ventriculo, obstructionibus medetur, capiti conducit, cibi optimum est vehiculum. Ex Calecuto nobilissimo Indiæ emporio ad nos defertur, recens saccharo vel melle censitũ, & prædictis vsibus asseruatur.

NVX MYRISTICA.

Delectus. RECens deligatur, non cariosa, sed ponderosa, succi plena, oleaginosa, quæ notæ sint recentis, colore etiam ad rubrum vergente.

Vsus. Fœtentem animam corrigit, lentigines abstergit, visum corroborat, ventriculum, hepar, lienem: vrinam ciet, vtero familiaris est,

Damna. Mariscas patientibus & aluo duriori præditis noxiæ sunt, quòd aluum astringunt.

Correctio. Rarior itaque eorum vsus sit & moderatus cum zinziberis momento, cuius leui humectatione eius qualitas emendatur.

Gradus. Calida est & sicca in fine secundi gradus.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Hyemi conuenit, decrepitis, pituitosis, & obest autem atrabiliariis.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

NVx myristica nobilium ferculis cō- diendis haud rarò adhibetur, tā ob odoris, quàm laudati saporis gratiā. Anhelitum commendat, visum acuit, cuncta corroborat viscera, orificium cumprimis ventriculi, vrinam ciet, vomitum sistit, anorexiam tollit, concoctionem promouet, flatus discutit; debili ventriculo mirum in modum subuenit, vti & frigido hepati, cùm haud segniter munus suum in calefaciendo obeat, phlegmaticis cumprimis & melancholicis apprimè vtilis, at inimica est biliosæ constitutionis hominibus.

CROCVS.

Delectus. Recens ſit, coloratus, cuius capillamenta in extremitate aliquid candidi obtineant, longus, tenax, non friabilis, plenus, qui humectatus manus inficiat, odoris fragrantiſſimi.

Vſus. Omnia viſcera conſeruat, optimũ colorem faciei conciliat, cor mirè reficit, Venerem ſtimulat, vrinam ciet, partum hauſtus accelerat, ebrietatem arcet.

Damna. Caput opplet, & dolore tentat, ſomnolentum reddit, ſenſus offuſcat, nauſeam gignit, orexin aufert.

Correctio. Moderatus itaque eius vſus ſit, & cœlo frigido, ita etenim cor maximè recreabit.

Gradus. Calidus eſt gradu ſecundo, ſiccus primo.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Hyeme ac modica quantitate ſenibus, pituitoſis & melancholicis eius vſus conuenit.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

Crocus, quem nemo non nouit, obstructiones expedit, cordi vires sufficit, quo fit vt cardiacis omnibus medicamentis indatur, somnum prouocat, asthmaticos iuuat, & thoracis affectibus medetur, visus tamen nocet & his qui debili sunt cerebro quibus iccirco eius vsu interdicitur, nisi exigua admodum quantitate, idque hyeme, & obsoniis humidis addito vtantur. Maturandi vim nactus est, emolliendi & modicè aperiendi. Si cum humano lacte subactus adhibeatur, oculorum destillationes ac epiphoras sistit. Astringendi vim habet, ideoque aluum iusto duriorem reddit. Odore caput ferit, & mentem turbat.

SACCHARVM.

Delectus. Candidum, graue, solidum, minimè friabile, sed durum deligatur.

Vsus. Corpus purum ac nitidum conseruat, renibus est vtile, plus melle nutrit, thoracem ab eluuie emundat.

Damna. Sitim prouocat, & illico in bilem facessit, ideoque calidiori temperamento prædítis eius vsus noxius est.

Correctio. Edatur itaque cum granatis, aut malis arantiis dictis, qui sapore sint acidulo.

Gradus. Calidum est & humidum primo gradu, aut, vt nonnullis placet, temperatam qualitatum vim nactum est.

Tempus, Ætas. Temperamentum. Frigido cœlo à senibus, catarrhosis & frigido temperamento præditis in vsum adhibeatur.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

Saccharum mellis arundinei nomine, quòd ex arundine excoquatur, à pler.sque insignitur. Vt laudabile euadat, optima coctione opus est, requiritur etiam in eo soliditas & summus cãdor tale est quod Vulgus medicorũ Tabarzet nuncupat. Quanquam temperie calidum sit, minus tamen melle caloris adeptum est; neque tanta abstergendi facultate præditum, ideoque Ventriculo, pulmoni & pectori melle gratius est. Nullum cibi genus condimentum hoc respuit præter intestina, quæ si eo condiantur haud secus quàm boum recentia excrementa fœtent. Gulam emollit, pectusque. quod idem præstat saccharum candum nuncupatum, quod præstantissimum est contra raucedinem & rauim medicamentum.

MEL.

Delectus. PVrum, clarum, maximè splendens, quod album colore æmuletur, granis insigne & densum deligatur.

Vsus. Ventriculum calefacit, senibus iccircò maximè vtile, aluum ciet, putredini resistit, laudatumque sanguinem gignit.

Damna Calido temperamento præditis cũprimis noxium est, quòd sanguinem inflammet, bilemque sua acrimonia augeat.

Correctio Estur itaque ad noxam hanc euitandam cum fructibus aliisue cibis acidis aut saccharo rosato.

Gradus. Calidum est & siccum secundo gradu.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Frigido cœlo competit, senibus, catarrhosis & frigido temperamento præditis.

HISTO-

HISTORIA NATVRAL.

Senibus mel rectè conuenit, inimicum cùm sit iuuenibus, biliosis & febricitantibus, crudum præsertim: gustu acredinem quandam præ se fert, & linguam vellicat aluum ciet. Vomitum prouocat, flatus in intestinis gignit: coctum porro naturâ frigido temperamento præditis cõuenit, aut qui ætate vel morbo talem sibi crasin compararunt: calidioribus officit, quòd in bilem facilè facescat. Vrinam ciet, abstergit pectus & pulmonem ab iis, qui à capite ad eas partes deferuntur, humoribus. Optimè nutrit si rectè conficiatur, obstructionibus tamen est obnoxium, si affatim assumatur. Coquitur eousque, dum prorsus despumetur.

SAPA, SEV DEFRVTVM.

Dulcedo. MVstum ex dulcissima vua expressum, atque ad medias decoctum deligatur, quousque clarum ac pellucens euadat.

Vsus. Pectoris angustiæ vtile est, pulmonumque affectibus, renum item vlceribus & vesicæ, venenisque resistit.

Damna. Obstructionibus infame est, flatus gignit, crassum nutrimentum generat, tardè conficitur, neque ventriculo amicum est.

Correctio. Condimenti itaque vicem, non alimenti, obeat, addito semper pipere, aut alio id genus aromatico aliquo, hyeme præsertim.

Gradus. Calida est gradu secundo, humida temperatè.

Tempus Ætas, Temperamētū. Si condimenti loco vsurpetur, omni confert ætati, temperamento, anni constitutioni, hyemi præsertim.

HISTORIA NATVRALIS.

Mustum coctum, sapa vulgo dictum, si è nigro vino fiat, nutrit impensè, crassum tamen gignit humorem, pectoris nihilominus destillationes expedit: At si ex albo fiat, tenuiorem multò induit substantiam, pectusque magis expedit, atque aluum magis lubricam reddit. Crassa est substantia sapa. Si cataplasmatis cum simila & sale indatur, dolores vehementer mitigat, hepar natum est obstruere, vti & lienē, tam dulcedinis quàm crassitiei nomine. Iis itaque fugiendum est, qui obstructionum vitiis natura dediti sunt, aut parcè admodum adhibendum.

ACETVM.

Delectus. OPtimum ex generosissimo fit & horno vino, multóque fit præstantius, si rosæ ei indantur.

Usus. Bilem præ cæteris rectè contemperat, sitimque sedat, gingiuas fluidas astringit & cohibet, appetentiam excitat, pituitamque incidit.

Damna. Neruis inimicum est, vterinisque affectibus, vitandum item emaciatis, vellicat ventriculum & intestina.

Correctio. A qua itaque multa diluendum est, aut cum vua passa assumendum.

Gradus. Frigidum est primo gradu, siccum secundo, tametsi è contrariis constet facultatibus.

Tempus, Ætas, Tēperamentum. Iuuenibus, calida aëris temperie, & biliosis conuenit, nocet senibus, & neruorum affectibus laborantibus.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

SIccum vno ore omnes philosophi acetū esse pronunciant in cæteris qualitatibus maximè discrepant, frigidam aliis illi qualitatem attribuentibus quod ardorem compescat, aliis calidum ex hoc fonte contendentibus quòd in lapidem effusum ebulliat, lapidemque comminuat: quos hoc pacto vtrinque cōciliari posse existimarim, si calidum potentia, frigidum autem in prædominante actu astruamus, tantoque esse frigidius, quantò debilius & minus generosum. Melancholicis obest, frigidoque ventriculo, maximè muliebri sexui, ob affectus vterinos. Si calidum potetur, venenis resistit, affatim tamen bibitum, hydropem generat.

OMPHACIVM.

Delect us. ANte ortum caniculę ex immatura vua expressum, in vsum veniat, ex præscripto Dioscoridis, aut vulgi fiat more, modo limpidum sit.

Vsus. Æstiuis mensibus bilis retundit ferociam, appetentiamque conciliat: iis vtile, qui calida sunt temperie & stomacho robusto.

Damna. Pectus validè astringit, tussimque prouocat, neruis inimicum est, & colicos affectus prouehit.

Correct. Vna itaque cum carnibus, aut aliis calidioribus cibis pinguibus dulcibusque edendum.

Gradus. Frigidum est primo gradu, siccum secundo.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Æstate & cœlo calido, iuuenibus, & bilioso temperamento præditis conuenit, at inimicum est senibus.

HISTORIA NATVRALIS.

QVam Itali Agrestam, Omphacium Latini nominant.inflammatis & ambustis magis quàm acetum conuenit.cholericis imprimis & sanguineis Vtile.Plerique eius succum ex minoribus limonibus aut arantiis acidis exprimunt,indeque Omphacium conficiũt, id quod reliquis omphacii specieb. gratius multo euadit. Quod laudem meretur,citrino ad rubrum colorem Vergente præditum sit oportet. Efficacem, Vbi Vsus postulat refrigerandi Vim obtinet.Calidi cibi ex præscripto Auicennæ,in quorum censu columbæ sunt,multo edantur omphacio,Vti & cæteri: At piscibus cum aromatibus adiungendum est.

INTINCTVS.

Delectus. ILle probatur, qui ex odoratis fit herbis, vtpote serpillo, mentha, basilicone, aceto rosaceo, duabus caryophyllis, pane tosto, momentoque allij, si quis eius etiam vsu delectetur.

Vsus. Appetentiam consopitam excitat, ciboſque palato commendat, concoctionem iccircò adiuuat, pituitamque ventriculo inhærentem incîdit.

Damna. Febricitantibus tamen est noxius, & his qui calidiori ventriculo præditi sunt, si affatim præsertim assumatur.

Correctio. Si omphacij conueniens ei qualitas adiungatur, aut arantiorum acidorum succus, adhæc si optimi cibi superedantur, minus noxius est.

Gradus. Temperie pro herbarum, ex quibus fit, naturâ magis minúsue est calidus.

Tempus, Ætas, Temperamẽtũ. Inuentus est eius vsus ad gulam irritandam, calidiori præsertim cœli cõstitutione, omni ætati, temperamento, iuuenibus maximè vtilis.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

INtinctus viride condimentum est, magno mensis in vsu cum carnibus editur, vt gustui gratiores euadant, æstiuis præsertim mensibus, cum nimio calore appetitus prostratus languet. Cōficiendi eius non vna eademque est ratio, sed variæ & diuersæ. Quamquam Virgilius hoc versu

Allia serpillumque herbas contundit olentes,

suum moretum cæteris anteferre videatur. Huiusce loco sūt, qui Mostarda, quasi mustum ardens vulgo dicta, vtūtur, quod tamē intinctus genus frigido cœlo potius vsurpandum videtur. Sunt qui alliatam, succum vuæ, acidulorum cerasorum, piperatam, & id genus alia embammata, pro vario hominum palato & temporum anni ratione in vsum adhibeant.

LAC.

Vſus. Crebrum auget, corpus impinguat, hecticis eſt vtile, vrinæ ardorem compeſcit, affatim nutrit, colorem corpori vegetum & floridum conciliat, Venerem auget.

Damna. Febricitantibus eius vſus eſt noxius, vti & caput dolentibus: vitandum etiam his qui oculorum affectibus infeſtantur, item catharroſis, nephriticis obſtructione laborantibus, dentibus etiam & gingiuis inimicum exiſtit.

Correctio. Hæc cupienti euitare, tantillum ante ſumptionem inii ciat ſalis, vel ſacchari, vel mellis, ne cogatur in ventriculo, & lac ieiunus potet.

Gradus. Humidum eſt ſecundo gradu, temperato interim calore præditum.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Calidæ aëris conſtitutioni, iuuenibus biliofis, firmo ventriculo præditis conuenit, vitandum ſenibus & catharroſis.

HISTORIA NATVRALIS.

Lac è triplici constat substantia, serosa, quæ frigida & humida, nitrosa, & aluũ soluẽdi vi prædita, existit: secũda pingui, è qua butyrũ fit, quæ tẽperatã nacta est qualitatẽ, ac vnctuosã: tertia, crassa, quæ in caseum cogitur, eaque substãtia crassa, viscosa & pituitosa est. Humanũ omni lactis generi longè latéque antefertur, inde vaccinũ, hinc ouillũ, dein caprillũ, demũ bubalinũ: quorũ quidẽ vnumquodq pro pascuorũ natura ac præstãtia, in suo genere præstantissimũ cẽsetur, ad hæc nõ minima anni partiũ habenda est ratio, ætatisque animaliũ. Lac multo sero redũdans perfectissimũ habetur: at quod plurima caseosa substãtia cõstitit, ceu prauum ab vsu eliminãdũ est, quòd lithiasi generãdo obnoxiũ sit. Cõtinuus lactis vsus dẽtib. & gingiuis nocet, quã noxã vt deuites, cõfestim à lactis potu melicrato os abluendũ est, id etenim dẽtes firmat & stabilit. Aluũ lac ciet, tussim sedat, pect⁹ dilatat. optimũ è morbo conualescẽtib. remediũ. Tantum assumendũ est, quantũ cõmodè digeri possit, neque aliud quid

dein ciborũ ſuperingerẽdũ, ceſſandũ ab omni motu corporis, non dormiẽdũ, neq. vinũ ſuperbibẽdũ, antequã optimè à ventriculo confectum eſſe conſtet.

BVTYRVM.

Delectus. SIt quàm recentiſſimum ac dulciſſimum, ac inter cætera laudatiſſimum ouillum.

Vſus. Mundat vehementer, pectoriſque, thoraci, ac pulmonum impactam eluuiem potenter educit, præſertim ſi ex frigida c uſa originem trahat, tuſſimque compeſcit.

Damna. At ventriculum relaxat & debilitat crebrior eius vſus, nauſeamque inuehit.

Correctio. Cibi itaque butyro corroborantes aſtringentesque & quos ſtipticos vocant ſuperedendi ſunt, aut ſaccharum roſatum vetus.

Gradus. Calidum eſt & humidum principio primi gradus.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Omni tempori etiam recens conuenit, ſenibus quã iuuenibus vtilius, quod deſtillationibus emũdandis permagno vſui ſit.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

OLei recentis cum butyro recenti iidẽ sunt effectus: pectus deobstruit, pulmones mundat crassosque catarrhos, viã scilicet ad eorum exclusionem præparando attenuãt, si præsertim cum sacharo aut melle assumatur. Vsus butyri cum sale condiendi nulli non notus est, hac etenim vnica ratione asseruatur, maiorémque sibi calorem adsciscit, neque tamen ea propter aperiendi pectusque expediendi, qua præditum est, facultatem deponit, tantoque calidius euadit quanto vetustius.

CAPVT SEV FLOS LACTIS.

Delectus. Sit recens, lento igne coctum, quando ex lacte eximitur.

Vsus. Pectoris affectibus haud secus atque butyrum conuenit, palato arridet, stomachique asperitati ac siccitati medetur.

Damna. Tardè concoquitur cæterisque cibis supernatat, crassi est alimenti, facilèque in vapores facessit.

Correctio. Parcus itaque eius vsus sit, copiosa sacchari mellisque quantitate addita.

Gradus. Calidum est & humidum primo gradu.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Iuuenibus & biliosis potius quàm senibus & catarrhosis conuenit, ventriculum enim robustum requirit.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

Flos lactis à butyro parum admodũ differt, cum itaque vtrumque floris lactis & defecatissimæ substantiæ se in morem habeat, butyrum quidem, sine ignis adminiculo, vasculis quibusdam è lacte excipitur, at colostrũ, non nisi, vbi leuiter lac ebullierit: quod si etenim nimiũ bulliẽdo lac efferuescat colostrũ nul lũ fiet: aut si quod exciperetur, prauum illud, & nulli fieret vsui, quo fit vt colostrum diutius asseruari nequeat, sed mox acescat, id quod butyro minimè vsuuenit. Colostrum satietatem subitò inducit, quinimo & nauseam, si quis copiosè eo vtatur. Parcus itaque eius vsus sit, idque sumpta refectione cum saccharo. Optimum in Neapolitano regno conficitur, vbi super caulium foliis cogitur. Nattas indigenæ nuncupant, & si alibi locorum vspiam, ibi certè sapore maximè est laudabili.

LAC PRESSVM.

Delectus. Lac pressum è lacte, à butyro necdum segregato fiat, sit recens, eiusque animantis quod lætissimis sit vsum pascuis.

Damna. His subuenit, qui siti ardoreque stomachi tentantur, & qui robusto sunt ventriculo.

Correctio. Pectus constringit atque asthma accersit, & quia caput exhalationibus tentat, syncopen non rarò atque suffocationes inducit.

Gradus. Hæc mala euitabuntur, si aut rarus, aut nullus eius vsus sit. Ast si res ita postulet, vt eo vesci libeat, prima mensa & saccharo multo conditum, edatur.

Tempus. Temperatè frigidum est & humidum.

Ætas, temperamentum. Calidæ aëris constitutioni conuenit, idque iuuenibus biliosis, at senibus & catarrhosis minimè.

HISTO-

HTISORIA NATVRALIS.

LAc pressum, quod la giuncata Itali nominant, omnium coagulorum instar se habet, ac citò putrescit, cæterisque cibis si superedatur, indigestos ac crudos eos per aluum protrudit. Tardè & defficulter conficitur, ac ventriculum robustum requirit. Crassum nutrimentum gignit, ac calculo generando est idoneũ. Lienteriam non paucis inducit, aut intestinorum lauitatem. Nullum lacticinii genus eo est perniciosius. Iuncatam Itali à iunceis vasculis in quibus & asseruatur, & aliò defertur, nuncupant.

LAC COAGVLATVM, RECOCTA VVLGO.

Delectus. DEligantur quæ ex selectissimo lacte conficiuntur, adeoque recentia, vt pæne calida adhuc in vsum mensis adhibeantur: illa etenim quàm citissimè à ventriculo conficiuntur.

Vsus. Vtile alimentum iis censenda sunt recocta qui calido sunt temperamento, & qui à biliosorum humorum destillationibus infestantur, sitim restingunt & bilem refrenant.

Damna. At frigidiori noxam pariunt ventriculo, neruis inimica sunt, soporem inducunt, & tardè digeruntur.

Gradus. Frigida sunt & sicca primo gradu.

Tempus Ætas, Temperamẽtũ. Iuuenibus itaque recocta conueniunt, biliosis, & qui se plurimum exercent, quacunque etiam anni constitutione.

HISTORIA NATVRALIS.

Quæ ex lacte coagulato recocta fiũt, minus caseo recenti nocent Ventriculo: quæ si sanum nacta sint corpus, ei plus prosunt quàm obsunt. at si in frigidiorem æquò Ventriculum illabantur, nunquam conficiuntur, quod substantiam adepta sint frigidam & densam. Quo sanè loco obiter notandus venit Platina, qui calidum recoctis temperamentum attribuit. Salita peiora sunt recentibus: exiguum enim prauumque sufficiunt corpori alimentum, sitim gignunt, aluum astringunt, flatusque generant. Calculo autem renum generãdo idonea sunt, obstruuntque Vreteres, difficulter concoquuntur. Colostra itaque recoctis anteferenda sunt, quod ex puriori lactis constent substantia, quòd promptius à Ventriculo conficiantur, quod crassi nihil obtineant sed illico aluum permeent, refrigerent, & sitim sedent.

CASEVS.

Delectus. Recens deligendus est, è lacte té-perato confectus, ab eoque animante emulctum, quod selectissimis sit vsum pascuis.

Vsus. Emollit, impinguat, palato gratus est, neque obest ventriculo, & qui talis est qualem descripsimus, is præstátia vincit reliqua casei genera, promptiusque digeritur, dummodo non nimium densus ac coactus sit.

Damna. Crebrior eius vsus obstructiones gignit, si in debiliorem illabatur ventriculum.

Correctio. Cui malo obuiam facilè itur, si cum nucibus, amygdalis, pyris & pomis esitetur: deuitandus tamen est eius superfluus vsus.

Gradus. Frigidus est & humidus secundo gradu.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Iuuenibus & plurimo exercitio deditis, potius quàm senibus ac otiosis conuenit, quòd contumacius digeratur, & robustum requirat ventriculū.

RECens caseus plus salito & nutrit & humectat. Tametsi vero omnis in vniuersum praui sit succi: cum recens tamen est, quod à calido ventriculo facilè digeratur, noxæ minus reliquis adfert: sanè eodem quo conficitur die, mandendus est, vetus enim prauam sibi naturam adsciscit. Ideoque vetus audit pessimè, quod malè conficiatur, sitim inducat, sanguinem inflammet, calculum procreet, iecur obstruat, tardè ventrem permeet, bilem gignat, aluum astringat, quam astringendi vim à coagulo adipiscitur: Plus inflammando damni adfert caseus, quàm commodi attenuando: qui media est ætate, ventriculo maximè cõuenit, eũque si debita quãtitate assumatur parũ afficit. Ouillus præstãtia anteit cæteris, haud secus atque caprillus malitia vincit reliquos. Axiomatis hoc loco sit: Tantùm esse edendũ casei, vt ventriculi orificium sigilli instar occludat, istiusque decet esse memorem prouerbii:

Caseus est sanus, quem dat auara manus.

Cur potus necessarius sit?

POtus quiddã actu humidum est, quòd se cibis in vẽtre permisceat, eosque ad singulas corporis partes deuchat. Duabus autem potissimum de causis requiritur: quarum altera est, vt corpus intrinsecus humectet, humidumque istud quod dissipatur tractuque temporis dissoluitur, restauret: Altera, vt ad singula membra, ceu vehiculum quoddam cibos deferat, tantamque iis penetrandi vim, quanta ex vsu sit, tribuat. Cibi autem potusque ista permistio concoctionis gratia administratur, at hæc nutritionis, vti nutritio sanitatis conseruandæ. id quod elementorum quæ diuersa natura constant, inter se permistio liquidò demonstrat. Cumque haud aliud sit concoctio, quàm natiui caloris quędam perfectio, eaque in vno eodemque subiecto, quod cõtrariis constet passionibus, teste Aristotele 4. meteorum: manifestum est tantò fore nutritionem absolutiorem, quanta fuerit concoctio perfectior:

quod

quod fit legitima cibi potusque in seipsa permixtione, in qua quidem actione primarum, quas vocant, qualitatum passiones debita temperie cōcurrant permisceanturque necesse est. Operæpretiū verò est, vt id quod concoquitur, hordei cremori simile euadat, aut tenue sit, ac penetrandi facultatem habeat. Nūc cùm isti quibus vescimur solidi sint cibi, necesse erat eos liquido quopiam diluere, quo penetrarent ac tenues euaderēt: at istud potus est, quem Plato in Hipparcho humidum corporis nutrimētum appellat, ac 2. de legib. idem asserit, senum corpora haud secus vino, quàm ferrum igne emolliri, vinique beneficio duritiei ac siccitati decrepitæ ætatis resistere.

Quæ in bibendo leges obseruandæ sint.

Neque vinum, nec aqua ieiuno cōpetunt ventriculo, præsertim à balneo, congressu Venereo, aut aliquo simili violento exercitio, ex quo crebra orta sit respiratio, aut à copiosiore sudore, nisi cibo, præsumpto. qui

ſecus faxit, noxam capiti, cerebro neruiſque infert, mētiſque alienationem, ſi præſertim vehementer fameat, inducit.

Tribus à cibo ſumpto horis, ab omni potu abſtinento, aut vini tantillum aquæue pro more aſſumunto. Repleto etenim ventriculo, potus impedit quò minus eius ſubſtantiam cibus attingat, quin etiam hoc pacto vinum aſſumptum debitam cibi permutationem vetat.

At vbi è ventriculo deſcenderit, iis qui magna ſiti vrgentur, liberalior vini atque aquæ, vtro conſueuere, vſus permiſſus eſt.

A cibo pota aqua frigiditate ſua conctionem impedit, at vinum penetrandi inſigni vi præditum, crudum cibum per membra diſtribuit.

Quem noctu vrget ſitis, os abluat, aut tantillum duntaxat bibat, idque ex anguſti oris gutto, ſomnumue tolerāter ſine omni potu ex Hippocratis præcepto capeſſat, niſi nimium ſalita comederit.

Neque allio, neque cæpis, aut id genus aliis acrioribus cibis ſuperbibendum

bendum est, ni ignem igni addere, prauique id genus succi cibos crudos incoctosque per venas digerere libeat. Verùm antequam bibatur, meliores cibi ingerantur, indeque ad potum procedatur.

Quibus vino interdictum sit, quibusue eiusdem vsus permissus?

Pueri à vino abstinento. perinde enim est si pueris vinum des, atque si ignem addas igni, aut lignis ac sarmétis quæ ignem promptè concipiunt. mentem quippe pueris merũ turbat.

Sapienter itaque Plato ante 18. annum à vino abstinere iubet belli duces, iudices, Reipubl. administratores, aut si qui similem functionem publicam obibunt, his toto administrationis tempore vini vsu interdicit. Ac pueros quidem suapte natura à vino abhorrere monet in problematis, quòd cum multo humido abundent, eo non egeant.

In Timæo Plato coniugibus liberis daturis operam, vini vsum adimit.

Iuuenes ii, qui ad ἀκμὴν necdum per-

uenere, sed quorum adhuc corpora incrementum sumunt, vinum diffugiunto. Cum enim natiuo sint calore exuperanti, facilè & animo & corpore inflammantur, & in furorem aguntur.

Iis porrò qui in constanti versantur ætate, atque ad παρακμὴν tendunt, prætergressi annum ætatis 40. eius vsus indulgetur. Senum naturæ cumprimis conuenit, quòd calore suo eius ætatis frigiditate commoderata iustam ac legitimam temperiem ipsorum corporibus inducat. Validioribus tamen vinis abstineant, quòd capiti ac neruis officiant: diuretica sint duntaxat, & quę facilè penetrent, vrinamque promptè cieant. Habeant has sibi Græci leges, nobis hac in re tam acurata cautione opus non est: ipsorum enim vina quòd validissima & efficacissima sint, locorum item tractus calidissimus, facilè noxã conciliarint, à nostris id metuendum minimè, qui dilutioribus vtimur: Neque iccirco in has facilè leges iuraue-rimus, quòd Oenotria Italia à vini fertilitate & vsu veteribus dicta sit.

Fœminis olim vino interdictũ fuit, quod eius vſus in hoc ſexu,virtutis ianua obſerata, vitiis fomentum ac viam aperiret.

Vnde iſtud apud Valerium Max. commemoratu dignum eſt.quòd cõiugem Metellus fuſte delumbatam ac multatam,quòd vinum bibiſſet,interemerit: ac iſtud quidem eius factũ non accuſatore tantum, ſed & reprehenſore caruerit.

Quid conferat moderatus vini vſus?

Ingenii vires intenduntur moderato vini vſu,manſueſcit & cicuratur animus,mens expanditur, corroborantur ſpiritus,exhilaranturque, mœror ac triſtitia pelluntur. Hinc Zeno ſe vino haud ſecus ad hilariorem vitam parari aſſerebat, quàm ſolent lupini affuſione aquæ dulceſcere, & in Problematibus teſtatum reliquit Ariſtoteles, ſpem & audaciam hominibus vinum ſufficere:naturæ vitia contrariis virtutibus permutat, adeò vt ex impio pium efficiat, ex auaro liberalem,ex ſuperbo humilem , ſocordem

ac pigrum excitat, audaciam timido conciliat, taciturnitatem mentisque soporem facundia quadam demulcet, & vegetum quoddam animo acumen ac robur instillat. Persas ac Helenios scribit Rufus vino vti solitos, cum disputare vel differere,aut de re quapiā graui consultare decreuissent, & tunc maximè,cum vel carmen conscribere, aut cuiuscunque generis musico organo canere animum induxissent.aiebant etenim, vinum humanæ mentis potentiam ad actū deducere. Summæ fuit tēperantiæ exemplar Augustus, qui omnibus propemodum satiatis conuiuis mensæ postremus assidere solitus est,primus autem omnium accubantium surgere. Iulii autem Cæsaris in potu commendatur summa continentia à Marco Catone his verbis: Vnus ex omnibus Cæsar ad euertendam Rempublicam sobrius accessit. Celebratur ab affectu his Bacchus epithetis, mitis,dulcis,donatoris gaudii,nobilis,generosi,candidi,teneri,benigni,nitidi & blandi. Vinum porro lene dicitur, suaue,limpidum, liberū, molle,bellum, moscho infectum, pre-

ciosum,fragrans, bonum.

At corpori nostro vinum ista confert. Nutritioni inseruit, concoctionẽ ciborum promouet, copiosumque sanguinem procreat,concoctos porrò humores per totum corpus distribuit, velociter nutrit,cor recreat,flatus discutit, vrinam ciet, natiuum calorem auget, ex morbo conualescentes impinguat,orexin seu apperentiam excitat,sudores mouet,somnum conciliat, sanguinem fæculentum ac turbidum mundat,obstructiones aufert,alimenta singulis corporis partibus,ceu vehiculum defert, crassos ac viscidos humores attenuat,cutis fœdum colorem emendat, cunctaque corporis detrimenta ad exitum promouet. Modus autem in vino adhibendus is est, vt tantum duntaxat assumatur, quantũ reficiendo ventriculo sufficit, ne cibi illi innatent, flatusque gignant aut rugitum.

Qualitate ea vult præditum esse vinum Galenus, vt sit ætate medium, nec recens nimium,nec vetustate exsuperanti,substantia purum ac transparens,album aut subrubrum, odore

Tr-

fragrans, gustu neque aquam præ se ferens, neque austerum, nec amarum nec extremè dulce, ac tale quidem, quanquam omnibus, senibus tamen maximè conuenit.

Vini immoderatè sumpti incommoda.

Quòd vnum natiuus in homine calor non edomuerit, non modò non calefacit, verum etiam corpus refrigerat, frigidosque gignit affectus. Suffocato etenim natiuo calore, cerebro neruosisque partibus maxima accersit incommoda, vnde miserandæ illæ morborum cateruæ, apoplexia, paralysis, lethargus, comitialis morbus, spasmus, tremor, originem trahunt. Animo porrò his malis officit, quòd homines loquaces reddat, iniuriosos, stupidos, homicidas, luxuriosos, mentem corrumpit. dissoluit animum, animalesque simul cum naturalibus facultatibus eneruat. infinita demum, vt [illegible] complectar, humano cor[illegible] mala conciliat. Hac la[illegible] ille Alexan-
[illegible]

dæ helluationis nomine non rarò Androcides his verbis, Memineris te, ô Rex, quoties vinum bibis, sanguinẽ terræ potare, notaret: surdo tamen vsque adeò narrauit fabulam, vt vino etiam sæpius distentus biduum dormierit integrum, ac fabula demum populo fieret. Claudium Tiberium Neronem annales referunt Caldium Biberium Meronem ob helluationem nuncupatum. Eadem res Baccho hæc assignauit epitheta, impudentis, armigeri, fulminei, insani, audacis, martii, belligeri, effœminati, semihominis, bis nati. Vino etiam hæc tribuunt adiectiua, obliuiosum, æstuans, feruidum, fumans, spumosum, ebrium, insanum, iocosum, ignigerum. Nam prærerquã quòd rationis lumen extinguat, subitæ etiam mortis occasionem præbet. Apud nonnullos sanè in bilem in vẽtriculo conuertitur, aliis in acetum facessit, vtraque sanè noxam non minimam homini adferunt. Vnde ebriũ naui in mediis vndis sine gubernatore constitutæ conferre licet. Quod si occasio ita postulet, vt fors liberali ... indulgẽdum sit ... hæc cau-

tio adhibenda est, ne cibis venter farciatur, ne vini immoderatioris vi crudi cibi in venas rapiantur, eorumdemque obstructione vini transitu præcluso, ac diutius in ventriculo asseruato, vapores ac fumi ad cerebrum eleuati aliquod eorum malorum quæ antea recensuimus, procreet. Ciborum verò diureticorum hic euitandus vsus est, vti & dulcium, sed amara potius vsurpanda, in quo censu sunt amygdalæ. Caules rectè inter potandum adhibentur, noxam enim vini abolent, ac post mensam cotonea, cytoneorum pulpa, myrthi baccæ, atque id genus astringentium vsus commendatur. Tractabimus autem (cùm infinitum sit vini omnia genera prosequi) de sex potissimùm insequentibus.

VINVM

VINVM VETVS.

Delectus. Vinum vetus fragrantissimum sit, generosum, spiritibus abundans, non acidum, non amarum, ast gratum omnibus sensibus.

Vsus. Expulsiuam virtutem promouet, prauos humores resoluit, ac flatus discutit, vtile iis quibus venæ aliáque vasa infarcta sunt crudis humoribus.

Damna Nimius eius vsus noxius est neruis, & Veneri inimicus, quòd genituram exsiccet, mentem perturbet, cerebri membranis, quas meninges nuncupant, noceat, vigiliásque inducat.

Correctio. In vsus medicos quod tale est veniat, non in potum: modicè adhibeatur, rariùs, & multa dilutum aqua.

Gradus. Calidum est & siccum gradu tertio, vbi quartum annum superauerit, eóque plus acquirit caloris, quo fit vetustius.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Cœlo frigido, senibus & pituitosis conuenit eius immoderatus vsus: Iuuenibus vti & biliosa temperie præditis, nocet.

HISTO

HISTORIA NATVRALIS.

Vetera parum vina nutriunt, quo fit, ut medicis usibus deputata magis sint, quam mensis, quòd calida admodum sint & sicca. Generosum vinum, ubi quartum compleuerit annum, calidum fit & siccum gradu tertio: atque hi temperiei gradus pro ratione ætatis in eo intenduntur, vnáque paulatim cum calore vinum amariusculum euadit: caput id ferit, neruos impetit, si largiùs sumatur, iis præsertim, qui exquisito sensu præditi sunt. non paucis huiuscemodi vini usus necis causa extitit, id quod Galeni etiam testimonio constat, 2. de locis affectis: ubi Grammaticum quendam commemorat quotidie in balneum ire solitum, cuius puer domi relictus aquæ penuria hornum potens vinum ingurgitarat, unde insomnis factus, febreque correptus, & haud multo post delirio extinctus fuerit.

VINVM RECENS.

Delectus. ID deligatur, cuius crassiores partes in fundo subsederint, quodque optimè defæcatum sit, arte saltem, si natura non licet.

Usus. Vrinæ ciendę, spirituumque instaurandorum vim obtinet ex sententia Auicennę, Venerem auget, cùm genitalis seminis copiam procreet.

Damna. Impurũ ac fæcibus permixtũ, fæculentũ gignit sanguinẽ, eundéque obscurũ & fumosũ, hepaticã dysenteriã, fluxum vulgò hepaticum, gignit, ventriculo ac intestinis est noxium.

Correctio. Obuiã huic malo itur, si ab eius vsu, antequã sponte defæcatũ, vel per coryli ramos percolatũ sit, abstineatur. eas enim vires corylus obtinet, vt 24. horarum spatio limpidissimũ reddat.

Gradus. Primo anno calidum est recessu primo, humidum autem moderatè: calorem secundo anno intensiorem acquirit, sicciusque temperamentum, idque recessu secundo.

Tempus. Ætas, Tẽperamentum. Hyemi, iuuenibus ac biliosis conuenit ac robusto ventriculo prædítis: infestum autem est senibus & pituitosis.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

Recens vinum necdum defæcatum prauos gignit humores, somnosque turbulentos ac flatus in ventriculo ac intestinis, cúmque nondum defer[b]uerit, terrestris plurimum permixtum habet materiei, ac proin vrinæ ciendæ minus tunc temporis est idoneum, quinimo vreteres potius obstruit. Eius itaque vsum qui temperie sunt frigida & humida, deuitent. Galeno teste mustum alium non habet vsum, quàm quod aluum moueat, quasi destituatur facultate prauum ac corpori impensè noxium redditur, tardè conficitur, tardéque permeat. Mediæ ætatis vinum, pellucidum, odorum, acuto sapore destitutum, præstantissimum est.

VINVM DVLCE.

Delectus. Substantiâ sit tenuissimum, transparens ac diaphanum, quanquam id rarum sit inuentu.

Usus. Qui sensuum iudicio, maximè gustus, obiecta gustui iudicant, tali vt plurimum delectantur: affatim nutrit, & pectori est vtile.

Damna. At iecur interim & lienem obstruit, caput implet, sitim gignit, ac renum calculum, & in bilem nullo negotio facessit.

Correctio. Biliosis itaque eius vsu interdicitur, iisque quorum facilè viscera obstruũtur, aliósve aliquo affectu laborant, nisi moderatè ac rarò illud admittant.

Gradus. Calidum est secundo gradu ac tẽperatè hum dum.

Tempus, Ætas, Tẽperamentum. Cœlo admodum frigido eo vtendum, senibus potius quàm iuuenibus, quòd facilè in bilem conuertatur.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

Dulce omne suapte natura homini maximè conuenit : at si quam noxam inducit, id ex accidentis & aduentitia quadam ratione facit. Vinum etenim non quatenus dulce est, sed crassa substantia, ob quam segnius penetrat, praeditum, obstructiones gignit. ideoque nocet hepati ac lieni, abscessu aut scirrho laborantibus : pulmones à crassorum & viscosorum humorum infarctu dulce quidem vinum deplet & expedit, at hepar vice versa afficit, sputum verò promouet, praesertim si album sit. Iccirco verò hepar potius quàm pulmones impetit, quòd necdum elaboratum amplos permeet meatus, vt primùm in iecur illabitur, pulmones verò non nisi per varias vias easque strictas percolatum irrigat.

VINVM AVSTERVM.

Delectus. Qvod modicè astringat deligendum est, neque austerum sit, nec stipticum, subtile, colore diluto præditum, maturum.

Vsus. Febribus diariis conuenit, hepati inflammato, ventriculo plus iusto aridiori, modicè refrigerat, sitim tollit, fluxum sistit, & vomitum.

Damna. Pectus astringit, tussim prouocat, prauum suppeditat alimentum ac sanguinem, liberamque sudoris exhalationem impedit.

Correctio. In medicos, itaque potissimum vsus accersendum, in analeptice & conualescentium cura, item temperamento calidiori præditis, qui bile multa abundant præscribendum.

Gradus. Inter omnia vinorum genera ita debili calore est præditum, vt vix primum attingat gradum: siccitate autem secundum obtinet.

Tempus. Ætas, Temperamentum. Cœlo eius vsus competit maximè æstuante, iuuenibus, biliosis, deuitandum verò senibus & pituitosis.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

Vina acerba, Pontica Arabibus dicta, immatura, austera, stiptica, cùm parum à se mutuo & sapore & qualitate distent, ferè ab auctoribus confunduntur: quanquam austero amaritudinem quandam ascribant, acerbo autem sorborum sapori æmulum. Quæ acerba sunt propriè dicta, ingenti resistunt æstu: quanquam cum acido nil commune habeant, sitim sedant, moderatè refrigerant, neque tamen condonanda sunt, nisi his qui ventriculo natura admodum sunt calido. Lora quæ ex optimo vino fit, præstantissima est, nam quæ ei inest acris mordacitas dulci permista, aut alij alicui generosi vini sapori, vrinam ciet, cibi concoctionem promouet, fumorum vetat ad caput exhalationem ac ascensum, & deiectam restaurat appetentiam.

VINVM RVBRVM.

Delectus. Consistentiâ sit subtile, quoad eius fieri potest splendidum, clarum pyropo gemmæ æmulum.

Vsus. Affatim nutrit, optimum gignit sanguinem, syncopen tollit, iucunda conciliat insomnia.

Damna. Si crassiusculum fuerit, ventriculum saburrat, hepati ac lieni noxium est, propter obstructiones, & tardè digeritur.

Correctio. Superedenda itaque ei sunt mala granata, aut aranria acida, aut si quid aliud eiusce generis acido sapore, aut succo condîtum, libet.

Gradus. Calidum est in fine primi gradus, & principio secundi, reliqua temperatum.

Tempus, Ætas, Temperamentum. Frigido cœlo competit, iis qui vel propter ætatem vel temperiei rationem plurimo nutrimento egent, aut astringenti medicamento.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

Vina rubra ac consistentiâ crassa, plus aquosis nutriunt, ventriculum tamen propter crassitiem nonnihil aggrauant, caput autem non impetunt, neque ebrietatem accersunt. quòd si quam inducunt crapulam, tardè ea discutitur, venas crasso sanguine infarciunt. Galenus se vidisse asserit, athletis ad augendas vires familiarem huiusce vini vsum fuisse, ac huius beneficio eas etiam acquisiisse: porcinis enim carnibus simile alimentum progignit. Iuuenibus iccirco prima dandum mensa est, senibus neque prima, neque postrema, ob defectum enim natiui in senibus caloris, calculos gignit, ac renum obstructiones. Nigra dulcia promptius his nutriunt, sed magis obstruunt. Nigra austera atram gignunt bilem: rubra dulcia sunt thoracica. Quæ rubra inclarescunt & pellucida fiunt, vrinam vehementer cient, & aurum colore æmulari dicuntur.

VINVM ALBVM.

Delectus. AEtate annum non excedat, quod in vsum accersendum est ob ingentem quo pollet calorem, pellucidum, splendens, à maturis vuis expressum, in collibus natum.

Vsus. Venenis resistit, à putridis humoribus venas vindicat, ac putredinem arcet, senibus vtile, quòd natiuum calorem intendat.

Damna. Libidinem coercet, quia genituram suo calore exsiccat & extinguit, conualescentibus è morbo noxium, vti & his quibus debiliora membra sunt, si confertim bibatur.

Correctio. Ab hisce malis vindicatur, si moderatus eius vsus adhibeatur, si exquisitè lymphatum sit, & si cytoniorum pulpa quam carnem nuncupant, ei superedatur.

Gradus. Calidum est principio secundi gradus & siccum primo.

Tempus, Ætas, Tēperamētū. Conuenit omni tempori, ætati & temperamento, nisi nimium inueteratum sit, & si debita quantitate adhibeatur.

HISTO-

HISTORIA NATVRALIS.

Citrini coloris vina alba nuncupantur: citrina autem, quòd maturo citrio malo similia sint, nominari consueuere. Fragranti odore praeditum tale vinum est, & generosum maximè, si in collibus enatum sit: vnde istud Virgilij: Bacchus amat colles. facilè penetrat, bilem gignit, caput ferit: quam gignit crapulam, hac facilè dissoluitur, citò permeat, excrementitios humores incidit, frigida corpora excalefacit, qui calido sunt temperamento, huius vsum deuitent. Alia sunt albescentium vinorum genera, tenuia, aquosa, diaphana, aquae similia, quae aquae misturam non admittunt, ὀλιγοφόρα Galeno nuncupata, haec vrinam cient, & sudorem proliciunt, parum admodum nutriunt, caput non impetunt, somnum conciliant, quartanarijs & diarijs sunt remedio, item ijs qui ex febribus conualescunt, sitim sedant, aestate sunt vtilia & concoctionem adiuuant.

AQVÆ NATVRA ET Effectus.

AQua simplex corpus est, locumque suum naturalem circa conuexam terræ superficiem obtinet, ita vt ab aëre ambiatur: frigida est & humida, humorum omnium tenuissima, sincera. Elementaris aqua nunquam incalescit, vti neque sincerus aër nunquam refrigeratur. ea nos destituimur: at simplicis istius loco aliam habemus, quæ propter mixtionem paruo negotio putrescit ac corrumpitur, cùm è conuerso simplicia elementa non putrescant, sed aliud in aliud conuerti natum sit. Nullum corporibus nutrimentum affert aqua. nam cùm simplex sit (corporum sanè respectu) iis assimilari nequit, cum nutritio nil aliud sit, quàm alimenti, mediante calore natiuo, ad corpora nostra assimilatio. Aqua porrò cùm sit frigida & humida, natiuo calori adæquari nequit, vti neque siccitati.

Nutritionem quidem adiuuat, hoc ipso, quòd cibum temperet fluidioremque

remque faciat ac penetrationi idoneum, Hippocrate, Chrysippo & Erasistrato auctoribus : aqua non est cibus, sed cibi vehiculum. At ego aquam iccirco nutrire negauerim quòd cùm nutrimentum proxima potentia sanguinis esse debeat, remota verò membrum, aqua ob exsuperantem frigiditatem & quòd corpus simplex sit, nec sangu nis formæ, nec membri capax esse potest : ideoque neutiquam nutrire.

Tametsi verò aqua non nutriat, necessarius tamen eius erat vsus, tum ob commemoratas causas, tum etiam, vt sua qualitate acrimoniam adscititii ac extranei nostri caloris moderaretur, sitique inde ortæ sua contrarietate obsisteret, tum etiam vt fumos ac vapores qui in pericardio coaceruantur, ac circa cor conglomerari solent, absumeret, qua ratione naturæ humanæ haud parum adminiculatur. Quanquam & hoc ei familiare sit, vt vbi à calore vehementiori euincitur, in eius sese naturam transmutet, adeóque sitim, quam aliàs obtundere solebat, augeat. Omni ætati aqua conuenit,

idque peculiare prę vino obtinet, quo nomine inflammatis maiori quàm vinum, est vsui, vti & melancholiæ ab adustis humoribus genitæ, ac cordis palpitationi.

His notis præstantissima deprehenditur aqua, si pellucida sit & limpida, quam gustus iudicat neque salsam, nec dulcem, nec amaram, nec acrem, sed insipidam, omnique peregrino sapore priuatam, quæ fœtidi nil olcat, nec putrida sit, nec gustu abominabilis, quam visus turbidam non iudicet, sed pellucidam, ac tenuem, id quod eam à purissimo aëre elaboratam euincit: ea etenim facilè distribuitur, incalescit minimo negotio, citóque refrigeratur, ad hæc ceu aere refertissima, terreni vero minimum obtinens, leuis admodum. Et hanc quidem Hippocrates bonam censet, quæ hyberno tempore calida sit, frigida æstiuo.

Aquas hoc probant experimento: linci panni eiusdem ponderis binas capiunt particulas, quas diuersis aquis immersas soli siccandas exponunt: harum quæ prima exsiccatur, leuissimæ immer-

immersam fuisse aquæ, extra contro-
uersiam est, vel vtriusque siccatæ pondus explorant, leuissimæ eam immersam aquę iudicantes, cui præponderet alia. Illa etiam præstat cæteris, in quā herbæ, legumina, aliáue id genus citò percoquuntur, contrà si tardè. Adhæc melior est aqua fontana, quæ contra Orientem fluit per loca pura, non cœnosa, dummodò Aquilonem attingat, rapidi ac velocis cursus per alueos calculis minutis & purissima arena refertos. Quæ in Aquilonem excurrit, crassa est, tardæ concoctionis, nec facilè incalescit. Quæ contra Occidentem, frigidissima & ponderosissima. At quæ contra Meridiem, calida est, salsa, vt plurimùm insalubris, austris maximè spirantibus.

Fluuialis aquæ, nisi poscente necessitate, vsus nullus est, ac ex maximis quidem fluminibus & longè ab vrbibus remotis, quò à cœno ac omni eluuie immunior sit, petitus. Quòd si turbidæ vsum necessitas postulet, superedantur ei amygdalæ dulces, aut temperetur limpidissimo vino, aut bolus Armenus Orientalis ei permi-

sceatur, aut spodii puluis. Perniciosæ item sunt, quæ è profundissimis puteis haustæ, pigræ & desides, quæ rarò commouentur. nam quòd ponderosæ sint, & crassæ, obstructiones gignunt & magnos lienes.

Vincit cæteras præstantia, quæ media pluit æstate, maximis tonitruis, Paulo Ægineta teste: quanquam facilè ob nimiam subtilitatem corrumpatur. Cui vitio occurri potest, si in pura ac nitida cisterna asseruetur. Ea, ex Galeni sententia, dulcis est, pellucida, vtpote à sole, qui puriores aquæ portiones sursum attrahit, elaborata præstantiorque reddita (dummodo nihil vitii à loci natura, in quo asseruatur, contrahat, aut fœtido odore inficiatur. talis enim pectori nocet, tussim inducit, ac raucedinem accersit) concoctionem iccirco adiuuat, vrinam ciet, iecur & renes moderatè refrigerat, pectus dilatat, neque in frigiditate modum excedit. Plato in Euthydemo pretiossimum liquorem aquam nuncupat, tametsi vilissimo ematur. Quæ res poetis ansam præbuisse videtur, vt eam, quæ plurimis beneficiis mor-

talium

talium genus afficeret, liquidam, argenteam, susurrantem, currentem, fugacem, loquacem, manantem, gelidam, puram, cœruleam, sobriam, viuam, garrulam, vitream, irriguā, transparentem, scaturientem, vndantem, tenuem, mobilem, piscosam, dulcem, amœnam, somniferam, fœcundam, crepitantem, surdam, caducam, cisterninam, raucam, vagam, herbosam, fragilem, transcurrentem, riuosam, lenem, emaculatoriam, querulam, fumosam, salientem, emanantem, placidam, ventosam, sonoram, albam, resplendentem, nauigeram, instabilē, limpidam, rorulentam, & cadentem nuncuparent. Nec desunt qui nominis ἴσῳμον è vocabulo elicere ausi, aquam quasi æqualem nominarint, quod à ventis minimè agitata, nil ea ipsa tranquillius aut æqualius reperire sit. Nonnullis aquam, tanquam à qua vi viuimus, nominatam placet, quòd præter infinitas, quas suppeditat nobis vtilitates, videatur cæteris imperare elementis. nam & maximam terræ partem obtinet, ignem extinguit, in aerem attollitur, ac quasi cœlum petere

videtur, ſuoque denuo in terram prolapſu mira fœcunditate eam beat, eiuſque gremium implet, quæ ſine eius congreſſu ſterilis & inhabitata futura eſſet: ex ſeipſa demum, ceu vtero quodam piſcium, tam diuerſa in humanos vſus producit genera, producit & metalla ac gemmas præſtantiſſimas. Platonis in Timæo de his, quæ in ſublimi gignuntur ex aqua, hæc eſt ſententia: Cùm in modum vaporis, aqua in ſublime eleuata, atque à reliquis diſſimilaribus partibus ſeparata, in ſeipſam conglobatur ac compingitur, grando fit: cùm autem deorſum fertur, frigore condenſata glacies gignitur in terra: quæ verò minùs, & ex dimidio compacta eſt, ſupra terram, aerei plurimum retinens, nix fit: in terra verò compacta & ex rore facta, pruina dicitur. Ex quo conficitur, niuem aërei in ſe plurimum obtinere, parum autem congelationis: quod ex fumo ab ea aſcendente, vti & eo ipſo, quòd aquæ innatet, manifeſtum euadit.

Commoda

Commoda potus frigidæ.

Natura neceſſitate quadam impulſa, eam, quam in potu frigidæ perſentiſcimus, voluptatem indidit, quò ad eius vſum nos inuitaret, haud ſecus atque in complexu Venereo, cui iccirco voluptatis ſtimulos addidit, vt nos ad ſpeciei conſeruationem procurandam incitaret. Ex quo conficitur, frigidæ potum, cùm tanta hominum voluptate perfundat, omnium animantium generi, humano præſertim, cumprimis eſſe neceſſarium. Quæ res vt clarior euadat, infenſiſſimos duos hoſtes calori noſtro natiuo inſidiari, obſeruandum eſt: Excellens frigus, quo is ſuffocatur, ac externum aduentitiumque, qui eum depaſcitur diſſoluitque calorem, ſiue is æſtatis caloris exceſſu ſæuientis, ſeu regionis eſtuantis natura contingat, aut corporum violentiori motu ac exercitio: quæ omnia cùm inflammandi corporis maximam vim obtineant, parem etiam adepta ſunt diſſoluendi diſſipandique caloris natiui. Ad hos itaque hoſtes

expugnandos, seseque recolligendum, operæpretium erat, vt maximo se muniret frigore, quò per antiperistasin vires prostratas recuperaret, docétque quotidiana experientia, calidæ potu eundem natiuum calorem dissipari atque exhalari, ventriculum relaxari, concoctionem impediri, vaporibus ac fumis caput impeti, sensuumque aciem hebetari. Potus porrò ita contemperandus est aëris, anni temporis, regionis calori, vt quantò ille debilior est, tantò frigidæ potus gradus remissiores sint: si hic intentior, eadem in egelidæ vsu seruetur temperies, quòd refrigeratio ista haud aliud sit, quàm temperamentum calidi. Siculos memorant ante introductum niuis vsum, cùm in aere degant feruentissimo, ac tepidissimis vtantur aquis, quotannis æstiuis mensibus maximo numero febrium pestilētium tyrannide è medio sublatos: ducebant autem hi morbi ex primarum obstructione hepatis venarum, ob prauam calidi potus concoctionem factam, originem: quod malum ferocire desiit, ex quo primùm niuis vsum in potu admisere,

misere,annis circiter abhinc 20. Diligenti namque obseruatione exploratum est,in vrbe Messana quotannis mille numero pauciores quàm antè vsum niuis homines interire:quo fit,vt vel è fæce plebis pauperrimus quisque opifex, in annona procuranda, non panem modò & vinum,sed & niuem numeret. Efflagitabat verò & alia potum frigidæ necessitas, vsus videlicet & finis, cui in nostro corpore potus destinatus est,vtpote vt per totum corpus permeans illud humectet,humorem illum assidua euaporatione transpirantem ac decidentem restauret:cui perficiendo solus humor tanquam passiua qualitas, non sufficiebat: quocirca fortiori egebat adminiculo, actiua nempe qualitate ceu passiuæ in suo statu conseruatricis. hæc frigus est in potu,non calor,quòd hic humorem absumat, frigus vnà & vsum & voluptatem corpori affert, ac humorem è vestigio per vniuersum corpus ita distribuit, vt singulæ partes, prout res earumque natura deposcit,eius vsum experiantur. Quapropter recta ratione constitutum

est, ac concinno ordine, vt aqua primo loco frigida, propter temperiem frigidam ac humidam, dein vinum frigidum, quòd præter refrigerationem & humectationem corpus nutrit ac dulcedine sua refocillat, tandem fructus assumantur, quòd & natiuum calorem contemperent, ac simul cibum potúmque subministrare videantur. Ex quibus istud demum conficiemus, frigidæ potum omnes facultates ad functiones suas vegetius obeundas, excitare ac corroborare. Attractricem, Retentricem, Alteratricem & Expultricem, ac viscerum quidem internorum vires ac robur ita intendit, vt nullis admissis prauis & corruptis humoribus, forinsecus à centro ad circumferentiam illos propulsent & abigant, vapores item ac fumos, nimio solis æstu in aere collectos, qui cor impetùnt ac fatigant, haud secus dissipat ac dissoluit, quàm collectam ac coactam in valle aliqua densam ac opacam nebulam serenus aliquis solet ventus. Optimus autem refrigerandi vini & Ægyptiis vsitatissimus modus est, si noctu sub dio aut ventis frigidis

exponatur: optima enim illa & maximè falubris ratio eft. Cùm enim aer fubtilis fit, nil terreftre aut denfum in fe continet: at eo beneficio tum fanè deftituimur, cùm vfus maximè poftulare videbatur, neque enim tum ifti venti fpirant. Et commodè in puteis refrigeratur, modò duobus extra aquam palmis vafculo fuo vinum fufpenfum fit, vt ab aere potius per aquam algente, quàm per ipfam aquam refrigeretur. Halonitro nauigantes etiam vtuntur, at parum id efficaciæ obtinet, neque enim aliter fuas vires exerit, quàm quòd violento fuo motu aquæ partes, à centro ad circumferentiam propulfæ, aerem refrigerent, vnà cum vicinioribus corporibus. aer etenim fuperficies aquæ calefacit, vti in phiala vitrea vino repleta, atque in aqua agitata videre eft, quod torrere vinum nuncupant. Poftremus modus eft per niuem, omnium laudibus decantatus, modò ei non permifceatur, quod bibimus, fed per contractum refrigerat, nec afpergendos edit effectus. Cum enim nix fit coactus aer, aqua proinde leuior,

vti cui supernatet, consentaneum est quòd citra damnum refrigeret: id quod res ipsa etiam docet. Ex liquefacta namque niue oriuntur flumina, quæ tametsi rustici potent, nil tamen ex eorum vsu persentiscunt incommodi.

Niuem porrò à centro ad circumferentiam noxia quæque propellere, experientia compertum est. In vitreis quidem scyphis si aqua aut vinum cōgelantur, è vestigio frigoris, quod à dictis liquoribus prodit, vt eluuiem quandam ceu calicum pannum ad exteriorem scyphi regionem propelli, quod maxima contemplantium voluptate frigoris immensi argumentum oculis obiicit. Circa quam obseruationem notandum venit, istiusmodi eluuiem, quæ exteriorem scyphi superficiem circumuestit, ac veli more incrustat & obscurat, nunquam in optimè ablutis ac tersis scyphis apparituram. Credant hoc mee, precor omnes, experientiæ, ac promicondi cumprimis hac occasione sint moniti, vt calices sepius abluant, aqua primùm, deinde cinere, tandem aceto, vt suum rectè munus-

munus extergendis ab eluuie poculis expleant. Hac etenim ratione efficient, vti non à glacie modo, sed ne à frigidissimo quidem obiecto (si quid modo glacie reperire sit frigidius) calices, qua dictum est ratione, inuestiantur ac obscurentur.

Ex iis quæ hactenus allata sunt, duo hæc verissima consectaria necessario tandem conficiuntur. Principiò, corpore ab omni eluuie, humorum copia ac noxa libero, futurum esse vt frigidæ potus beneficio in suo statu permaneat, haud secus atque scyphus optimè elotus atque emundatus, & vt potus eiusdem vigorem atque interna viscera, vti dictum est, corroboret. Quòd si verò (vti plerunque fieri assolet) superfluis repletum humoribus corpus fuerit, frigidæ potus, sua vi atque natura, superuacaneum atque inutilem corpori humorem ad circumferentiam expellendo, principalia membra in suo statu conseruabit, ac contra omnem corruptionis ac putredinis vim corroborabit. Otiosis porrò nocet potus frigidæ, non assuetis, obstructione laborantibus, ægrotis, præ-

ua corporis intemperie præditis, pueris, senibus, iis qui ventriculo sunt debili, qui plurimùm vtuntur re Venerea. Iis porrò qui valido vtuntur exercitio, ac iter æstate faciunt, magno est vsui, quibus ij præsertim fructus offerendi sunt, qui corpus moderatè refrigerant, quanquam non admodum laudabili succo præditi sint. Deuitent præterea frigidæ potum absthmatici, & quicunque thoracis infirmitate laborant: neruorum item morbis officit, iis demum qui ei non assueuerunt. Hac item cautione, frigidam bibentibus, opus est, vt, priùs quàm bibant, affatim edant. potulenta præsertim, aut iuscula herbis odoratis, cinnamomo aut pipere condita, quò ventriculus istiusmodi aromatis calefactus, tantò magis frigidæ potui resistat, ne ab eo offendatur: parum item bibant singulis vicibus, quo palato simul consulant, & maiorem ex potu vtilitatem hauriant. Atque vt in vniuersum dicam, sanguineis conuenit potus frigidæ carnosis, & qui corpore & animo exercentur.

FINIS.